

Petos ja vakuutuskorvaukset

Lapin yliopisto
Maisteritutkielma
Jutta Paaso
Rikosoikeus
Kevät 2017

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Tutkielman nimi: Petos ja vakuutuskorvaukset

Tekijä: Jutta Paaso

Työn laji: Tutkielma_X_ Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__ Kirjallinen työ__

Sivumäärä: ix + 72

Vuosi: 2017

Tiivistelmä:

Suomalaiset vakuutusyhtiöt maksavat vuosittain 5-10 prosenttia kaikista korvausmenoisista vilpillisesti laadittujen korvaushakemusten perusteella. Vuonna 2016 tarkempaan tutkintaan otettujen vahinkojen euromääräinen suuruus oli noin 60 miljoonaa euroa. Suurin osa vakuutuskorvaukseen liittyvien petosten tekijöistä ei jää koskaan teostaan kiinni ja vain pieni osa petostapauksista siirtyy vakuutusyhtiöstä eteenpäin poliisille ja poliisilta edelleen syyttäjälle.

Petos on kriminalisoitu rikoslain 36 luvun 1 §:ssä ja suurin osa syyttäjälle etenevistä vakuutuskorvauksiin liittyvistä petostapauksista arvioidaan sen nojalla. Rikoslakiin sisältyy myös erillinen vakuutuspetoksen kriminalisointi, joka kattaa palovakuutetun omaisuuden sytyttämisen tuleen tavoitteena oikeudettoman vakuutuskorvauksen saaminen. Tavallisin vakuutuskorvaukseen liittyvässä petoksessa on kysymys siitä, että henkilö lavastaa vakuutustapahtuman saadakseen itselleen taloudellista hyötyä tai ilmoittaa todellisudessa tapahtuneen vakuutustapahtuman vahingot todellisuutta suuremmiksi.

Vakuutuksenottajalla ja vakuutetulla on tiettyjä lakiin perustuvia velvollisuuksia koskien muun muassa tiedonantoa vakuutuksen kohteesta ennen vakuutussopimuksen solmimista sekä vakuutussopimuksen voimassaolon aikana. Vakuutussopimuslaki sisältää myös säännökset vakuutuskorvauksen alentamisesta tai epäämisestä tilanteissa, joissa vakuutuksenottaja tai vakuutettu on laiminlyönyt velvoitteen. Ruotsin lainsäädännön mukaan laiminlyöjää kohdellaan petoksen tekijänä, vaikka vakuutustapahtumaa ei tapahtuisi lainkaan. Tässä tapauksessa ruotsalainen oikeus poikkeaa merkittävästi suomalaisesta.

Tutkielmassa hyödynnetään eri oikeusasteiden lainvoimaisia tuomioita. Tuomioilla pyritään havainnollistamaan esitettyä tietoa käytännönläheisemmin. Lisäksi tutkielmassa selvitetään petossäännöksen perusteita, rikosoikeudellista tahallisuutta, vakuutuskorvauksiin liittyvien petoksien ennaltaehkäisyä sekä rangaistusseuraamuksia niin tuomioistuimissa, kuin vakuutusyhtiön sisällä. Tutkielmassa verrataan suomalaista lainsäädäntöä ennen kaikkea ruotsalaiseen oikeuteen.

Avainsanat: petos, vakuutus, rikosoikeus, vakuutuspetos

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön_X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_X_

(Vain Lappia koskevat)

Sisällys

Lähteet	iii
Lyhenteet	ix
1. Johdanto.....	1
1.1. Lähtökohdat	1
1.2. Tutkimuskysymys ja tutkimusmenetelmä	3
1.3. Käytettyjen käsitteiden määrittely	5
1.3.1 Vakuutusvilpistä petokseen	6
1.3.2. Väärennys	8
1.4. Vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten syyt	10
1.5. Bulvaani.....	12
1.6. Sopimusoikeudelliset periaatteet ja vakuutusopimus	14
2. Lainsäädäntö ja vakuutusalan itsesääntely	16
2.1. Vakuutusalan lainsäädäntö	16
2.2. Vakuutusalan itsesääntely.....	19
2.2.1. Hyvä vakuutustapa	19
2.2.2. Hyvä vakuutustapa petostutkinnassa	20
3. Vakuutuksenottajan ja vakuutetun velvollisuudet.....	22
3.1. Tietojenantovelvollisuus ja rikosoikeudellinen vastuu.....	22
3.2. Tietojenantovelvollisuus ennen vakuutusopimuksen solmimista.....	22
3.3. Ilmoitusvelvollisuus vaaran lisääntymisestä	27
3.4. Velvollisuus olla aiheuttamatta vakuutustapahtumaa.....	30
3.5. KKO 2014:21	31
4. Petos	35
4.1. Petoksen ja vakuutuspetoksen käsitteistä yleisesti	35
4.1.1. Vakuutuspetoksen käsite rikoslain 36 luvun 4 §:n mukaan	35
4.1.2. Petoksen käsite rikoslain 36 luvun 1 §:n mukaan.....	36
4.1.3. Petoksen yritys.....	38
4.2. Petoksen törkeysarvioinnista	40

4.3. Taloudellisen hyödyn tavoittelu ja taloudellinen vahinko.....	43
4.4. Erehdys, erehdyttäminen ja erehdyksen hyväksikäyttäminen.....	44
4.4.1. Petoksen tunnusmerkistössä.....	44
4.4.2. Erehdyttäminen ja erehdyksen hyväksikäyttäminen vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa.....	47
5. Tahallisuus petosrikoksissa.....	49
5.1. Tahallisuuden muodot.....	50
5.1.1. Tahallisuudesta yleisesti.....	50
5.1.2. Tarkoitustahallisuus, dolus determinatus.....	51
5.1.3. Varmuustahallisuus, dolus directus.....	52
5.1.4. Todennäköisyystahallisuus.....	54
5.1.5. Olosuhdetahallisuus.....	56
5.1.6. Peittämisperiaate.....	57
5.1.7. Peittämisperiaatteen ja tahallisuuden arviointia vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa.....	58
7. Vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten havaitseminen ja ennaltaehkäisy.....	60
7.1. Vahinkorekisteri.....	62
7.2. Väärinkäytösrekisteri.....	63
8. Rangaistuksista vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa.....	65
8.1. Rangaistukset petoksista yleisesti.....	65
8.2. Sanktiot vakuutusyhtiön sisällä.....	65
8.3. Rangaistukset tuomioistuimissa.....	67
8.3.1. Vakuutuskorvauksiin liittyvän petoksen yritys ja törkeä petoksen yritys.....	67
8.3.2. Vakuutuskorvaukseen liittyvä petos ja törkeä petos.....	68
9. Lopuksi.....	70
LIITE 1.....	72

Lähteet

Kirjallisuuslähteet

Andstöm, Kristiina: Kun vakuutus ei korvaa. Vakuutuskorvauksen epääminen tai alentaminen vakuutuksenottajan syystä. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2003.

Asp, Petter, Ulväng, Mangus & Jareborg, Nils: Kriminlalrättens grunder. Iustus förlag, Uppsala 2010.

Boucht, Johan ja Frände, Dan: Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 17/2008.

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Porvoo 2012.

Frände, Dan – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Edita 2010.

Hoppu, Esko: Vakuutusosoikeus. Talentum media 2006.

Lehtopuro, Katariina – Luukkonen, Irene – Mäntöniemi, Lea – Raulos, Ville – Santavirta, Pia: Vakuutuslainsäädäntö. Invan julkaisuja. Sastamala 2010

Lohiniva Anja ja Muttilainen Vesa: Vakuutusala petosten kohteena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 81/2009. Tampere 2009.

Matikkala, Jussi: Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Suomalainen lakimiesyhdistys 2005.

Niemi, Tapani: Vakuutusvilppi, ongelman inventointi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 107. Helsinki 1991.

Niskanen, Samuli: Opintotukeen liittyvä petos. Pro gradu tutkielma Lapin yliopisto 2015.

Norio-Timonen, Jaana: Lainsäätäjät, vakuutusvalvoja ja vakuutustuotteet. Lakimies 7–8/2006 s. 1282–1298.

Norio-Timonen Jaana: Vakuutuslainsäädännön pääkohdat. Verkojulkaisu 2010.

Norros, Olli: Vakuutuksenantajan korvauspäätös. Verkojulkaisu 2016.

Nuutila, Ari-Matti ja Majanen, Martti: RL 36 luku petos ja muu epärehellisyys. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio, Hakamies, Kaarlo, Koskinen, Pekka, Majanen, Martti, Melander, Sakari, Nuotio, Kimmo, Nuutila, Ari-Matti, Ojala, Timo ja Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Helsinki 2009

Nuutila, Ari-Matti: Rikoslain yleinen osa. Helsinki 1997.

Tapani, Jussi: Petos liikesuhteessa. Talousrikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 250. Jyväskylä 2004.

Tapani, Jussi: Petossäännös rikosoikeusjärjestelmän ketteränä laitapuolustajana. Lakimies 5/2004 s. 899-902. Saatavissa www.edilex.fi. Viitattu 3.10.2016.

Tapani, Jussi ja Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa, vastuuoppi. Helsinki 2013.

Van Kesbeeck Andersson, Fredrik: Försäkringsfusk. Tillvägagångssätt, straffansvar och försäkringsutredning. Tukholma 2011.

Virén Matti ja Wiberg Matti: Kallis rikollisuus järkevät vastatoimet rikollisuudelle. Helsinki 1998.

Virtanen, Jussi: Laiminlyöjän petos. Oikeustiede-Jurisprudentia 2005:XXXVIII. Referree- artikkeli s. 521. Saatavissa www.edilex.fi. Viitattu 18.5.2016.

Virallislähteet

HE 66/1988 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 114/1993 vp. Hallituksen esitys vakuutusopimuslaiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 63/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vakuutusopimuslain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

LaVM 6/1990 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 6 hallituksen esityksen johdosta rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

Oikeusministeriön yleisen osaston julkaisuja 2/1999.

Tietosuojalautakunnan päätös 18.9.1995, 24/1995.

Tietosuojalautakunnan päätös 3.9.2001, 4/2001.

Tietosuojalautakunnan päätös 14.12.2009, 4/2009.

Tietosuojalautakunnan päätös 19.12.2006, 4/2006.

Tietosuojalautakunnan päätös 5.3.2001, 1/2001.

Internet- lähteet

ePressi tiedote 12.5.2015: Yhä useampi vakuutuspetos paljastuu modernin analytiikan ansiosta. Saatavissa:

<https://www.epressi.com/tiedotteet/vakuutus/yha-useampi-vakuutuspetos-paljastuu-modernin-analytiikan-ansiosta.html>. Viitattu 14.12.2016.

Finanssialan keskusliitto: hyvä vakuutustapa vakuutustutkinnassa. Saatavissa

http://www.finanssiala.fi/materiaalit/Hyva_vakuutustapa_vakuutustutkinnassa.pdf. Viitattu 14.9.2016.

Finanssialan keskusliiton tilasto vakuutuskorvauksiin liittyvistä petoksista Suomessa 2015. Julkaisematon.

Finanssivalvota, perustietoa kotivakuutuksista. Saatavissa http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Esitelmat/Documents/Kuluttajatoimittajat_240512_FINE_Perustietoa_kotivakuutuksista.pdf . Viitattu 3.3.2016.

Fraudulent P&C Insurance Claims on the Rise in Europe, Accenture Survey Finds 12.6.2013. Saatavissa <https://newsroom.accenture.com/news/fraudulent-pandc-insurance-claims-on-the-rise-in-europe-accenture-survey-finds.htm> . Viitattu 9.10.2016.

If vahinkovakuutusyhtiö Oy, uutisartikkeli 1.10.2012. Saatavissa <https://www.if.fi/web/fi/tietoafista/ajankohtaista/pages/vakuutusbulvaanien-määrä-netlinkertaistui-tehotarkkailussa.aspx> . Viitattu 24.10.2016.

If vahinkovakuutusyhtiö Oy, Yleiset vakuutusehdot YLE 900.9. Saatavissa <https://www.if.fi/web/fi/sitecollectiondocuments/private/ehdot/yleisetsopimusehdot.pdf> . Viitattu 26.10.2016

If vahinkovakuutusyhtiö Oy, Yleiset kotivakuutusehdot OMA 200.13. Saatavissa <https://www.if.fi/web/fi/sitecollectiondocuments/private/ehdot/kotivakuutusehdot.pdf> . Viitattu 3.3.2016.

Haaste 3/2013, Järjestäytynyt petosrikollisuus kasvussa. Saatavissa <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32013/jarjestaytynytpetosrikollisuuskasvussa.html> . Viitattu 16.11.2016.

Helsingin yliopisto valtiotieteellinen tiedekunta kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 14/2016. Rikollisuustilanne 2015, rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/164434/Katsauksia_14_Rikollisuustilanne_2015_2016.pdf?sequence=1 . Viitattu 14.12.2016.

Helsingin yliopisto valtiotieteellinen tiedekunta kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 12/2016. Seuraamusjärjestelmä 2015 – tiivistelmä. Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/164423/katsaus_12_Niemi_Seuraamusjärjestelmä_Tiivistelmä_2016.pdf?sequence=1 . Viitattu 14.12.2016.

LähiTapiola Oy, esinevakuutusehdot ja suojeleuhteet ES1, 1.1.2014. Saatavissa <http://www.lahitapiola.fi/henkilo/sivut/ehdot/vakuutusehdot-pdf> . Viitattu 3.3.2016.

LähiTapiola Oy, yleiset vakuutusehdot 1.1.2017 alkaen. Saatavissa <http://public.brandgate.fi/lahitapiola/lahitapiola/fi/tiedostot/107828/>. Viitattu 26.10.2016.

Norwegian Fraud Report 2016. Viitattu 23.9.2016. Julkaisematon.

Swedish Fraud report 2016. Saatavissa <http://www.larmtjanst.se/Aktuellt1/Rapporter/Rapporter/> . Viitattu 23.9.2016.

Vakuutusyhtiöiden keskusliitto, vastuunvalinnan yleiset periaatteet vakuutustoiminnassa. Saatavissa http://www.finanssiala.fi/materiaalit/Vastuunvalinnan_yleiset_periaatteet.pdf . Viitattu 14.12.2016.

Haastattelut

Sähköpostihaastattelu, vakuutusyhtiö A. 16.9.2016.

Sähköpostihaastattelu, vakuutusyhtiö B. 13.9.2016.

Sähköpostihaastattelu, vakuutusyhtiö C. 14.3.2016.

Sähköpostihaastattelu, vakuutusyhtiö D. 20.9.2016.

Kotimainen oikeus

KKO 1984-II-174

KKO 1985-II-30

KKO 1992:193

KKO 2002:65

KKO 2006:79

KKO 2011:5

KKO 2014:21

Itä-Suomen hovioikeus 8.12.2012, R 11/296

Kouvolan hovioikeus 31.1.2011, R 10/776

Rovaniemen hovioikeus 30.8.2010, R 09/1118

Rovaniemen hovioikeus 11.5.2011, R 10/520

Rovaniemen hovioikeus 12.5.2011, R 10/679

Turun hovioikeus 19.12. 2013, S 12/2063

Turun hovioikeus 5.10.2012, R 12/277

Turun hovioikeus 1.4.2011, R 10/885

Turun hovioikeus 8.12.2000, R 00/772

Kymenlaakson kärjäoikeus 11.2.2014, R 14/52

Oulun kärjäoikeus 1.6.2010, R 10/487

Varsinais-Suomen kärjäoikeus 22.12.2011, R 11/4408

Lappeenrannan kihlakunnan syyttäjänvirasto 30.5.2006, päätös syyttämättä jättämisestä
E 06/228/641

Ulkomainen oikeus

Nytt juridiskt arkiv II 1942

Nytt juridiskt arkiv 1992

Lyhenteet

BrB	brottsbalk
HD	högsta domstolen
HO	hovioikeus
KKO	korkein oikeus
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PL	Suomen perustuslaki
RL	rikoslaki
TSL	tietosuojalautakunta
VSL	vakuutusopimuslaki

1. Johdanto

1.1. Lähtökohdat

On selvää, että tuotteen varastaminen myymälästä on rikos ja varas voidaan asettaa teostaan rikosoikeudelliseen vastuuseen. Varkaan aiheuttamat taloudelliset tappiot siirtyvät välillisesti maksavien asiakkaiden kauppalaskuun ja kauppias joutuu nostamaan tuotteidensa hintoja, jotta saa kuitattua varkaudesta aiheutuneet taloudelliset tappiot. Sama sääntö pätee myös vakuutusyhtiöihin ja oikeudettomiin vakuutuskorvauksiin: rehelliset vakuutuksenottajat maksavat epärehellisen toiminnan kulut omissa vakuutusmaksuisaan. Vakuutuskorvaukseen liittyvä petos on yksi vaikeimmin toteennäytettävistä rikoksista ja sen vuoksi vain pieni osa tapauksista päättyy esitutkintaan ja vielä pienempi osa edelleen syyttäjälle¹.

Suomalaisissa ja eurooppalaisissa vakuutusyhtiöissä noin 5-10 % vuosittain maksetuista korvausmenoista maksetaan vilpillisesti laadittujen korvaushakemusten perusteella. Vuonna 2015 Suomessa vakuutusyhtiön sisällä tarkempaan tutkintaan otettuja vahinkoja oli 827, joista 91 päättyi poliisin esitutkintaan. Samana vuonna tutkintaan otettujen tapausten yhteenlaskettu tavoiteltu taloudellinen hyöty oli arviolta hieman alle 60 miljoonaa euroa. Tarkkaa aiheutuneen taloudellisen vahingon määrää on mahdoton arvioida, sillä suuri osa vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten tekijöistä ei jää koskaan teostaan kiinni ja näin ollen tarkkoja tilastoja on mahdotonta ylläpitää. Suurin osa petostapauksista Suomessa liittyy kokonaan keksittyihin vahinkotapahtumiin tai todellisen vahingon määrän liioitteluun.²

Vuonna 2015 Norjassa tutkittiin 633 vakuutuskorvauksiin liittyvää petosta ja keskimääräinen petoksella tavoiteltu hyöty oli 184 500 norjan kruunua eli noin 20 390 euroa.³ Ruotsissa vuoden 2015 vakuutuskorvauksiin liittyvän petostutkimuksen mukaan petoksilla tavoiteltu hyöty on vuosittain yhteensä noin 2,5 – 5 miljardia ruotsin kruunua eli

---

¹ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

² Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016: Finanssialan keskusliiton tilasto vakuutuskorvauksiin liittyvistä petoksista Suomessa 2015 (julkaisematon): Fraudulent P&C Insurance Claims on the Rise in Europe, Accenture Survey Finds, 2013.

³ Norwegian Fraud report 2016 (julkaisematon).

noin 257,5 – 515 miljoonaa euroa. Saman tutkimuksen mukaan keskimääräinen ruotsalainen tavanomaisilla vakuutuksilla vakuutettu perhe maksaa ylimääräisiä vakuutusmaksuja vuosittain noin 1000 kruunua, eli noin 102 euroa, ainoastaan petoksista aiheutuvien kulujen kattamiseen.⁴

Vakuutustoiminnan yleinen tarkoitus on mahdolliseen vahinkotapahtumaan valmistautuminen jakamalla ja tasaamalla haittariskiä. Vakuutusyhtiössä vakuutettuina olevat henkilöt jakavat vahinko- ja haittariskin keskenään siten, että kukin suorittaa yhtiölle määrätyn maksun ja kertyneillä varoilla maksetaan yhtä tai useampaa heistä kohdannut vahinko. Vakuutuksenantaja ja vakuutuksenottaja tekevät vaaran kohteesta sopimuksen ja sopimuksessa määritellään ne ehdot ja vakuutusmaksut, joita vastaan yhtiö ottaa kantaakseen sopimuksessa sovitun riskin. Vakuutustoiminta perustuu sopimuksen osapuolten väliseen luottamukseen aina vakuutus sopimuksen solmimisesta korvauksen maksuun asti.⁵

Vakuutustoiminnassa vallitsee vahva kilpailu asiakkaista. Yhtiöt joutuvat kilpailemaan markkinoilla toisiaan vastaan ja yksi selvä valttikortti kilpailussa menestymiseksi on tehokas korvauspalvelu. Korvauspalvelun nopeus ja helppous houkuttelevat joukkoon myös vilpillisesti korvauksia hakevia henkilöitä ja yhtiön on pystyttävä löytämään rikollisella toiminnalla itselleen hyötyä tavoittelevat henkilöt rehellisten vakuutuksenottajien joukosta. Petosrikollisuus aiheuttaa vakuutusyhtiöille vuodessa suuret euromääräiset vahingot ja siksi on tärkeää kartoittaa tapoja petosten ennaltaehkäisemiseksi ja varhaiseksi tunnistamiseksi. Petosrikollisuuden vastaiseen työhön tarvitaan nykyaikaiset ja jatkuvasti kehittyvät välineet ja siksi miltei jokaisella vakuutusyhtiöllä Suomessa on oma petoksiin erikoistunut tutkijansa. Kuten myös tutkinta on jatkuvan kehityksen kohteena, niin kehittyvät myös rikoksenteekijöiden keinot kehittää yhä kekseliäämpiä tapoja rikosten toteuttamiseksi.

Vakuutuskorvaukseen liittyvä petos on suhteellisen helposti toteutettavissa varsinkin, jos petoksella ei tavoitella kovin suurta taloudellista hyötyä. Lama, pienehkö vahinko ja kuiton korvausjärjestelmä ovat houkuttava yhdistelmä tavalliselle ihmiselle, jolla ei välttä-

---

⁴ Swedish fraud report 2016.

⁵ Hoppu & Hemmo 2006, 1: Norio-Timonen 2010, 1: Norwegian fraud report 2016 (julkaisematon).

mättä ole aiempaa rikostaustaa. Pientä vilpillistä menettelyä pidetäänkin yhden tutkielmaa varten haastatellun petostutkijan mukaan ”rehellisen rikoksena”⁶. Vakuutusyhtiötä pidetään helppona kohteena ja kiinnijäämisriski mielletään yleisesti ihmisten keskuudessa pieneksi. Korvaushakemus on helppo tehdä internetissä tai puhelimitse näkemättä ketään kasvojen ja pelkäämättä vastakysymysten kohteeksi joutumista. Vakuutusalaan kohdistuvassa petosrikollisuudessa on kysymys moniulotteisesta yhteiskunnallisesta ongelmasta.⁷

Pääsääntöisesti kaikki korvaushakemukset ja tarkempaan tutkintaan otettavat tapaukset ovat totuudenmukaisia ja hakemus on laadittu rehellisesti. Useasta pienestä oikeudettomasta korvauksesta kasvaa kuitenkin ajan saatossa vakuutusyhtiölle suuri taloudellinen tappio. Jopa hyvinkin pian tulevaisuudessa pienvahinkojen kuten matkapuhelimien korvattavuutta rajoitetaan huomattavasti tai korvattavuus poistetaan kokonaan, sillä petostausten määrä pienvahinkojen osalta on kasvanut suureksi. Esimerkiksi uuden matkapuhelinmallin tullessa markkinoille, vanhoja malleja koskevat korvaushakemukset lisääntyvät runsaasti.⁸

1.2. Tutkimuskysymys ja tutkimusmenetelmä

Tutkielma käsittelee vakuutuskorvauksiin liittyviä petoksia rikoslain (39/1889) 36 luvun 1 §:ssä kriminalisoidun petoksen näkökulmasta. Tutkielmassa ei oteta lähempään tarkasteluun rikoslaisissa kriminalisoitua vakuutuspetoksen tunnusmerkistöä. Voimassaolevan oikeuden sisällön ja soveltamisen lisäksi tutkielman tavoitteena on selvittää, kuinka suuresta yhteiskunnallisesta ongelmasta vakuutuskorvauksiin liittyvässä petosrikollisuudessa on kyse. Tutkielmassa paneudutaan keinoihin olemassa olevan petosrikollisuuden kitkemiseksi vakuutustoiminnasta, sekä vakuutuskorvauksiin liittyvien petosrikosten ennaltaehkäisyyn tulevaisuudessa. Oikeustieteellisen näkökulman vuoksi tutkielman tavoitteena on selvittää petoksen tunnusmerkistölle ominaisia piirteitä ja soveltaa tietoa vakuutuskorvauksiin liittyviin petoksiin.

---

⁶ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016.

⁷ Muttilainen & Lohiniva 2009, 7-8: Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

⁸ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

Loogisesti etenevän kokonaisuuden aikaansaamiseksi käsittelen ensin yleisesti vakuutus-toimintaan liittyvää lainsäädäntöä, vakuutustoiminnan yleisiä periaatteita ja vakuutuksen-ottajan ja vakuutetun tiedonantovelvollisuutta.

Seuraavaksi siirryn käsittelemään rikoslaissa kriminalisoitua petoksen tunnusmerkistöä sekä rikosoikeudellista tahallisuutta. Koska perusteena vakuutus-suhteelle on vakuutusso-pimus, voidaan tuomioistuimessa nostaa myös siviilikanne sopimukseen liittyen. Joissa-kin kohdissa on tarkoituksenmukaista esittää myös siviiliprosessissa ratkaistuja kanteita teorian havainnollistamiseksi, mutta pääpaino on rikosprosessissa ajettavissa kanteissa.

Tutkimusmenetelmä on pääosin oikeusdogmaattinen. Selvitän voimassaolevan oikeuden sisältöä petosrikollisuuden näkökulmasta ja pyrin etsimään vastausta siihen, miten va-kuutuskorvauksiin liittyvissä petostapauksissa tulisi toimia, jotta toiminta olisi voimassa-olevan oikeuden mukaista ja saavuttaisi sille asetetut päämäärät. Tarkoituksena on myös selvittää, miten tuomioistuimet ovat lähivuosina menetelleet vakuutuskorvauksiin liitty-vissä petoksissa ja minkälaisia sanktioita petosten tekijät saavat niin tuomioistuimissa kuin vakuutusyhtiön sisällä.

Voimassaolevien lakien ja oikeuskirjallisuuden lisäksi olen käyttänyt tutkimuksen apu-välineenä haastattelututkimusta. Toteutin tutkimuksen lähettämällä samansisältöisen ky-selylomakkeen suomalaisissa vakuutusyhtiöissä vakuutuspetoksia työkseen tutkiville henkilöille. Lähetin kyselyn yhteensä kuuteen eri suomalaiseen vakuutusyhtiöön ja sain vastauksen neljästä yhtiöstä. Päivittäin petosrikollisuuden kanssa työskenteleviltä henki-löiltä on mahdollisuus saada ajantasaista tietoa alan nykytilanteesta, sekä tulevaisuuden näkymistä petosrikollisuuden tehokkaaksi torjumiseksi. Haastattelua toteuttaessani lupasin haastateltaville henkilöille, että heidän nimeään tai edustamaansa yhtiötä ei julkaista tutkielmassa. Nimettömien vastausten antaminen mahdollisti haastatteluun osallistuneille henkilöille tilaisuuden kertoa anonyymisti asioiden oikeasta tilasta. Näin ollen haastatte-lututkimuksissa ovat mukana vakuutustutkijat yhtiöistä A, B, C ja D.

Tuomioistuinaineisto koostuu pääasiassa hovioikeuksien ja korkeimman oikeuden tuo-mioista. Kaikki hovioikeuksien tuomiot on annettu 2010- luvulla ja kolmea korkeimman oikeuden tuomiota lukuun ottamatta nekin ovat suhteellisen tuoreita, kaikki annettu 2000- luvulla. Tuomioistuinten ratkaisuja on aineistossani yhteensä 19 kappaletta ja tuomioita on monipuolisesti aina petoksen yrityksestä törkeään petokseen asti.

Olen ottanut mukaan myös vertailua Ruotsin lainsäädäntöön ja tilastotietoja vertailun vuoksi Suomesta, Ruotsista ja Norjasta.

1.3. Käytettyjen käsitteiden määrittely

Henkilön ja vakuutusyhtiön väliset vakuutusta koskevat sopimukset perustuvat vakuutus-sopimuslakiin (543/1994), jota sovelletaan muihin kuin lakisääteisiin vakuutuksiin. Tässä tutkielmassa termejä käytetään vakuutus-sopimuslain määritelmien mukaan.

Lain sanamuodon mukaisesti henkilövakuutuksen kohteena on luonnollinen henkilö. Vahinkovakuutus kattaa vakuutus-sopimuksessa mainittujen ehtojen täytyessä vahingonkorvausvelvollisuuden sekä esinevahingon, että muun varallisuusvahingon aiheuttaman menetyksen vakuutuksenottajalle. Vakuutuksen myöntäjistä eli vakuutusyhtiöstä käytetään nimitystä vakuutuksenantaja ja termiä vakuutuksenottaja siitä henkilöstä, joka on tehnyt vakuutuksenantajan kanssa vakuutus-sopimuksen. Vakuutuksenottaja voi olla niin luonnollinen henkilö kuin oikeushenkilökin. Ainoastaan vakuutuksenottaja on vastuussa vakuutusmaksun maksamisesta, vaikka vakuutus olisi otettu muun henkilön kuin vakuutuksenottajan hyväksi. Vakuutetulla tarkoitetaan henkilöä, joka on henkilövakuutuksen kohteena tai jonka esinevahinkojen kattamiseksi vahinkovakuutus on voimassa. Vakuutettu ei kaikissa tilanteissa näin ollen ole vakuutus-sopimuksen osapuoli ja mikäli näin ei ole, hän ei voi tulla vakuutus-sopimuksella velvoitetuksi eikä määrätä sopimuksesta.⁹

Kun vakuutus-sopimuksella katettu vaara toteutuu, vakuutuksenantaja joutuu korvausvelvolliseksi. Vahinkotapahtumaa kutsutaan vakuutus-oikeudessa vakiintuneesti vakuutustapahtumaksi. Osapuolten välisessä vakuutus-sopimuksessa on niin sanotusti sovittu vakuutustapahtuman tunnusmerkeistä, joiden täytyessä vakuutuksenantajan maksuvelvollisuus tapahtuman johdosta alkaa.¹⁰

---

⁹ HE 114/1993 vp, 3, 21-23: Hoppu & Hemmo 2006, 16-19, 22-24: Norio-Timonen 2010, 7-9.

¹⁰ Hoppu & Hemmo 2006, 26.

Tutkielman aiheen vuoksi on syytä heti aluksi tarkentaa tutkielmassa käytettäviä keskeisiä vakuutuskorvauksiin liittyviin petoksiin liittyviä käsitteitä kuten vakuutuspetos, vakuutuskorvaukseen liittyvä petos ja vakuutusvilppi.

Vakuutuspetoksesta säädetään RL 36:4:ssä ja lain määritelmän mukaan vakuutuspetoksella tarkoitetaan palovakuutetun omaisuuden sytyttämistä tuleen tarkoituksena hankkia teolla oikeudetonta korvausta vakuutusyhtiöltä. Muita kuin 36:4:ssä kriminalisoituja vakuutuskorvauksiin liittyviä petostapauksia tarkastellaan RL 36:1-3:n petossäännösten mukaan petoksina, jotka liittyvät vakuutuskorvaukseen. Puhekielessä vakuutuspetoksen käsite on vakiintunut tarkoittamaan niin laissa nimenomaan säädettyä vakuutuspetosta, kuin vakuutuskorvauksiin liittyvää RL 36:1-3:n mukaan arvioitavaa petosta.

Tutkielman oikeustieteellisen näkökulman vuoksi käytän vakuutuspetoksen käsitettä vain RL 36:4:n mukaan arvioitavissa todellisissa vakuutuspetostilanteissa ja kun kyse ei ole RL 36:4:ssä kriminalisoidusta vakuutuspetoksesta, käytän termiä vakuutuskorvaukseen liittyvä petos. Näin väärinkäsitykset on helpompi välttää. Myös vilpin käsitettä on käytetty väärinkäsitysten välttämiseksi ainakin vakuutusyhtiön sisäisessä petostutkinnassa mutta terminä ”vilppi” antaa rikoksesta vähättelevän kuvan¹¹.

1.3.1 Vakuutusvilpistä petokseen

Vakuutusvilpin käsitettä voidaan käyttää kuvaamaan vakuutuksiin kohdistuvan rikollisuuden ilmiöaluetta. Vilpin käsite kuitenkin rinnastuu ajatuksellisesti vähäiseen rikkomukseen.¹²

Vakuutuspetos on terminä vilppiä osuvampi, mutta sen sekoitettavuus RL 34:4:ssä kriminalisoituun tekemuotoon on ilmeinen.¹³ Normaalisti ihmiset tuomitsevat näpistyksen, sillä se nostaa myytävien tuotteiden hintoja ja verorikokset, koska ne kiristävät verotusta. Vakuutusosalalla ei ole tähän mennessä päästy samalla tasolla levittämään tietoisuutta pe-

---

¹¹ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016.

¹² Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016.

¹³ Niemi 1991, 8.

tosrikollisuuden vaikutuksista vakuutusmaksuihin ja siksi vakuutuslalla ei haluta vähätellä selvää vakuutuskorvauksiin liittyviä rikollista toimintaa käyttämällä vähätteleviä käsitteitä.¹⁴

Poliisiammattikorkeakoulussa vuonna 2009 tehdyn Lohinivan ja Muttilaisen tutkimuksen mukaan vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa on suureksi osaksi kysymys siitä, että asiakkaalle tarjoutuu mahdollisuus vääristellä tai liioitella todellista vahinkoa. Vahinko on suuressa osassa tapauksia tapahtunut oikeasti, mutta korvausvaatimusta korotetaan yli vahinkotapahtuman kustannusten. Tutkimuksen mukaan pienessä vilpillisessä menettelyssä voi olla kyse korvauksenhakijan erehdyksestä tai niin pienestä teosta, ettei se etene vakuutusyhtiön sisältä poliisille tai syyttäjälle asti. Tapauksissa on otettava huomioon myös henkilön aikaisempi rikostausta.¹⁵

Samana Lohinivan ja Muttilaisen toteuttaman tutkimuksen mukaan vilpillinen menettely muuttuu petosrikollisuudeksi silloin, kun todellista vahinkoa liioitellaan huomattavia määriä. Tällaisia tapauksia ovat muun muassa henkilöautoihin tai vakaviin onnettomuuksiin liittyvät lavastetut tapahtumat, joiden nojalla korvausta haetaan. Petoksena käsiteltävässä teossa on tutkimuksen mukaan oltava mukana esimerkiksi asiakirjojen väärennystä tai vääransisältöisiä kirjallisia lausumia. Usein suunnitelmallisuus ja tieto petoksen tekemisestä ovat tekijän tiedossa jo vakuutussopimusta solmittaessa, mutta suunnitelmallisuus on vaikea todistaa jälkeenpäin.¹⁶ Väärennys ei kuitenkaan jäljempänä selostetulla tavalla ole edellytys sille, että tekoa voidaan arvioida petoksena vaan tunnusmerkistön täyttymiseen vaikuttavat muut seikat. Voi kuitenkin olla, että väärennykset ja vääransisältöiset kirjalliset lausumat ovat vakuutusyhtiön sisällä kehittyneen käytännön mukaan kriteereitä, joiden avulla tekoa tarkastellaan petoksena.

Mitä suurempaa suunnitelmallisuutta tekijän toiminta petostapauksessa osoittaa, sitä lähempänä liikutaan rikosoikeudellisesti rangaistavan petoksen rajaa. Ellei huolellisuusstandardeja ole määritelty laissa tai alakohtaisella itsesääntelyllä, kielletyn ja sallitun raja tulee määritellä tapauskohtaisesti.¹⁷

---

¹⁴ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

¹⁵ Muttilainen & Lohiniva 2009, 30.

¹⁶ Muttilainen & Lohiniva 2009, 32.

¹⁷ Virtanen 2005, 562-566.

Käsitteellisesti vilppiä ja petosta arvioitaessa nousee esiin kysymys rangaistavuudesta. Mitä suurempi tekijän saama hyöty objektiivisesta näkökulmasta arvioituna on, sitä painavimmat perusteet on asettaa tekijälle rangaistus. Samoin mitä suurempi uhrin kärsimä vahinko on, sitä suurempi intressi on rangaistuksen langettamiseen.¹⁸ Vertaan petosta ja vilppiä toisiinsa samoin kuin varkautta ja näpistystä. Matkapuhelimen varastaminen kaupasta mielletään suuremmaksi rikokseksi kuin suklaapatukan näpistäminen. Vaikka näpistäminen on rikoksena pienempi, molemmat teot ovat rikosoikeudellisesti moitittavia. RL 28:3:ssä säädetyn näpistykseen tunnusmerkistön mukaan rikosentekijä on tuomittava näpistyksestä sakkoon mikäli anastetun omaisuuden arvo ja muut seikat huomioon ottaen rikos on kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Saman tyylinen jaottelu kuin näpistyksessä ja varkaudessa on olemassa myös petosrikoksissa. Rikoslaisissa on kriminalisoitu erikseen lievä petos, petos sekä törkeä petos. Tekijä saa pienemmän sanktion tapauksissa, joissa taloudellinen intressi on pieni ja teko kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Pienemmille tapauksille vilpin käsitteen käyttäminen tuntuu perustellulta ja mitä suurempi tavoiteltu taloudellinen hyöty on ja mitä törkeämpi teko on kokonaisuutena arvostellen, sitä suuremmalla todennäköisyydellä kyseessä on petos tai törkeä petos ja rangaistus on kovempi. Molemmissa tapauksissa tekijä joutuu kuitenkin rikosoikeudelliseen vastuuseen. Resurssien puute niin poliisissa kuin vakuutusyhtiössäkin on esteenä petosten havaitsemiselle ja myöskin jarruttaa helposti todistettavissa olevien tapausten vientiä eteenpäin poliisille¹⁹. Näin ollen lieviä petoksia voidaan arvioida lievemmin kuin todellisuudessa olisi tarkoituksenmukaista ja tekijä ei joudu teostaan vastuuseen. Tuomioistuinaineistossa ei ollut yhtäkään vakuutuskorvauksiin liittyvää lievää petosta.

Vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten rangaistavuutta käsitellään tarkemmin omassa luvussaan.

1.3.2. Väärennys

---

¹⁸ Virtanen 2005, 562.

¹⁹ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

Aiemmin petoksen ja väärennyksen on katsottu sisältyvän toisiinsa ja tulkinta niiden välillä voi aiheuttaa edelleen vaikeuksia. Rikoslain uudistuksen yhteydessä esitettiin myös, että mikäli petokseen sisältyisi väärennetyn asiakirjan käyttö, olisi petosta automaattisesti arvioitava törkeänä. Tästä kuitenkin luovuttiin ja väärennystä arvioidaan omana rikoksenaan petoksen rinnalla.²⁰

Väärennys on kriminalisoitu rikoslain 33 luvun 1 luvun 3 §:ssä seuraavasti:

”Joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai värentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaleita tällaisena todisteena, on tuomittava väärennyksestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi”.

Väärennyksen sekä törkeän väärennyksen yritykset on säädetty laissa rangaistaviksi.

Väärennyksen kohteena on asiakirja, sen jäljennös tai muu todistuskappale, jonka todistusarvo perustuu sen aitouteen. RL 33:6:ssä esitetty luettelo muista todistuskappaleista on tarkoitettu tyhjentäväksi.

Tekotapoja väärennykseen on yhteensä kolme. Ensimmäisenä tekotapana Tapani mainitsee väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen valmistamisen käytettäväksi todisteena. Toiseksi henkilö voi syyllistyä väärennykseen muokatessaan sinänsä aidon todisteen sisältöä niin, että muuttaminen kohdistuu todistelun kannalta merkitykselliseen seikkaan. Kolmanneksi henkilö voi syyllistyä väärennykseen esittämällä asiakirjan tai muun todistuskappaleen todistelutarkoituksessa ja sellaisissa olosuhteissa, että vastaanottaja voi tosiasiallisesti erehtyä todistelukappaleen aitoudesta. Rangaistavuuden edellytyksenä ei ole se, että uhri tosiasiallisesti erehtyy. Väärennyksen rangaistavuus edellyttää kuitenkin tahallisuutta, eli tekijän on tiedettävä asiakirjan tai RL 33:6:ssä mainitun todistuskappaleen olevan väärennetty, ja että sitä voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena.²¹

Jotta vakuutuksenottaja voi saada korvauksen sattuneesta vakuutustapahtumasta, tulee hänen tehdä korvaushakemus vakuutusyhtiöön. Varsinkin niissä vakuutustapahtumissa

---

²⁰ HE 66/1988 vp, 135: Nuutila & Majanen 2009, 989-990.

²¹ Niskanen 2015, 19: Tapani 2014, 577-583.

joissa kyseessä on suuri rahamäärä, vakuutusyhtiö yleensä vaatii korvaushakemuksen tueksi todistuskappaleita tai asiakirjoja, joilla vakuutustapahtuma voidaan näyttää toteen. Yksinkertaisimmillaan väärennyksen tunnusmerkistö täyttyy, kun korvauksenhakija on väärentänyt korvaushakemuksensa liitteeksi esimerkiksi lääkärin tai korjaamon lausunnon korvattavasta vahingosta tai asiakirjaan liittyvän leiman. Vakuutuksenottaja voi myös muokata aitoa todistetta niin, että hänen toimintansa täyttää laissa vaaditun väärennyksen tunnusmerkistön.

Vakuutuskorvauksiin liittyvillä petoksilla tavoiteltava taloudellinen hyöty voi nousta huomattavan korkeaksi tapauksissa, joissa korvausta haetaan esimerkiksi pysyvän työkyvyttömyyden, muun vakavan vamman tai jopa lavastetun kuoleman johdosta. Vahinkovakuutuksissa korvaussummat voivat nousta korkeiksi niissä vahingoissa, joissa kysymys on suurista taloudellisista vahingoista kuten esimerkiksi ajoneuvovahingoissa tai rakennuksille tapahtuneissa vahingoissa.

Tuomioistuinaineistossa ei ollut yhtään tapausta, jossa tekijä olisi käyttänyt väärennystä apuvälineenä vakuutusyhtiötä erehdyttäessään.

1.4. Vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten syyt

Vuonna 2014 vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten tekijöitä tunsivat tutkimuksen mukaan noin 19 % tutkimukseen osallistuneista ja samana vuonna 90 prosenttia korvaushakemuksista hyväksyttiin sellaisenaan ilman oikeudellisuuden kyseenalaistamista. Korvaushakemuksia tehtiin internetin kautta 58 prosenttia ja puhelimitse 23 prosenttia. Noin 88 % piti saamaansa korvausta vakuutusehtojen mukaisena ja heidän mielestään myös korvaushakemus käsiteltiin viivytyksettä.²²

Monet syyt vaikuttavat vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten tekemiseen. Tapanin sanoin rationaalisen valinnan teorian mukaan potentiaalinen rikoksentekijä punnitsee ennen varsinaista päätöstään ryhtyä rikokseen siitä saatavaa hyötyä sekä siitä aiheutuvia haittoja ja kustannuksia. Harkinnassa rikoksentekijä ottaa huomioon myös kiinnijäämisriskin ja

---

²² Finanssialan keskusliiton tilasto vakuutuskorvauksiin liittyvistä petoksista Suomessa 2015 (julkaisematon).

rikoksen toteuttamisen vaikeuden. Tekijän tahdonmuodostukseen ennen rikosta vaikuttavat muun muassa rikoksesta aiheutuvat viralliset ja epäviralliset sanktiot, henkilölle itselleen aiheutuvat seuraukset kuten itsekunnioituksen menetys sekä moraaliset esteet ja rikostapahtuman ominaisuudet. Lisäksi Tapanin esittämän teorian mukaan tekijä arvioi kustannuksia lainmukaisen ja rikollisen toiminnan välillä.²³

Alati kehittyvässä ympäristössä myös rikosentekoympäristöt muuttuvat ja uusia tapoja rikosten toteuttamiseksi kehittyvät jatkuvasti. Niin kauan, kuin yhteiskunnalliset tilanteet vaihtelevat ja rikoksen tekotavat monipuolistuvat, uudistuvat myös petolliseen toimintaan houkuttelevat tilanteet.²⁴ Vaikka kaikkiin tilanteisiin olisi varauduttu vakuutuksin voi vakuuttaminen johtaa myös omaisuuden huolimattomaan hoitoon sillä verukkeella, että vakuutus korvaa sattuneen vahingon joka tapauksessa. Tällaiset tilanteet voivat saada vakuutuksenottajan hakemaan korvausta vilpillisesti, vaikka tosiasiaa vakuutustapahtuma olisi syntynyt esimerkiksi suojeleuhjeiden laiminlyönnin seurauksena.²⁵

Tutkielmaa varten haastateltu petostutkija mainitsi vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten suurimmiksi syiksi huonon taloudellisen tilanteen, liian hyvät vakuutusehdot sekä korvauksen hakemisen helppouden.²⁶ Käsittelen seuraavaksi syitä nimenomaan vakuutuskorvauksiin liittyviin petoksiin liittyen enkä keskity yleisesti rikollisuuden syihin.

Yhtenä ilmiselvänä vakuutuskorvaukseen liittyvän petoksen syynä voidaan pitää korvauspalvelun helppoutta ja kuitittomuutta. Voittoa tavoittelevina yrityksinä vakuutusyhtiöt kilpailevat jatkuvasti asiakkaista ja valttikortti markkinoilla pärjäämiseen on nopea korvauspalvelu. Kuten Finanssialan keskusliiton tutkimuksesta ilmeni, korvaushakemuksista yhteensä 81 prosenttia tehdään puhelimitse tai internetin välityksellä. Korvauksen hakijan ei tarvitse yleensä pelätä yhtiön puolelta tulevia vastakysymyksiä eivätkä yhtiön resurssit riitä tarkistamaan jokaisen vahingon todenmukaisuutta. Tulevaisuuden näkymä vakuutusehtojen heikkeneminen siihen suuntaan, että pienimpiä vahinkoja kuten matkapuhelimille sattuneita vähäisiä vahinkoja ei tulevaisuudessa enää korvata.²⁷

---

²³ Tapani 2004, 35.

²⁴ Virtanen 2005, 552.

²⁵ Oikeusministeriön yleisen osaston julkaisuja 2/1999, 34.

²⁶ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

²⁷ Finanssialan keskusliiton tilasto vakuutuskorvauksiin liittyvistä petoksista Suomessa 2015 (julkaisematon): Sähköpostihaastattelun vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

Syitä vakuutuskorvauksiin liittyviin petoksiin voi olla useita. Korvauksen hakija voi esimerkiksi pelätä korvaushakemuksen hylkäämistä siinä tapauksessa, että hakemukseen on merkitty vain todellinen tapahtuma ja siitä aiheutuneet vahingot. Hakemusta on helppo ”värittää” esimerkiksi ilmoittamalla väärää tietoa vahinkoon johtaneista tapahtumista. Tilanne vie yhtiöitä yhä enemmän siihen suuntaan, että kuititon korvauspalvelu yhdistettynä sähköisesti täytettävään korvaushakemukseen tekee vilpillisen menettelyn toteuttamisesta liian helppoa ja houkuttavaa.

Vakuutuskorvauksiin liittyviä petoksia tekevät henkilöt ovat usein tietämättömiä tekojensa seurauksista. On selvää, että vilpillisesti haetut korvaukset tulevat välillisesti muiden vakuutuksenottajien maksettaviksi vakuutusmaksuina mutta monetkaan, varsinkaan pienempien petosten tekijät, eivät miellä tekoaan rikokseksi mutta kylläkin vääräksi. Ihmisillä ei ole tietoutta teon mahdollisista seurauksista ja juuri siksi tietoutta tulisi lisätä. Yhtenä esimerkkinä tietoisuuden lisäämisestä voisi olla esimerkiksi vakuutusyhtiöiden yhteinen kampanja petosrikollisuutta vastaan samaan tapaan kuin Verohallinto kampanjoi muutama vuosi sitten pimeän työvoiman käytön seurauksista²⁸. Lähitulevaisuuden uhkaksi vakuutuskorvauksiin liittyviä petoksia koskien koetaan painopisteen siirtyminen järjestäytyneen ja ammattimaisen rikollisuuden suuntaan²⁹. Vaikka petoksen seurauksista olisikin ilmoitettu vakuutusehdoissa, monet vakuutuksenottajat jättävät ehdot lukematta ja voivat näin ollen olla tosiasiallisesti epätietoisia vilpillisen menettelyn seurauksista.

1.5. Bulvaani

Bulvaanilla tarkoitetaan välikättä, joka ottaa vakuutuksen omiin nimiinsä toisen henkilön puolesta. Yleensä bulvaanitoimintaa esiintyy pakollisen liikennevakuutuksen sekä vapaaehtoisen autovakuutuksen oston yhteydessä, mutta myös vapaaehtoisissa vakuutuksissa kuten kotivakuutuksessa, mikä nykypäivänä on useimmiten vuokra-asunnon saannin edellytys. Bulvaanitoiminta liittyy läheisesti vakuutustoiminnassa esiintyvään petosrikollisuuteen, sillä bulvaani syyllistyy teollaan vilpilliseen menettelyyn.

---

²⁸ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016

²⁹ Haaste 3/2013, Järjestäytynyt petosrikollisuus kasvussa.

Bulvaanitoiminnalla pyritään pienempiin vakuutusmaksuihin, suurempiin vakuutusbonuksiin tai muuhun taloudellisen hyödyn tavoitteluun. Taustalla voi olla todellisen vakuutuksenottajan maksuhäiriö, jolloin lakisääteisestä liikennevakuutuksesta peritään yleensä vuoden etukäteismaksu. Tyypillisissä bulvaanitapauksissa vanhemmat tai isovanhemmat ottavat vakuutuksen lastensa nimiin ymmärtämättä välttämättä tekonsa seurauksia. Bulvaanitoiminnan paljastuessa vakuutus raukeaa takautuvasti koko vakuutusajalta. Vahinkotapauksissa sattuneita vahinkoja ei bulvaanitapauksissa korvata lainkaan ja bulvaanina toiminut henkilö voi saada tapauskohtaisesta arvioinnista riippuen teostaan rikossyytteen, sillä bulvaanitoimintaa voidaan arvioida petoksena.³⁰

Bulvaanitoiminta ei rajoitu vain liikennevakuutuksiin, vaikka suurin osa tapauksista liittyykin siihen. Yhä useammin etenkin vuokra-asunnoissa vuokranantaja vaatii vuokralaiselta kotivakuutusta, mutta vakuutusyhtiöiden linjat eroavat sen myöntämisessä. Lähiaikoina on keskusteltu myös jokaiselle myönnettävästä perusvakuutuspaketista, johon henkilöllä olisi laissa määritelty oikeus vakuutuksiin samoin kuin tavallisiin pankkipalveluihin³¹.

Hallituksen esityksen mukaan vakuutusyhtiöllä ei ole velvollisuutta myöntää vapaaehtoisia vakuutuksia vakuutuksenottajalle. Esityksen mukaan pelkkää henkilön maksuhäiriömerkintää ei voida kuitenkaan pitää hyväksyttävänä syynä vapaaehtoisen vakuutuksen epäämiselle, vaan epäämisen syiden tulee olla painavimmat. Epääminen vaatii asianmukaisen ja hyväksyttävän perusteen, joka on hyvän vakuutustavan mukainen.³²

Ohjeesta poiketen, ainakin osassa suomalaisista vakuutusyhtiöistä maksuhäiriömerkintä on esteenä kotivakuutuksen saannille ja näin ollen tilanne ajaa helposti bulvaanin käyttämiseen välikätenä. Etenkin kotivakuutuksen merkitystä voidaan pitää kuluttajalle erittäin merkityksellisenä, sillä usein koti-irtaimisto muodostaa henkilön pääasiallisen varallisuuden³³.

Olisikin kenties syytä miettiä uusia tapoja bulvaanitoiminnan kitkemiseksi vapaaehtoisten vakuutusten kohdalla harkitsemalla esimerkiksi liikennevakuutuksesta tuttua mallia

---

³⁰ If vahinkovakuutusyhtiö verkkosivut, Uutisartikkeli 1.10.2012.

³¹ Norio-Timonen 2010, 21.

³² HE 63/2009 vp, 10.

³³ HE 63/2009 vp, 10.

periä henkilöltä vuoden vakuutusmaksut etukäteen. Silloin vakuutus ei ainakaan jäisi konnaan myöntämättä, eikä houkutusta ottaa vakuutus toisen nimiin pääsisi syntymään niin usein. Tällä tavalla ainakin osa vakuutuskorvauksiin liittyvästä vilpillisestä menettelystä saataisiin kitketyksi.

1.6. Sopimusoikeudelliset periaatteet ja vakuutusopimus

Vakuutuksiin liittyvissä yksityisoikeudellisissa kysymyksissä sovelletaan normaaleja yksityisoikeudellisia säännöksiä ja esimerkiksi vakuutusopimuksen solmimiseen sovelletaan niin oikeustoimilakia (228/1929), kuluttajansuojalakia (38/1978) kuin yleisiä sopimusoikeudellisia periaatteitakin. Niiltä osin kuin vakuutusopimuslaki poikkeaa yleisestä sopimusoikeudesta, on erityislakia noudatettava. Vakuutusosoikeudessa korvausvelvollisuus ja korvauksen laajuus perustuvat vakuutuksenottajan ja vakuutuksenantajan väliseen vakuutusopimukseen ja vahinkojen korvaaminen on yksi vakuutuksen keskeisimmistä tehtävistä.³⁴

Vakuutusopimuksen sisältöön vaikuttavat lakien ja muiden yleisesti hyväksytyjen periaatteiden lisäksi alan yleinen, sekä vakuutusyhtiökohtainen käytäntö. Käytäntöä valvotaan usean ulkopuolisen tahon kuten Finanssialan keskusliiton, kuluttaja-asiamiehen, vakuutuslautakunnan kuin viimekädessä tuomioistuintenkin avulla ja näin ollen käytäntöön nojaaminen ei ole vakuutusyhtiöiden mielivallan käyttämisestä vaan sille on olemassa tietynlaiset reunaehdot.³⁵

Vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan välinen suhde määritellään viime kädessä vakuutusopimuksessa. Sopimuksessa määrätään yksityiskohtaisesti otettavasta vakuutuksesta aina sopimuksen solmimisesta korvausmenettelyyn asti. Vakuutusopimus on varallisuusosoikeudellinen oikeustoimi ja sopimuksen allekirjoittamisella molemmat osapuolet sitoutuvat sopimuksen noudattamiseen. Laissa ei ole muotomääräyksiä vakuutusopimukselle tai sen solmimiselle, vaan vakuutusopimuksen solmimiseen sovelletaan oikeustoimilain 1 luvun säännöksiä.³⁶

---

³⁴ Hoppu & Hemmo 2006, 8-9.

³⁵ Lehtopuro et. al. 2010, 121.

³⁶ Finanssivalvonnan Internet- sivut – vakuutusopimuksen tekeminen: Hoppu & Hemmo 2006, 90-91.

Jotta vakuutuksenantaja voi arvioida vakuutussopimuksen solmimisen kannattavuuden, on vakuutuksenottajan annettava totuudenmukaiset ja täydelliset vastaukset esitettyihin kysymyksiin koskien vakuutuksen kohdetta. Mikäli vakuutuksenottaja menettelee sopimuksetekotilanteessa vilpillisesti, sopimus ei sido lainkaan vakuutuksenantajaa. Mikäli vahinkovakuutuksen yhteydessä vakuutuksenottaja on salannut tietoja tahallaan tai huolimattomuudesta, jota ei voida pitää vähäisenä, voidaan korvausta mahdollisen vahingon sattuessa alentaa tai se voidaan tietyissä tilanteissa myös evätä kokonaan.³⁷

Henkilövakuutuksessa vastuu vilpillisten tietojen antamisesta määräytyy erilaisin perustein. Mikäli vakuutuksenottaja olisi antanut sopimuksetekovaiheessa oikeat tiedot ja tietojen perusteella vakuutusta ei olisi myönnetty lainkaan, on vakuutusyhtiöllä oikeus evätä korvaus kokonaan. Mikäli vakuutusmaksu oikeilla tiedoilla olisi ollut korkeampi kuin vilpillisillä tiedoilla, korvausvastuu rajoittuu suoritettuun vakuutusmaksuun. Mikäli vakuutus olisi totuudenmukaisillakin tiedoilla myönnetty mutta huonommilla ehdoilla, vastuu rajoittuu huonompiin ehtoihin.³⁸

---

³⁷ Finanssivalvonnan internet- sivut – vakuutussopimuksen tekeminen.

³⁸ Finanssivalvonnan internet- sivut – vakuutussopimuksen tekeminen.

2. Lainsäädäntö ja vakuutusalan itsesääntely

2.1. Vakuutusalan lainsäädäntö

Vakuutusalan lainsäädäntöä ei voida pitää tyhjentävänä, joka tilanteeseen sopivana säännöstonä. Vakuutusosoikeuden tunnusomaisena piirteenä on, että sääntelyn kohteeksi on otettu vain sellaiset kysymykset, jotka ovat ominaisia vakuutukselle ja vakuutustoiminnalle.³⁹

Suomessa vakuutustoiminnan ja vakuutusyhtiöiden toiminnan perusteista ja reunaehdoista on säädetty vakuutusyhtiölaissa (521/2008) sekä vakuutusyhdistyslaissa (125/1987). Näissä laeissa säännellään muun muassa vakuutusyhtiön perustamisesta, hallinnosta ja toiminnan valvonnasta sekä asetetaan perusteet vakuutussopimusten sisällölle. Suomessa toimivien ulkomaalaisten vakuutusyhtiöiden toimintaa sääntelee laki ulkomalaisista vakuutusyhtiöistä (398/1995), mutta tutkielman aiheen kannalta vähäisen liitynnän vuoksi sitä ei käsitellä tutkielmassa enempää.

Nimenomaisen vakuutustoimintaa sääntelevän lainsäädännön ulkopuolelta on syytä mainita esimerkiksi henkilötietoja ja kilpailuoikeutta koskevat säännökset, jotka liittyvät olennaisesti myös vakuutustoimintaan. Lisäksi vakuutussopimusta solmittaessa tulevat kysymykseen muun muassa yleiset sopimusoikeudelliset periaatteet, sekä oikeustoimilaki ja kuluttajansuojalaki.⁴⁰

Kaikkien vakuutussopimusten perustana on vakuutussopimuslaki, jonka sisältö on pitkälle yhteneväinen kaikissa Pohjoismaissa. Lainsäädäntö on vakuutusyhtiölain ja vakuutusyhdistyslain soveltamisalalla pitkälti harmonisoitu koko Euroopan unionin alueella, mutta vakuutussopimuslain kohdalla harmonisointi on kariutunut erimielisyyksiin siitä, miten vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan edut tulisi tasapainottaa.⁴¹ Näin ollen harmonisointitavoitteet eivät ole täysin täyttyneet.

Vakuutussopimuslaissa säädetään vakuutussopimusten solmimista koskevista erityissäännöksistä, mutta muilta osin vakuutussopimukseen soveltuvat sopimusoikeuden yleiset

---

³⁹ Hoppu & Hemmo 2006, 8.

⁴⁰ Hoppu & Hemmo 2006, 8, 14.

⁴¹ Norio-Timonen 2010, 3.

periaatteet. Osa lain säännöksistä on pakottavia eikä niistä voida poiketa sopimuksella, mutta pääosin vakuutuslainsäädäntö on tahdonvaltainen. Pakottavuus on yksipuolista siten, ettei laista voida poiketa laissa mainittujen tahojen vahingoksi, mutta poikkeaminen heidän edukseen on sallittu. Lain säännökset ovat pakottavia vakuutetun tai muun korvaukseen oikeutetun hyväksi, ellei korvaukseen oikeutettu ole samalla vakuutuksenottaja. Mikäli vakuutuksenottaja on kuluttaja tai kuluttajaan rinnastettavissa oleva elinkeinonharjoittaja, vakuutuslainsäädäntö on pakottava.⁴²

Vakuutuslainsäädäntöön mukaan vakuutuksenantajan on annettava vakuutuksenottajalle tarpeelliset ja riittävät tiedot vakuutuksesta ja sen rajoituksista. Tiedonantovelvollisuuden sisältö ja täyttämistapa vaihtelevat vakuutuksen laadun sekä vakuutuksen ottamiseen liittyvien olosuhteiden mukaan (VSL 5 §).⁴³ Vakuutuslainsäädäntöön solmimisen jälkeen vakuutuksenantajan on viipymättä annettava kirjallisesti vakuutuksenottajalle vakuutusehtojen koskevat tiedot, ehtojen voimassaoloaika sekä vuosittainen tiedote, jossa kerrotaan mahdollisista ehtojen muutoksista (VSL 6 ja 7 §). Mikäli vakuutuksenantajan tiedot vakuutusehdoista ovat olleet puutteelliset, vakuutus on voimassa sen sisältöisenä kuin vakuutuksenottajalla on ollut aiheutta käsittää (VSL 9 §).

Vakuutuslainsäädäntöön neljännessä luvussa säädetään vakuutetun velvollisuuksista sekä vakuutuksenantajan vastuun rajoituksista. Ennen vakuutuksen myöntämistä vakuutuksenottajan ja vakuutetun on annettava vakuutuksenantajalle täydelliset tiedot vakuutuksen kohteesta jos tiedolla voi olla merkitystä vakuutuksenantajan vastuun arvioinnin kannalta. Mikäli annetut tiedot muuttuvat vakuutuksen voimassaoloaikana, on väärät tai puutteelliset tiedot korjattava ilman aiheetonta viivytystä (VSL 22, 26 ja 27 §).

Niin henkilö- kuin vahinkovakuutuksissakin, vakuutuksenantajalla on oikeus evätä korvaus kokonaan tai alentaa sitä mikäli vakuutuksenottaja tai vakuutettu on tahallaan tai huolimattomuudella laiminlyönyt tiedonantovelvollisuutensa tavalla, jota ei voida pitää vähäisenä. Mikäli henkilö on jo vakuutusta ottaessaan pimitänyt vakuutuksen myöntämiseen vaikuttavia tietoja tai menetellyt muuten vilpillisesti, vakuutuslainsäädäntö ei sido vakuutuksenantajaa ja hänellä on oikeus pitää siihen asti suoritettut vakuutusmaksut itsellään

---

⁴² HE 63/2009 vp, 4: Norio-Timonen 2010, 13.

⁴³ HE 114/1993 vp. 26.

(VSL 23 ja 24 §). Muita vakuutusolosuhteissa lueteltuja syitä vakuutuskorvauksen alentamiseen tai epäämiseen voivat olla esimerkiksi itsemurha henkilövakuutuksessa tai alkoholin tai huumeiden vaikutuksen alaisena oleminen vahinkovakuutuksessa.

Lisäksi vakuutusolosuhteissa on säännös suojeleuohjeista, jotka velvoittavat vakuutusnottajaa toimimaan vakuutus tapahtuman estämiseksi tai vahingon rajoittamiseksi. Vakuutusnottaja on velvollinen korvaamaan vahingon ainoastaan silloin jos vahinko olisi syntynyt, vaikka suojeleuohjeita olisi asianmukaisesti noudatettu.⁴⁴

Mikäli esine- tai henkilövahinko on aiheutettu tahallaan, vakuutusnottaja on kokonaan vapaa korvausvastuusta. Tietyissä tilanteissa, esimerkiksi törkeästä huolimattomuudesta aiheutetuissa vahinkotapahtumissa, vakuutuskorvaus voidaan maksaa kokonaan tai osittain tilannekohtaisen harkinnan perusteella (VSL 28, 29 ja 30 §). Ennen kuin vahinkovakuutuksesta haettava korvausta alennetaan tai se evätään, on otettava huomioon vakuutusnottajan tai vakuutetun antaman väärän tai puutteellisen tiedon merkitys kokonaistilannetta ajatellen. Lisäksi on otettava huomioon henkilön tahallisuus tai huolimattomuus, sekä muutoin vallinneet olosuhteet (VSL 34 §). Harkinta korvauksen alentamisesta tai epäämisestä kokonaan tehdään aina kokonaisharkinnan perusteella, eikä yhtä tiettyä kaavaa ole olemassa.

Laissa on maininta niin sanotusta rikastumiskiellosta. Rikastumiskiellon mukaan vakuutusnottaja on velvollinen korvaamaan vain omaisuuden todellisen arvon, vaikka sovittu vakuutusmäärä olisi suurempi. Lain esitöiden mukaan 20 %:n poikkeamaa voidaan yleensä pitää merkittävänä ylivakuuttamisena⁴⁵. Mikäli vakuutusmäärä on omaisuuden todellista arvoa pienempi eli omaisuus on alivakuutettu, vakuutusnottaja ei ole velvollinen korvaamaan vahingosta vakuutusmäärän ylittävää osuutta. Mikäli useat vakuutusnottajat ovat myöntäneet vakuutuksen samalle etuudelle, arvostellaan jokaisen vakuutusnottajan vastuuta itsenäisesti. Jos vakuutusnottajien yhteenlasketut vakuutusmäärät ylittävät todellisen vahingon määrän, vastuu jaetaan vakuutusnottajien kesken.⁴⁶

---

⁴⁴ HE 114/1993 vp, 6.

⁴⁵ HE 114/1993 vp, 60.

⁴⁶ HE 114/1993 vp, 6.

Korvausmenettelystä säädetään vakuutuslainsäädännön 10 luvussa. Lain mukaan korvausta vahinkotapahtumasta on haettava vuoden kuluessa korvaukseen oikeuttavasta tapahtumasta tai aiheutuneesta vahinkoseuraamuksesta. Mikäli korvausta ei haeta aikarajojen puitteissa, korvauksen hakija menettää oikeutensa korvaukseen (VSL 73 §).

Korvauksenhakijan on lain mukaan annettava vakuutusenantajalle riittävät tiedot korvausvastuun selvittämiseksi. Vakuutusenantajan mahdollisuudesta hankkia tietoja vahinkotapahtumasta palataan myöhemmin petostutkintaan liittyvässä kappaleessa. Mikäli korvauksen hakija antaa korvausta koskien vilpillisiä tietoja vakuutusenantajalle, korvausta voidaan alentaa tai se voidaan evätä kokonaan tilannekohtaisen harkinnan mukaan mikäli 4 luvussa säädettyjä ehtoja on laiminlyöty (VSL 69 ja 72 §). Korvauksen saajalla on oikeus nostaa kanne korvauspäätöksestä kolmen vuoden kuluessa päätöksen tiedoksi-saannista (VSL 74 §).

2.2. Vakuutusalan itsesääntely

2.2.1. Hyvä vakuutustapa

Laissa mainittujen sääntöjen lisäksi vakuutuslainsäädännöllä on kehitetty runsaasti itsesääntelyä tukemaan lainsäädännön asettamia sääntöjä. Itsesääntelyn tarkoituksena on tukea ja täsmentää jo voimassaolevaa säännöstöä ja luoda yhteiset pelisäännöt vakuutustoiminnan tueksi. Vakuutuslainsäädännöllä itsesääntely toimii yhdessä julkisen sääntelyn kanssa ja alalle on asetettu omat toimintasääntönsä.⁴⁷ Itsesääntelyn avulla voidaan luoda alalle omia valvontajärjestelmiä tai riidanratkaisumenetelmiä, ja näin ollen osaltaan keventää myös tuomioistuimen työtaakkaa.⁴⁸

Vakuutuslainsäädännöllä on voimassa yleisesti hyväksytty hyvän vakuutustavan käsite, jota käytetään usein yleisenä toimintaohjeena myös viranomaisten päätöksissä ja tuomioistuimissa. Hyvää vakuutustapaa ei kuitenkaan ole määritelty lain tasoisissa säädöksissä vaan sen määritelmä perustuu itsesääntelyyn.⁴⁹

---

⁴⁷ Muttilainen & Lohiniva 2009, 16.

⁴⁸ Muttilainen & Lohiniva 2009, 17.

⁴⁹ Muttilainen & Lohiniva 2009, 17.

Finanssialan keskusliiton mukaan hyvän vakuutustavan tehtävänä on varmistaa, ettei kehtää epäillä perusteetta rikoksesta ja että vakuutustutkinnassa noudatetaan hyvän tavan mukaisia periaatteita. Tutkinnassa käytettävien perusteiden tulee olla yhteisesti alalla hyväksytyjä, lainmukaisia, kohtuullisia sekä eettisesti kestäviä. Petosrikollisuuden torjunta on osa yhteiskuntavastuuta ja näin ollen vakuutusyhtiöiden on omalla toiminnallaan pyrittävä vähentämään rikosentekomahdollisuuksia ja otettava olemassa olevat petosepäilyt tutkittavakseen.⁵⁰ Hyvässä vakuutustavassa on otettu huomioon vakuutusalan käytännöt, oikeus- ja lautakuntakäytännöt sekä asiakkaan suojaan liittyvät näkökohdat. Vakuutusvalvontavirasto vastaa ohjeiden sisällöstä.⁵¹

Hyvän vakuutustavan noudattamista valvoo Finanssivalvonta, jonka tehtävät on määritelty laissa finanssivalvonnasta (878/2008). Finanssivalvonnan tehtävänä on tarvittaessa puuttua vakuutusyhtiöiden toimintaan huomautuksella tai oikaisukehotuksella, pahimmassa tapauksessa toimintakiellolla. Viime kädessä hyvän vakuutustavan noudattamista valvovat tuomioistuimet.

2.2.2. Hyvä vakuutustapa petostutkinnassa

Petostutkintaa ammatikseen vakuutusyhtiöissä harjoittavat henkilöt toimivat jokamiehen-oikeudella ja toimintaa sääntelee viime kädessä vakuutussopimuslaki. Tutkielmaa varten haastatellut henkilöt huomauttavat, että tietoa on saatavana reilusti jos vain osaa etsiä.⁵² Jotta tutkinta ei ylitä hyvän tavan mukaisia rajoja, on vakuutusalan itsesääntelyllä luotu erilliset eettiset säännöt sääntelemään hyvää vakuutustapaa petostutkinnassa. Poliisin toimivaltaan kuuluvat asiat tulee siirtää suoraan poliisille⁵³.

Petostutkinnan eettiset ohjeet on laadittu nimenomaisesti epäselviä vahinkotapauksia silmälläpitäen. Ohjeissa säännellään muun muassa vakuutustutkintaan osallistuvasta henkilöstöstä, tutkinnan yleisistä periaatteista, sallituista toimenpiteistä sekä asiakkaan tietojen luovuttamisesta toiselle vakuutusyhtiölle tai viranomaiselle. Yksi ohjeiden tärkeimmistä

---

⁵⁰ Finanssialan keskusliitto, hyvä vakuutustapa vakuutustutkinnassa.

⁵¹ Norio-Timonen 2006, 1290.

⁵² Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö C, 14.3.2016: sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

⁵³ Muttilainen & Lohiniva 2009, 18.

tehtävistä on laatia tutkinnalle säännöt sen vuoksi, ettei ketään epäillä perusteetta rikoksesta. Hyvässä tutkinnassa on otettava tasapuolisesti huomioon osapuolten kannalta kielteiset ja myönteiset seikat ja tiedonhankintakeinojen on oltava järkevissä suhteissa tutkittavan asian laajuuteen nähden.⁵⁴

Ohjeiden mukaan korvauksenhakijalle tai hänen edustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi asian johdosta mutta kuulemisvelvollisuudesta voidaan tutkinnallisista syistä myös poiketa. Tutkinnassa on otettava huomioon korvauksenhakijan lähtökohdat, joilla voi olla merkitystä henkilön mahdollisuuksiin osallistua asian tutkimiseen ja käsittelyyn. Tärkeää on ottaa huomioon myös lainsäädännön asettamat säännökset esimerkiksi henkilötietojen käsittelystä, yksityisyyden suojasta ja kotirauhasta.⁵⁵

Tutkijat toimivat yhteistyössä muiden vahinkojen käsittelyyn perehtyneiden asiantuntijoiden kuten Autovahinkokeskuksen, lukkoliikkeiden ja eri alojen ammattilaisten kanssa. Tutkijat hankkivat tietoa vahinkotapahtumasta muun muassa asiakirjoista, tarkastamalla vahinkopaikkoja, asianosaisia puhuttamalla sekä teknisiä apuvälineitä käyttämällä. Helposti saatavilla olevia tutkinnan apuvälineitä ovat esimerkiksi internetin tarjoamat karttapalvelut, kiinteistö- ja ajoneuvorekisterit sekä luottotietorekisterit, joiden käyttö onnistuu ilman viranomaisstatustakin.⁵⁶ Nykypäivänä myös sosiaalisen median hyödyntäminen tutkinnassa on yleistynyt, sillä moni jaettu tieto on helposti löydettävissä esimerkiksi Facebookista johon petostutkijallakin on vapaa pääsy.⁵⁷

---

⁵⁴ Finanssialan keskusliitto: hyvä vakuutustapa vakuutustutkinnassa: Muttilainen & Lohiniva 2009, 18.

⁵⁵ Finanssialan keskusliitto: hyvä vakuutustapa vakuutustutkinnassa

⁵⁶ Finanssialan keskusliitto: hyvä vakuutustapa vakuutustutkinnassa: Muttilainen & Lohiniva 2009, 19.

⁵⁷ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö C, 14.3.2016.

3. Vakuutuksenottajan ja vakuutetun velvollisuudet

3.1. Tietojenantovelvollisuus ja rikosoikeudellinen vastuu

Vakuutuslainsäädännön perusperiaatteena korvaustoiminnassa on, että vakuutusyhtiö ei ole velvollinen korvaamaan vahinkoa mikäli vakuutettu on aiheuttanut sen tahallisesti. Suomessa tekijä ei voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen petoksesta ainoastaan luovuttaessaan virheellisiä tietoja vakuutuksen kohteesta vakuutuslainsäädännön solmimisen yhteydessä. Mikäli henkilö on antanut vakuutuksen kohteesta virheellisiä tietoja vaaditaan myös vakuutustapahtuma, jotta rikosoikeudellinen vastuu alkaisi. Virheellisten tietojen antamista vakuutustapahtuman toteutumisen jälkeen arvioidaan näin ollen eri tavalla kuin virheellisten tietojen antamista ilman vakuutustapahtumaa. Sama säännös virheellisten tietojen antamisesta vakuutustapahtumaa koskien on voimassa myös Ruotsissa mutta ennen sopimuksen solmimista annettuja virheellisiä tietoja koskien ruotsalainen oikeus on suomalaista ankarampaa. Tietojenantovelvollisuutta ja siihen liittyvää rikosoikeudellista vastuuta käsitellään lisää jäljempänä.

3.2. Tietojenantovelvollisuus ennen vakuutuslainsäädännön solmimista

Vakuutuksenottajalla ja vakuutetulla on VSL 22-24 §:ssä säädetty tiedonantovelvollisuus seikoista, joilla voi olla merkitystä vakuutusyhtiön vastuun arvioimiseksi ennen vakuutuslainsäädännön solmimista. Annettujen tietojen pohjalta vakuutuksenantaja voi arvioida myöntääkö vakuutusta lainkaan ja jos myöntää, millä ehdoilla ja hinnalla. Vakuutuksenottaja ja vakuutettu tuntevat vakuutettavan kohteen vakuutusyhtiötä paremmin mutta toisaalta ovat huonommin selvillä seikoista, jotka voivat vaikuttaa vakuutuksen myöntämiseen. Siksi tiedonantovelvollisuutta on rajattu vakuutuksenottajan ja vakuutetun velvollisuudeksi ainoastaan vastata vakuutuksenantajan esittämiin kysymyksiin totuudenmukaisesti ja vakuutuksenantajalla on vastuu siitä, että vakuutukseen vaikuttavat tiedot tulevat esitetyillä kysymyksillä selvitettyiksi. Vakuutuksenottaja kantaa vastuun annettujen tietojen oikeellisuudesta myös silloin, kun vakuutuksenantajan esittämiin kysymyksiin on vastannut hänen puolestaan joku muu kuin hän itse. Silloinkin kun kysymys on pyritty esittämään täsmällisesti, voi tulkinta kuitenkin aiheuttaa ongelmia.⁵⁸

---

⁵⁸ Hoppu & Hemmo 2006, 63; Norio-Timonen 2010, 75-80.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2002:65 oli kysymys henkilövakuutukseen liittyvästä vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuudesta ja siitä, oliko vakuutusyhtiön laatimassa terveystarkastuksessa alkoholiongelmaa koskeva kysymys sillä tavoin tulkinnanvarainen, että vakuutetulla oli oikeus jättää alkoholiongelmansa ilmoittamatta. Henkilö B oli kuollut ja vakuutussopimuksen edunsaajaksi oli merkitty A. Ennen vakuutuksen myöntämistä B oli vastannut kielteisesti terveystarkastuksen kohtaan, jossa kysyttiin onko hänellä ollut hoitoa vaativa alkoholiongelma viimeisen viiden vuoden aikana tai oliko hänellä sellainen vakuutuksen myöntämishetkellä. B:n alkoholinkäytöstä oli huomautettu muiden lääkärikäyntien yhteydessä. Alkoholi ei ollut vaikuttanut vakuutustapahtumaan.

Hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisut kyseisessä asiassa erosivat toisistaan. Turun hovioikeus katsoi 8.12.2000 antamassaan tuomiossa, että vakuutuksenottajalla ei ollut VSL 22 §:n mukaan oma-aloitteista tiedonantovelvollisuutta vaan hänen velvollisuutensa tietojen antamiseen rajoittuu siihen, että hän vastaa totuudenmukaisesti vakuutusyhtiön esittämiin kysymyksiin. Riski siitä, että kaikki kysymykset tulevat esitetyiksi on vakuutusyhtiöllä. Epäselvässä tilanteessa hovioikeuden mukaan kysymystä oli tulkittava B:n eduksi ja B ei ollut saanut alkoholiongelmaansa hoitoa viimeisen viiden vuoden aikana. Vaikka alkoholiongelma olikin paha, ei hänen voitu näyttää laiminlyöneen VSL 22 §:n tiedonantovelvollisuuttaan eikä vakuutusyhtiöllä ollut oikeutta kieltäytyä maksamasta vakuutussopimuksen mukaista kuolemantapauskorvausta.⁵⁹

Korkein oikeus puolestaan katsoi, että terveystarkastuksen kysymys oli tarkoitettu selvittämään alkoholiongelman vakavuusastetta ja kysymyksellä oli tosiasiallisesti haluttu selvittää oliko vakuutettavalla objektiivisesti arvioiden sellainen alkoholiongelma, joka olisi edellyttänyt hoitoa ja ollut este vakuutuksen myöntämiselle. Näin ollen korkein oikeus katsoi, että B oli menetellyt vilpillisesti jättäessään ilmoittamatta ongelmastaan ja vakuutusyhtiöllä oli oikeus kieltäytyä korvauksen maksamisesta.⁶⁰

Koska tiedonantovelvollisuus koskee vain sellaisia seikkoja jotka vaikuttavat juuri kyseessä olevan vakuutuksen vastuuarviointiin, tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnistäkin voi olla kysymys vain silloin kun seikalla on todellisuudessa merkitystä esimerkiksi

---

⁵⁹ Turun hovioikeus 8.12.2000, R 00/772.

⁶⁰ KKO 2002:65.

riskiluokittelussa tai vakuutuksen myöntämättä jättämisessä. Puutteellinen tai virheellinen vastaus vakuutuksenantajan esittämiin kysymyksiin ei automaattisesti johda seurauksiin. Mikäli olosuhteet muuttuvat vakuutussuhteen aikana ja sopimuksen solmimisen yhteydessä annetut totuudenmukaiset tiedot muuttuvat, tarkastellaan tapahtumaa vaaran lisääntymisen näkökulmasta ja tiedot on korjattava ilman aiheetonta viivytystä.⁶¹

Tiedonantovelvollisuuden vilpillisestä laiminlyönnistä säädetään vahinkovakuutusten osalta VSL 23.1:ssä ja henkilövakuutusten osalta VSL 24.1:ssä. Mikäli vakuutuksenottaja tai vakuutettu antaa tahallisesti puutteellisia tai virheellisiä vastauksia vakuutuksenantajan esittämiin kysymyksiin, vakuutus ei sido lainkaan vakuutusyhtiötä. Mikäli vakuutus raukeaa sen voimaantulon jälkeen, yhtiöllä on oikeus pitää itsellään siihen asti maksetut vakuutusmaksut.

Vuoden 2010 uudistuksen jälkeen vakuutuslainsäätelyä muutettiin siten, että mikäli tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnistä säädetyt seuraamukset johtaisivat vakuutuksenottajan tai muun korvaukseen oikeutetun kannalta ilmeiseen kohtuuttomuuteen, voidaan niitä sovitella. Aikaisempaan vuoden 1994 lakiin ei sisältynyt lainkaan sovittelusäännöstä. Lain esitöiden mukaan korvausten kohtuullistamiseen on ilmennyt tarvetta muun muassa silloin, kun henkilövakuutuksesta on maksettu korvauksia pitkän aikaa tai korvauksia on maksettu useasta tapahtumasta ennen kuin tiedonantovelvollisuuden laiminlyönti on tullut ilmi.⁶²

Norio-Timosen mukaan pelkkä tahallinen virheellisten tietojen antaminen ei välttämättä täytä laissa vaaditun vilpillisen laiminlyönnin ehtoja, vaan tiedonantovelvollisuus tulee laiminlyödä hyötymis- tai hyödyttämistarkoituksessa. Vilpillisyyteen voidaan vedota siinä tilanteessa, jos vakuutuksenottaja tai vakuutettu on antanut sopimusta solmittaessa tahallisesti virheellisiä tietoja sekä silloin, kun hän on jättänyt virheellisiksi havaitsemansa tiedot oikaisematta.⁶³

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2006:79 tiedonantovelvollisuuteen liittyen oli kysymys vakuutuslainsäätelyn sitovuudesta silloin, kun toinen henkilö on toiminut bulvaanina

---

⁶¹ HE 114/1993 vp, 39; Hoppu & Hemmo 2006, 62; Norio-Timonen 2010, 80-82.

⁶² HE 63/2009 vp, 23.

⁶³ Norio-Timonen 2010, 83.

ja antanut vakuutus sopimukseen virheellisiä tietoja ajoneuvon haltijasta. Henkilö oli ilmoittanut haltijaksi itsensä, vaikka tosiasiallisesti haltijana oli henkilö jolla oli maksuhäiriöitä ja tästä syystä hänelle ei olisi myönnetty lainkaan vapaaehtoisia ajoneuvovakuutuksia. VSL 23 §:n nojalla vakuutus sopimus ei sitonut lainkaan vakuutus yhtiötä, sillä vakuutus enottaja oli laiminlyönyt VSL 22 §:ssä säädetyn tiedonantovelvoitteen vakuutus sopimusta solmittaessa.

Näyttövelvollisuus vilpillisestä menettelystä on vakuutus enantajalla. Silloin kun vakuutus sopimus on vilpillisen menettelyn vuoksi vakuutus enantajaa sitomaton jokainen korvaukseen oikeutettu jää korvauksetta riippumatta siitä, onko hän itse syyllistynyt vilpilliseen menettelyyn tai onko hän ollut menettelystä tietoinen.⁶⁴

Tiettyillä laissa määritellyillä perusteilla vakuutus enantajalla on oikeus alentaa henkilö tai vahinkovakuutuksesta myönnettävää korvausta tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnin perusteella. Jokainen tapaus on kuitenkin arvioitava itsenäisesti, eikä tiettyä kaavaa perusteille ole olemassa. Vahinkovakuutuksessa korvauksen alentamisen tai epäämisen ehdottomana edellytyksenä on, että puutteellista tai virheellistä tietoa koskevan seikan ja vahingon välillä on syy-yhteys. Henkilövakuutuksissa alentamisen ja epäämisen edellytyksenä on, että laiminlyöjän tuottamuksen voidaan katsoa olleen lievää törkeämpää. Henkilövakuutuksissa vakuutus enantajan korvausvelvollisuus määräytyy niin sanotun *prorataperiaatteen* mukaan jonka perusteella vakuutus korvaus määräytyy sen mukaan mitä olisi korvattu, jos vakuutus enantaja olisi alun perin saanut totuudenmukaiset tiedot.⁶⁵

Harkittaessa korvaussumman alentamista tai epäämistä vahinkovakuutuksessa, on ensin arvioitava väärän tai puutteellisen tiedon merkitys kokonaisuuden kannalta, mitä vakuutetun tai vakuutus enottajan antama puutteellinen tieto koskee tai mitä merkitystä muutuneilla olosuhteilla, toimenpiteillä tai laiminlyönnillä on ollut vahingon syntymisen kannalta. Huomioon tulee ottaa myös henkilön tahallisuus, huolimattomuuden laatu sekä yleisesti muut sen hetkiset olosuhteet. Jos vakuutus maksu on puutteellisen tai väärän tiedon vuoksi sovittu pienemmäksi kuin se totuudenmukaisilla tiedoilla olisi ollut, otetaan korvausta alennettaessa huomioon sovittu ja todellisen vakuutus maksun suhde. Syynä

---

⁶⁴ Norio-Timonen 2010, 84.

⁶⁵ HE 114/1993 vp, 39: Norio-Timonen 2010, 82-88.

korvauksen alentamis- ja epäamissäännöksen lisäämiselle on esitöiden mukaan muun muassa se, että aikaisemman pykälän säännökset eivät sovi tapauksiin joissa väärillä tai puutteellisilla tiedoilla ei ole syy-yhteyttä vahingon syntymiseen vaan vakuutusmaksu on sovittu liian pieneksi suhteessa riskiin. Esimerkiksi kotivakuutuksissa yleinen linja vakuutusyhtiöissä on täysarvovakuuttaminen. Täysarvovakuuttamisessa vakuutuksenottaja ilmoittaa vakuutuksenantajalle asuntonsa pinta-alan ja vakuutusmaksu määräytyy sen mukaan. Mitä suurempi pinta-ala on, sitä suurempi on vakuutusmaksu. Vakuutuksenottaja voi vilpillisesti ilmoittaa asuntonsa pinta-alan huomattavasti todellista pienemmäksi ja vakuutusmaksu määräytyy tämän ilmoituksen perusteella. Vahinkotilanteessa yhtiö on kuitenkin ollut velvollinen korvaamaan vahingon täysmääräisenä. Näin ollen katsottiin tarpeelliseksi lisätä lakiin korvauksen alentamista ja epäämistä sääntelevä pykälä, jonka mukaan korvaus maksetaan todellisen vakuutusmaksun ja sen vakuutusmaksun suhteessa joka olisi peritty, jos vakuutusyhtiöllä olisi ollut käytettävissään oikeat tiedot.⁶⁶

Petoksen tunnusmerkistön mukaisuus koostuu jäljempänä selostetulla tavalla erehdyttämisestä tai erehdyksen hyväksikäyttämisestä, erehdyksestä, erehdyksen vallassa tehdystä taloudellisesta määräämistoimesta, määräämistoimen aiheuttamasta taloudellisesta vahingosta sekä tahallisuudesta. Taloudelliseen vahinkoon rinnastetaan myös välitön taloudellisen vahingon vaara.⁶⁷ Henkilö voi aloittaa vakuutusyhtiön tahallisen erehdyttämisen hyötymistarkoituksessa jo sopimuksentekotilanteessa antamalla tahallisesti väärää tietoa vakuutuksen kohteesta. Henkilö voi esimerkiksi arvostaa omaisuuden tahallaan liian suureksi, jotta mahdollisen vahingon sattuessa korvaussumma olisi todellista omaisuuden arvoa suurempi. Tällaisissa tilanteissa puhutaan ylivakuuttamisesta, jota käsitellään tarkemmin myöhemmin.

Petoksen tunnusmerkistö täyttyy Ruotsissa jo sopimuksen solmimisvaiheessa, mikäli vakuutettu tai vakuutuksenottaja antaa tahallisesti väärää tietoa vakuutuksen kohteesta. Ruotsin brottsbalkenin esitöiden mukaan henkilöä, joka antaa tahallisesti vakuutuksen myöntämiseen vaikuttavia virheellisiä tietoja vakuutuksenottajalle kohdellaan petoksen tekijänä. Näin menetellään siitä huolimatta, että vakuutuskauden aikana ei tapahtuisi lainkaan ehtojen mukaan korvattavaksi tulevaa vakuutustapahtumaa.⁶⁸ Ruotsin mallin mukainen ankarampi vastuu tahallaan annetusta virheellisestä informaatiosta jo sopimuksen

---

⁶⁶ HE 63/2009 vp, 25.

⁶⁷ HE 66/1988 vp, 133: Tapani 2004, 107.

⁶⁸ NJA 2 1942, 391: Van Kesbeeck Andersson 2011, 213.

solmimistilanteessa olisi omiaan vähentämään virheellisten tietojen antamista ja näin ollen petoksia myös Suomessa.

Seuraamukset väärin tietojen antamisesta ovat Suomessa verrattain vähäiset. Vakuutusyhtiö voi itse halutessaan suorittaa vakuutuksen kohteen tarkistuksen ennen vakuutuksen myöntämistä, mutta tavanomaisimpien vakuutusten kohdalla siihen ei usein ole resursseja. Suurempien vahinkojen kohdalla vakuutusyhtiön intressi selvittää vakuutuksen kohteen todellinen arvo tai henkilön todellinen terveydentila ovat suuremmat kuin vakuutuksissa, joissa vakuutettava kohde on arvoltaan vähäinen. Tahallaan virheellisiä tietoja antanut vakuutuksenottaja ei saa menettelystään kuitenkaan sanktiota vaan korvaussumma ainoastaan maksetaan totuudenmukaisten tietojen mukaan ja korvauksen saaja voi kärsiä vahinkoa ainoastaan menettämällä siihen mennessä maksamansa vakuutusmaksut vakuutusyhtiölle. Järjestelmällä ei siten ole yleisestävää vaikutusta kannustaa vakuutuksenottajia totuudenmukaisten tietojen antamiseen.

Näin ollen useassa tapauksessa vakuutusyhtiön resurssit eivät riitä jälkikäteen täyttämään todistustaakkaa siitä, että vakuutuksenottaja on antanut virheellisiä tietoja sopimusta solmittaessa ja osa vilpillisestä menettelystä jää kokonaan huomaamatta. Vaikka Suomessa lähdetäisiin seuraamaan ruotsalaista mallia virheellisten tietojen antamisen rangaistavuudesta, voisi resurssien niukkuus joka tapauksessa johtaa siihen, ettei vilpillistä menettelyä edes huomattaisi. Vakuutuksenottajat olisivat kuitenkin tietoisia rangaistavuuden olemassaolosta virheellisiä tietoja annettaessa ja säännös toimisi vähintään pelotevaikutuksensa ansiosta yleisestävästi.

3.3. Ilmoitusvelvollisuus vaaran lisääntymisestä

Mikäli vakuutuksenottajan tai vakuutetun olosuhteet muuttuvat vakuutus sopimuksen solmimishetkestä, on heillä velvollisuus viipymättä oikaista virheellinen tieto vakuutuksenantajalle. Velvollisuutena ei siis ole olla lisäämättä riskiä, ainoastaan velvollisuus ilmoittaa riskin lisääntymisestä. Tällaisissa tilanteissa puhutaan vakiintuneesti vaaran lisääntymisestä: jos vakuutuksenantajaa riski lisääntyy, vakuutusmaksuja ja -ehtoja on vastaavasti tarkistettava vastaamaan muuttunutta olosuhdetta. Mikäli muutos tapahtuu jo en-

nen vakuutus sopimuksen solmimista, tilannetta arvioidaan tiedonantovelvollisuuden näkökulmasta. Vaaran lisääntymisen käsitettä sovelletaan vain silloin, kun vakuutus sopimus on jo olemassa. Vakuutuksenantajan on otettava vakuutusta myöntäessään huomioon esimerkiksi esineiden tavanomainen kuluminen, eikä tällaisissa tilanteissa sovelleta vaaran lisääntymistä koskevia periaatteita. Vaaran lisääntymisestä on ilmoitettava vakuutuksenantajalle viimeistään kuukauden kuluttua muutosta seuraavan vuositiedotteen saamisesta.⁶⁹

Vaaran katsotaan lisääntyneen, mikäli muuttuneen olosuhteen vuoksi vakuutustapahtuman sattumisen katsotaan tulleen todennäköisemmäksi tai mahdollisen vahingon suuruus katsotaan lisääntyneeksi. Muutoksen on VSL 26:1:n mukaan lisättävä vahingonvaaraa olennaisesti, jotta tiedonantovelvollisuus olisi olemassa. Vaaran lisääntymisenä pidetään myös tilannetta, jossa vakuutuksen kohde siirtyy muutoksen vuoksi korkeampaan riskiluokkaan ilman, että riski olisi konkreettisesti juuri kyseessä olevassa vakuutuksen kohteessa lisääntynyt. Vaaran lisääntymistä koskevia periaatteita sovelletaan vain silloin, kun muutos koskee vakuutus sopimusta solmittaessa ilmoitettua olosuhdetta tai vakuutus kirjiaan merkittyä tilaa.⁷⁰

Tiedonantovelvollisuus perustuu edellä mainitulla tavalla suoraan lakiin mutta vakuutuksenottajaa on muistutettava ilmoitusvelvollisuudestaan sekä vakuutusehdoissa, että asiakkaalle vuosittain lähetettävässä vuositiedotteessa. Muuten ilmoitusvelvollisuutta ei ole olemassa. Vahinkovakuutuksissa ilmoittamisvelvollisuus vaaran lisääntymisestä on vain vakuutuksenottajalla, mutta henkilövakuutuksissa sekä vakuutuksenottajalla että vakuutetulla. Henkilövakuutuksissa ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan koske muutoksia vakuutetun terveydentilassa.⁷¹

Norio-Timosen mukaan vahinkovakuutuksiin liittyvissä tilanteissa vakuutuksenottaja on velvollinen kolmessa tapauksessa ilmoittamaan vaaran lisääntymisestä. Ensiksi, ilmoitusvelvollisuus koskee vain muutoksia vakuutus kirjiaan merkityissä tai vakuutus sopimusta solmittaessa ilmoitetuissa olosuhteissa ja muista muutoksista ei tarvitse ilmoittaa. Toiseksi, muutoksen on lisättävä vahingon vaaraa olennaisesti. Arvioitaessa olennaisuutta, on kiinnitettävä huomiota vakuutuksenantajan riskiin, vakuutusmaksuun ja siihen,

---

⁶⁹ Hoppu & Hemmo 2006, 149; Norio-Timonen 2010, 114-115, 121.

⁷⁰ Hoppu & Hemmo 2006, 149-151; Norio-Timonen 2010, 114.

⁷¹ HE 114/1993 vp, 41-42; Hoppu & Hemmo 2006, 155; Norio & Timonen 2010, 117-120.

myönnettäisiinkö vakuutusta muuttuneilla tiedoilla lainkaan. Kolmanneksi, kyseessä on oltava muutos, jota vakuutuksenantajan ei voida katsoa ottaneen huomioon vakuutusso-
pimusta solmittaessa. Kyseessä ei siis tule olla ainoastaan tavanomainen muutos, kuten
esineen vanheneminen tai tavanomainen kuluminen.⁷²

Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti voi VSL 26.3:n mukaan johtaa korvauksen alenta-
miseen tai sen epäämiseen jos vakuutettu tai vakuutuksenottaja laiminlyö ilmoitusvelvol-
lisuutensa tahallaan tai muuten kuin vähäisenä pidettävästä huolimattomuudesta. Epäämi-
nen ja alentaminen on sallittua vain silloin, kun ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti tulee
ilmi vasta vakuutustapahtuman sattumisen jälkeen⁷³. VSL 35.4:n mukaan vakuutuk-
senantaja ei saa vedota vaaran lisääntymiseen korvauksen alentamisen tai epäämisen pe-
rusteena silloin, kun muuttunut olosuhde on palautettu ennalleen ennen vakuutustapahtu-
maa tai vaaran lisääntymisellä ei muutoin ole enää merkitystä.

Vakuutuksenottaja tai vakuutettu voi laiminlyödä ilmoitusvelvollisuutensa tahallisesti
siinä toivossa, että vakuutustapahtumasta maksettu korvaus olisi suurempi. Tiedot vakuu-
tussopimusta solmittaessa voivat olla totuudenmukaiset ja epärehellinen toiminta voi al-
kaa olosuhdemuutosta koskevan tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnistä. Vakuutuk-
senottajan ja vakuutetun voidaan olettaa olleen tietoisia tiedonantovelvollisuudestaan
muuttuneiden olosuhteiden johdosta, sillä muistutuksen on oltava mukana vuosittain lä-
hetetyssä vakuutuskirjassa. Todellisuudessa kaikki vakuutuksenottajat eivät lue vakuu-
tuskirjoja ja eivät näin ollen ole tosiasiassa tietoisia ilmoitusvelvollisuudestaan.

Myös olosuhteissa tapahtuvaa muutosta koskevan tiedonantovelvollisuuden laiminlyön-
titilanteissa seurauksena on ainoastaan korvauksen alentaminen tai sen epääminen. Vä-
häinen rangaistus velvollisuuden laiminlyönnistä ei varsinaisesti kannusta vakuutettua tai
vakuutuksenottajaa huolellisuuteen tiedonantovelvollisuuden täyttämässä sillä sanktiot
ovat pienet samoin kuin tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnissä vakuutusso-
pimusta solmittaessa.

---

⁷² Norio-Timonen 2010, 117.

⁷³ Hoppu & Hemmo 2006, 154.

3.4. Velvollisuus olla aiheuttamatta vakuutustapahtumaa

Yksi tärkeimmistä, ellei jopa tärkein, vakuutuksenottajan sivuvelvoitteista on kielto aiheuttaa vakuutustapahtuma tahallisesti. Mikäli vaaran lisääntyminen johtaa välittömästi vakuutustapahtumaan, kyse on vakuutustapahtuman aiheuttamisesta eikä enää vaaran lisääntymisestä. Joskus vakuutuksen olemassaolo voi saada henkilön suhtautumaan vakuutustapahtuman sattumiseen aikaisempaa huolettomammin kun hän tietää, että riskin tapahtumasta kantaa joku muu. Tätä ilmiötä kutsutaan moraaliseksi uhkapeliksi ja vakuutustapahtuman aiheuttamista tahallaan on pidetty sen äärimmäisenä muotona.⁷⁴

Suoraan vakuutuslainsäätelyn säännösten nojalla niin vahinko- kuin henkilövakuutuslainsäätelyn vakuutuksenantaja on vastuusta vapaa, mikäli vakuutettu on aiheuttanut vakuutustapahtuman tahallisesti. Tahallisuus ei tarkoita tässä tilanteessa sitä, että henkilö olisi tavoitellut teollaan taloudellista hyötyä vaan tahallisuuteen riittää, että vakuutettu on pyrkinyt vahingon aiheuttamiseen, tiennyt että toiminnasta syntyy vahinkoa tai ainakin pitänyt vahinkoa toiminnan mahdollisena seurauksena, mutta suhtautunut siihen välinpitämättömästi⁷⁵. Vaikka vakuutuksenottaja tai vakuutettu aiheuttaisi vakuutustapahtuman tahallaan kysymys ei silti automaattisesti ole petoksesta, vaan muidenkin myöhemmin tarkasteltavien petoksen tunnusmerkkien on täytyttävä samanaikaisesti. Tahallisuuteen vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa otetaan kantaa myöhemmin. Törkeällä huolimattomuudella aiheutettujen vakuutustapahtumien kohdalla korvaus voidaan joko evätä kokonaan tai sitä voidaan alentaa. Arvioinnissa on otettava huomioon tahallisuuden tai huolimattomuuden laatu sekä olosuhteet muutoin, esimerkiksi vakuutustapahtuman aiheuttajan ikä, terveydentila ja kokemus.⁷⁶

Vakuutuksenantaja on henkilövakuutusissa vastuusta vapaa myös silloin, kun joku muu vakuutuskorvaukseen oikeutettu henkilö kuin vakuutettu itse on aiheuttanut vakuutustapahtuman tahallaan. Kysymys voi tällaisissa tilanteissa olla esimerkiksi henkilövakuutuksen edunsaajasta, joka on aiheuttanut vakuutetun kuoleman. Syyntakeeton henkilö voi

---

⁷⁴ Hoppu & Hemmo 2006, 149; Norio-Timonen 2010, 133.

⁷⁵ Norio-Timosen mukaan tahallisuus vakuutuslainsäätelyssä syntyy, mikäli tekijä on pitänyt vahinkoa toiminnan mahdollisena seurauksena mutta suhtautunut siihen välinpitämättömästi. Käsitteellinen rikosoikeudellinen tahallisuuskäsitteestä, jossa pelkkä seurauksen pitäminen mahdollisena ei riitä tahallisuuden täyttymiseen.

⁷⁶ HE 114/1993 vp, 43-44; Hoppu & Hemmo 2006, 180-181; Norio-Timonen 2010, 134.

kuitenkin tällaisissakin tilanteissa olla oikeutettu vakuutuskorvaukseen kohtuullisuusharkinnan perusteella. Kohtuullisuusharkintaa käytetään myös silloin, kun muu vakuutuskorvaukseen oikeutettu kuin vakuutettu itse on aiheuttanut vakuutustapahtuman törkeästä huolimattomuudesta.⁷⁷

3.5. KKO 2014:21

Sama tapahtuma voi olla arvioitavana niin rikosoikeudellisesta, kuin vakuutusosoikeudellisestakin näkökulmasta. Mikäli näyttö ei riitä tuomitsemaan henkilöä rikoksesta, voi ole-massa olla silti perusteita vakuutuskorvauksen alentamiseen tai epäämiseen.⁷⁸ Seuraa-vaksi käsitelty korkeimman oikeuden tapaus tiivistää edellä läpikäydyn teorian vilpillisten tietojen antamisen seurauksista.

Tapauksessa KKO 2014:22 yhtiö oli vaatinut vakuutusyhtiöltä 300 000 euron korvausta tulipalossa tuhoutuneesta omaisuudesta, jonka hankintahinta ostotositteiden mukaan oli alle 50 000 euroa. Yhtiö oli tapahtuman yhteydessä pyrkinyt salaamaan ostotositteista ilmenevän tiedon tuhoutuneiden esineiden todellisesta hankintahinnasta. Korkein oikeus katsoi, että vakuutusyhtiöllä oli oikeus evätä korvaus tuhoutuneesta omaisuudesta kokonaisuudessaan. Vakuutusyhtiö oli tehnyt tapauksen johdosta tutkintapyynnön epäilyistä törkeästä petoksesta, mutta syyttäjä oli poliisitutkinnan jälkeen tehnyt asiassa syyttämättä-jättämispäätöksen. Yhtiön omaisuus tuhoutui tulipalossa kokonaisuudessaan, eikä yhtiöllä ollut esittää kirjanpitoaineistoa todisteeksi väitteilleen tuhoutuneen omaisuuden arvosta. Perusteena vakuutuskorvauksen epäämiselle olivat korvauksen hakijan vilpillisesti antamat, ristiriitaiset ja puutteelliset tiedot.

Korkeimmassa oikeudessa kysymys oli siitä, oliko yhtiö antanut vakuutusyhtiölle vilpillisesti vääriä tai puutteellisia tietoja, joilla olisi voinut olla merkitystä korvausmäärän kannalta ja oliko vakuutusyhtiö voinut evätä yhtiöltä korvauksen kokonaisuudessaan. Esitettyjen seikkojen perusteella kaikki kolme oikeusastetta päätyivät ratkaisuun, jossa vakuutusyhtiöllä oli oikeus evätä korvaus yhtiöltä kokonaisuudessaan.

---

⁷⁷ Hoppu & Hemmo 2006, 184-187; Norio-Timonen 2010, 151.

⁷⁸ Norio-Timonen 2010, 136.

Yhtiön omaisuus oli vakuutettu jälleenhankinta-arvosta ja jälleenhankinta-arvon edellytyksenä oli, että vahingoittunut omaisuus korjataan kahden vuoden kuluessa vahinkotapahtumasta tai omaisuuden tilalle hankitaan uutta vastaavanlaista omaisuutta. Jälleenhankinta-arvolla tarkoitetaan uuden samanlaisen tai vastaavanlaisten omaisuuden rakentamis-, hankinta-, tai valmistuskustannuksia⁷⁹. Omaisuuden voi vakuuttaa myös täydestä arvosta, jolloin vakuutuskirjassa ei ole omaisuudelle tiettyä enimmäiskorvausmäärää⁸⁰. Yhtenä vaihtoehtona on vakuuttaa omaisuus enimmäiskorvausmäärästä, jolloin korvauksena maksetaan enintään kohteelle valittu ja vakuutuskirjaan merkitty enimmäiskorvausmäärä⁸¹. Yhtiö oli vakuuttanut tuhoutuneen omaisuuden palon varalta 300 950 euron enimmäiskorvausmäärästä. Omaisuutta voidaan pitää ylivakuutettuna, jos vakuutusmäärä on vakuutetun omaisuuden todellista arvoa suurempi. Ylivakuutustilanteessa korvattavaksi tulee omaisuuden todellinen arvo⁸². Yhtiö oli vakuuttaessaan omaisuuttaan tiennyt, että kysymyksessä oli omaisuuden ylivakuuttaminen.

Yhtiö oli tapauksessa maksanut korkeampaa vakuutusmaksua korkean enimmäiskorvausmäärän vuoksi mutta vakuutusehtojen ja lain sanamuodon mukaan korvattavaksi vahinkotilanteessa tulee kuitenkin omaisuuden todellinen arvo. Lain mukaan vakuutuksenantaja ei ole velvollinen korvaamaan ylivakuutetulle omaisuudelle sattuneen vakuutustapahtuman johdosta enempää kuin vahingon kattamiseksi tarvittavan määrän. Jos kuitenkin vakuutusmäärä perustuu vakuutuksenantajan tekemään arvioon, korvaus on suoritettava VSL 57 §:n mukaan vakuutusmäärän mukaisena paitsi milloin vakuutuksenottajan tahallisesti antamat väärät tai puutteelliset tiedot ovat vaikuttaneet arvioon. Tapauksessa ei annettu selvitystä siitä, että vakuutuksenantajan edustaja olisi käynyt arvioimassa tuhoutuneen omaisuuden arvon ennen, kuin se vakuutettiin 300 000 eurosta.

Vakuutuslainsäädännön 69 §:n mukaan korvauksen hakijan on annettava vakuutuksenantajalle korvauksen määrittämiseen tarvittavat tiedot. Kristiina Andsrömin vuonna 1993 tekemässä tutkimuksessa neljässä prosentissa evätyjä tai alennettuja vakuutuskorvauksia syynä oli korvauksensaajan oma myötävaikutus⁸³. Vakuutustapahtuman selvittämisessä vakuutuksenottajan velvoitteena on huolehtia siitä, että tapahtuma saadaan kohtuullisessa

---

⁷⁹ If vahinkovakuutusyhtiö Oy, omaisuusvakuutuksen yleiset ehdot YLE 900.9.

⁸⁰ Finanssivalvonta: perustietoa kotivakuutuksista, 2.

⁸¹ If vahinkovakuutusyhtiö Oy, kodin omaisuusvakuutusehdot OMA 200.13.

⁸² LähiTapiola esinevakuutusehdot ja suojeluohjeet ES1, 1.1.2014.

⁸³ Andsröm 1993, 18.

ajassa selvitettyksi⁸⁴. Yhtiö oli tapauksessa väittänyt, ettei vakuutusyhtiö ollut osallistunut vakuutuslainsäädännön 70 §:ssä edellytetyllä tavalla tuhoutuneen omaisuuden arvon selvittämiseen ja siksi korvausta ei tulisi evätä kokonaisuudessaan. Tapauksen tosiseikat huomioon ottaen voidaan kuitenkin yhtiötä itseään kirjanpitovelvollisena yrityksenä pitää parhaana tuhoutuneen omaisuuden määrän selvittäjänä. Yhtiön kirjanpitäjän mukaan myynti 1.3.2003-31.1.2005 oli 51 671,99 euroa.

Vakuutuslainsäädännön 69 §:ää koskevassa hallituksen esityksessä käsitellään sitä, millaisia tietoja korvauksen hakijan tulee korvausta hakiessaan antaa. Tiedot voivat liittyä joko omaisuuden määrään tai sen arvoon ja vilpillisyys edellyttää tietoisuutta tiedon virheellisyydestä, tietoisuutta virheellisen tiedon merkityksestä vakuutusantajalle sekä hyötmistarkoitusta. Kaikki lain esitöiden mukaiset perusteet täyttyivät kyseisessä tapauksessa. Kohtuullisuusharkinnassa voidaan ottaa huomioon menettelyn törkeysaste, vilpin käyttöön johtaneet syyt, kuinka huomattavaa hyötyä vilpillä tavoiteltiin sekä vakuutusantajalle aiheutuneet ylimääräiset selvittelykustannukset.⁸⁵

Yhtiö ei ole tapauksessa pyrkinyt selvittämään totuudenmukaista vahingon määrää vaan se on päinvastoin pyrkinyt salaamaan vakuutusantajalta tietoja, joilla on merkitystä korvauksen arvioinnin kannalta. Yhtiön edustaja on korvausta hakiessaan tiennyt, ettei vakuutuskorvauksena vaadittu määrä vastaa yhtiön kärsimää todellista vahinkoa ja että sen salaamalla tiedoilla on olennainen merkitys vakuutusantajan vastuun arvioinnin kannalta. Yhtiön voidaan katsoa toimineen vilpillisesti siten, kuin vakuutuslainsäädännön 72 §:ssä säädetään. Ero vaaditun vakuutuskorvauksen ja yhtiön todellisuudessa kärsimän vahingon välillä on merkittävä, noin 250 000 euroa. Yhtiö on menettelyllään tavoitellut huomattavaa etua ja on salannut omaisuuden arvoa ja määrää koskevia totuudenmukaisia tietoja vahingon selvittämisen yhteydessä.

Ylivakuuttaminen ei vaikuta edellä mainituin perustein korvauksen maksamiseen eikä vakuutusantajalle koidu siitä suurempia ongelmia kuin jo maksettujen vakuutusmaksujen menettäminen vakuutusyhtiölle. Tapauksessa yhtiö on aloittanut vakuutusyhtiön erehdyttämisen jo vakuutuslainsäädännön solmittaessa ja tietoisesti jatkanut erehdyttämistä

---

⁸⁴ Norio-Timonen 2003, 29.

⁸⁵ HE 114/1993 vp, 68-69.

korvausta hakiessaan. Petoksen tunnusmerkistön voidaan tapauksessa katsoa täyttyvän, mutta silti yhtiö ei ole joutunut rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Lappeenrannan kihlakunnan syyttäjänvirasto on tehnyt asiassa syyttämättäjättämispäätöksen 30.5.2006. Syyte on jätetty nostamatta sillä perusteella, että asiassa ei ole ollut näyttöä rikoksesta. Syyttäjä katsoi, että yhtiön edustaja on yrittänyt erehdyttää vakuutusyhtiötä sekä hankkia itselleen taloudellista hyötyä omaisuudesta, joka tosiasiallisesti ei ole tuhoutunut vahingon seurauksena. Syyttäjä tästä huolimatta katsoi, ettei vastaajalla ollut pelkästään vahinkoilmoituksen perusteella huomioiden sen sisältö tosiasiallisesti ollut mahdollisuutta saada ilmoitetun vahingon suuruista korvausta. Näin ollen vakuutusyhtiölle ei ole näytetty aiheutuneen petoksen tunnusmerkistön täyttymisen edellyttämää taloudellisen vahingon vaaraa ja syyte on jätetty nostamatta.⁸⁶

Tapauksesta voidaan päätellä, että mikäli oikeudettoman taloudellisen hyödyn tavoittelu on niin selkeää kuin selostetussa tapauksessa, vakuutusyhtiölle ei välttämättä synny todellista mahdollisuutta erehtyä vaikka tekijän tarkoitus olisikin erehdyttämiseen pyrkiminen.

---

⁸⁶ Syyttämättäjättämispäätös Lappeenrannan kihlakunnan syyttäjänvirasto 30.5.2006, R 06/228/641.

4. Petos

4.1. Petoksen ja vakuutuspetoksen käsitteistä yleisesti

4.1.1. Vakuutuspetoksen käsite rikoslain 36 luvun 4 §:n mukaan

Rikoslain 36 luvun 4 §:ssä vakuutuspetos on kriminalisoitu seuraavasti:

”Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudettoman vakuutuskorvauksen sytyttää tulleen palovakuutetun omaisuuden, on tuomittava, jollei hän lisäksi vakuutuskorvauksen saamiseksi syyllisty samaa omaisuutta koskevaan petosrikokseen tai sellaisen rikoksen yritykseen, *vakuutuspetoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään hdeksi vuodeksi.”

Suomessa vakuutuspetoksena on kriminalisoitu palovakuutetun omaisuuden sytyttäminen palamaan taloudellisen hyödyn tavoittelutarkoituksessa. Säännöstä voidaan soveltaa siihen asti, kunnes vakuutuksenottaja on tehnyt vakuutusyhtiölle korvaushakemuksen tai ilmoittanut yhtiölle vahingosta. Yhtiölle tehdyn ilmoituksen jälkeen kysymys on RL 36:1:n mukaisesta petoksesta tai sen yrityksestä.⁸⁷

Vakuutuspetoksessa yritysvaihe jää yleensä hyvin lyhyeksi, eikä yritystä näin ollen ole säädetty laissa lainkaan rangaistavaksi. Vakuutuspetos itsessään on kuitenkin jo tavallaan petoksen yritys mainituissa tilanteissa. Mikäli henkilön ei katsota syyllistyneen petokseen, hän syyllistyy vakuutuspetokseen. Toisaalta taas vakuutuspetoksen kriminalisointi asettaa muut vakuutuslajit palovakuutuksen kanssa erilaiseen asemaan.⁸⁸ Tunnusmerkistön täytyminen ei edellytä, että omaisuus olisi täysin tuhoutunut palon seurauksena mutta jotta tekoa voitaisiin arvioida tahallisenä ja se olisi rangaistava, tekijän on teon hetkellä oltava tietoinen siitä, että omaisuus on palovakuutettu. Lisäksi omaisuuden sytyttämisen tulee tapahtua tahallisesti sekä perusteettoman aineettoman edun hankkimiseksi.⁸⁹

Vakuutuspetokseen kriminalisoivaa pykälää esitettiin kokonaan poistettavaksi rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen yhteydessä hallituksen esityksessä vuonna 1988. Esityksen tavoitteena oli, että yleistä rikoslain petossäännöstä sovellettaisiin myös

---

⁸⁷ Nuutila & Majanen, päivittyvä verkkojulkaisu Rikosoikeus 2004, rikoslajit - petos ja muu epärehellisyys – petosrikokset – vakuutuspetos.

⁸⁸ HE 66/1988 vp, 129.

⁸⁹ Nuutila & Majanen, päivittyvä verkkojulkaisu Rikosoikeus 2004, rikoslajit - petos ja muu epärehellisyys – petosrikokset – vakuutuspetos.

RL 36:4:ssä säädetyissä tilanteissa ja että vakuutuspetos tulisi jatkossa rangaistavaksi törkeänä petoksena tai sen yrityksenä RL 36:4:n mukaan. Vakuutuspetoksen kriminalisoinnin poistamisella oli tarkoitus pyrkiä sääntelyn yksinkertaistamiseen. Esityksessä todettiin, että erillisen vakuutuspetoksen kriminalisoinnin poistaminen tulisi tuskin vaikuttamaan lieventävästi suhtautumista vakuutuksiin liittyviin petoksiin.⁹⁰

Lakivaliokunta antoi mietintönsä hallituksen esityksestä ja asiantuntijalausuntojen jälkeen lausui, että vakuutuspetoksen kriminalisointi sellaisenaan on edelleen tarpeellinen ja käytännössä säännös on ollut toimiva sekä säännöksessä kuvailtua petosrikollisuutta ehkäisevä. Mietinnön perusteella erillinen vakuutuspetoksen kriminalisointi on säilytetty rikoslaissa.⁹¹

Puhekielessä vakuutuspetoksen termi on vakiintunut tarkoittamaan RL 36:4:ssä tarkoitettua petosta, joka liittyy vakuutuskorvauksiin. Näin ollen kahden termin sekoitettavuus puhekielessä on ilmeinen.⁹²

Ruotsissa vakuutuspetosta ei ole kriminalisoitu Suomen tavoin erikseen, vaan Suomessa vakuutuspetoksena kriminalisoitua rikosta tarkastellaan Ruotsissa tavallisen petossäännöksen valossa. Suomalainen vakuutuspetos voisi Ruotsissa tulla arvioitavaksi petoksen valmisteluna.

4.1.2. Petoksen käsite rikoslain 36 luvun 1 §:n mukaan

Rikoslain 36 luvun 1 §:ssä petos on kriminalisoitu seuraavasti:

”Joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”

---

⁹⁰ HE 66/1988 vp, 127.

⁹¹ LaVM 6/1990 vp, 14-15.

⁹² Van Kesbeeck Andersson 2011, 211.

RL 36:1.2:ssa säädettyssä tietojenkäsittelypetoksessa petos aiheutuu tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymisellä, joka aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa. Tietojenkäsittelypetosta ei käsitellä tässä tutkielmassa sen vähäisen liitynnän vuoksi.

Suomen rikoslaissa petos on jaettu kolmeen eri luokkaan: lievään petokseen, petokseen ja törkeään petokseen. Myös Ruotsissa BrB:n 9 luvun 1-3§:n mukaan petos on jaettu kolmeen eri törkeysasteeseen samoin kuin Suomessakin. Petoksen lajit ovat vilpillinen menettely (*bedrägligt beteende*), petos (*bedrägeri*) ja törkeä petos (*grovt bedrägeri*).

Tapanin mukaan Suomessa petoksen tunnusmerkistön mukaisuus koostuu erehdyttämisestä tai erehdyksen hyväksikäyttämisestä, erehdyksestä, erehdyksen vallassa tehdystä taloudellisesta määräämistoimesta, määräämistoimen aiheuttamasta taloudellisesta vahingosta sekä tahallisuudesta.⁹³ Petossäännöksen esitöissä taloudelliseen vahinkoon on rinnastettu myös välitön taloudellisen vahingon vaara.⁹⁴ Neljä ensimmäistä luetelluista tunnusmerkeistä muodostavat petoksen objektiivisen tunnusmerkistön mukaisuuden, kun taas tahallisuuden katsotaan itsekseen muodostavan petoksen subjektiivisen tunnusmerkistön mukaisuuden.⁹⁵

Ruotsissa rikosoikeudelliseen vastuuseen joutumiseksi vaaditaan kolmen tunnusmerkin täyttymistä: (1) on tapahtunut vilpillinen menettely (*det krävs vilseledande*), (2) joka pakottaa jonkun johonkin tekoon tai laiminlyöntiin (*som förmår någon till handling eller underlåtenhet*), (3) joka sisältää varallisuudensiirron (*vilken i sin tur ska innebära förmögenhetsöverföring*).⁹⁶ Näin ollen ruotsalainen petoksen tunnusmerkistö on suomalaisen mallin kanssa hyvin samankaltainen.

Suomessa vakuutuskorvaukseen liittyvän petoksen tunnusmerkistön voidaan edellä esitetyn teorian valossa katsoa täyttyvän, kun korvaushakemus on hyväksytty vakuutusyhtiössä. Tällöin korvauksen hakija on tahallisesti tavoitellut teollaan taloudellista hyötyä ja korvaushakemuksen ratkaissut henkilö on erehtynyt, sillä hakemus on tullut hyväksytyksi. Tunnusmerkistön täyttymiseksi ei vaadita, että korvaussumma olisi ehditty maksaa tekijän pankkitilille.

---

⁹³ Tapani 2004, 107.

⁹⁴ HE 66/1988 vp, 133.

⁹⁵ Tapani 2004, 901.

⁹⁶ Van Kesbeeck Andersson 2011, 200.

4.1.3. Petoksen yritys

Petoksen yritys on säädetty laissa rangaistavaksi yleisestävän vaikutuksen aikaansaamiseksi. Kiinnijäämisriski on suuri myös ennen varsinaisen petoksen täyttymistä ja ilman yrityksen kriminalisointia vakuutuskorvauksiin liittyvän petoksen yrittäminen olisi lähes riskitöntä. Samoin erilaiset kontrollitoimenpiteet vaikeutuisivat, ellei yritystä olisi lainkaan kriminalisoitu.⁹⁷

Petoksen yrityksen katsotaan täytyvän sillä hetkellä, kun erehdyttämiseen on ryhdytty.⁹⁸ Vakuutuskorvaukseen liittyvän petoksen yritys voi täytyä esimerkiksi siinä vaiheessa, kun korvauksen hakija toimittaa yhtiölle tahallisesti virheellisiä tietoja sisältävän korvaushakemuksen mutta vilpillisesti laadittu hakemus huomataan ennen korvauksen myöntämistä. Tekijä siis ryhtyy tietoisesti erehdyttämiseen, mutta taloudellista vahinkoa ei ole ehtinyt vielä syntyä ennen kuin vilpillinen hakemus huomataan.

BrB:n 9 luvun 11 §:n mukaan Ruotsissa petoksen ja törkeän petoksen yritys ja valmistelu ovat rangaistavia tekoja täytetyn teon rinnalla. Valmistelulla tarkoitetaan BrB:n mukaan tilannetta, jossa henkilö tahallisesti harhauttaa vakuutusenantajaa vahingoittamalla itseään, toista, omaisuuttaan tai muun henkilön omaisuutta (*som för förberedelse till bedrägeri eller grovt bedrägeri döms den som för att bedra försäkringsgivare eller annars med bedrägligt uppsåt skadar sig eller någon annan till person eller egendom. Detsamma ska gälla, om någon med samma uppsåt försöker åstadkomma sådan skada. Har han eller hon innan skadan uppstått frivilligt avstått från att fullfölja gärningen, ska han eller hon inte dömas till ansvar*). Petoksen valmistelua ei kuitenkaan ole säädetty rangaistavaksi Suomessa, vaan rangaistavuus alkaa petoksen yrityksestä.

Tutkielmaa varten kerätyssä tuomioistuinaineistossa petoksen tai törkeän petoksen yritys täyttyi yhteensä viidessä tapauksessa.

---

⁹⁷ Frände 2012, 223.

⁹⁸ HE 66/1988 vp, 132-133: Nuutila & Majanen, päivittyvä verkkojulkaisu Rikosoikeus 2004, rikoslajit - petos ja muu epärehellisyys – petosrikokset –määräämistoimi ja taloudellinen vahinko – yritysvaihe.

Varsinais-Suomen kärjäoikeuden antamassa tuomiossa oli kysymys siitä, oliko henkilö antanut korvaushakemuksessa tahallisesti virheellisiä tietoja tuhoutuneen omaisuutensa arvosta. Kärjäoikeuden perustelujen mukaan muiden todisteiden valossa vastaajan voitiin katsoa yrittäneen erehdyttää vakuutusyhtiötä. Vastaaja vetosi huonoon suomenkielentaitoonsa ja kertoi, että luuli kyseessä olleen vain alustavan selvityksen omaisuuden arvosta, ei korvaushakemuksen. Vastaaja oli myös antanut yhtiölle tiedoksi omaisuuden uushankintahinnan, vaikka omaisuus korvataan jälleenhankinta-arvosta mikäli yritys jatkaa toimintaansa ja ostaa tilalle uutta vastaavaa omaisuutta. Myös Turun hovioikeudessa henkilön katsottiin alkaneen erehdyttämiseen listaa laatiessaan ja petoksen yrityksen tunnusmerkistö täyttyi.⁹⁹

Turun hovioikeuden vuonna 2011 ratkaisemassa tapauksessa petoksen yrityksen katsottiin täyttyneen, kun vastaaja oli vahinko-ilmoituksessa kertonut autonsa syttyneen palamaan ja ilmoittanut sen ostohinnan olevan 1 600 euroa korkeampi kuin se oli todellisuudessa. Vastaaja oli myöhemmin antanut vakuutusyhtiölle myös lisäselvityksen jossa hän oli ilmoittanut maksaneensa autosta käteisellä 2 500 euroa, vaikka todellisuudessa hän oli maksanut siitä 900 euroa. Vastaajan katsottiin pyrkineen tahallisesti erehdyttämään vakuutusyhtiötä.¹⁰⁰

Molemmissa edellä mainituissa tapauksissa tekijä oli ryhtynyt erehdyttämään vakuutusyhtiötä laatimalla virheellisen korvaushakemuksen, jolla tavoiteltiin taloudellista hyötyä. Vakuutusyhtiö ei kuitenkaan maksanut korvauksia hakemuksen mukaisesti vaan ryhtyi asian selvittämiseen ennen, kuin varsinaisesti erehtyi vilpillisen korvaushakemuksen seurauksena. Molemmissa tapauksissa henkilöiden toiminnan katsottiin olleen tahallista.

Itä-Suomen hovioikeudessa käsiteltävänä olleessa tapauksessa henkilö oli lavastanut autokolarin ja pyrkinyt näin saamaan itselleen taloudellista hyötyä. Petoksen yrityksen tunnusmerkistö täyttyy sillä hetkellä, kun erehdyttämiseen ryhdytään ja näin ollen lavastettua autokolaria voitiin pitää vakuutuskorvaukseen liittyvän petoksen yrityksenä.¹⁰¹

---

⁹⁹ Turun hovioikeus 5.10.2012, R 12/277; Varsinais-Suomen kärjäoikeus 22.12.2011, R 11/4408.

¹⁰⁰ Turun hovioikeus 1.4.2011, R 10/885.

¹⁰¹ Itä-Suomen hovioikeus 8.12.2011, R 11/296.

Petoksen yritys voi täytyä myös hieman toisenlaisessa tilanteessa kuten seuraava Itä-Suomen hovioikeuden tapaus vuodelta 2011 osoittaa. Kyseisessä tapauksessa vastaaja oli ilmoittanut autonsa anastetuksi, vaikka todellisuudessa hän oli itse polttanut autonsa. Käräjäoikeuden perustelujen mukaan teko oli ulkoisen esteen vuoksi jäänyt yritysasteelle, vaikka korvaussumma oli todellisuudessa jo ehditty maksaa tekijälle. Myös hovioikeus katsoi petoksen yrityksen täytyneen mutta hovioikeuden mielestä tekoa ei voitu pitää suunnitelmallisena. Vastaaja ei ollut tavoitellut vakuutuskorvausta vielä siinä vaiheessa, kun oli polttanut ajoneuvonsa ja teko oli johtunut enemmän päänäpistästä kuin suunnitelmallisuudesta. Vakuutuskorvauksen hakeminen virheellisin perustein tuli kysymykseen vasta ajoneuvon polttamisen jälkeen.¹⁰² Tapauksessa jää hieman epäselväksi syy siihen, miksi tekoa on arvioitava ainoastaan petoksen yrityksenä eikä täytettynä petoksena.

4.2. Petoksen törkeysarvioinnista

Lievästä petoksesta säädetään RL 36:3:ssä ja lain sanamuodon mukaan petoksella tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrän on oltava kokonaisuutena arvostellen vähäinen, jotta tekoa voitaisiin arvostella lievänä petoksena. Hallituksen esityksen mukaan lievänä petoksena voidaan arvioida esimerkiksi tilannetta, jossa henkilö matkustaa taksiilla maksamatta kyydistä tai jättää ravintolalaskunsa maksamatta¹⁰³.

Lievä petos voisi tulla vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa kyseeseen tilanteissa, joissa tavoiteltu taloudellinen hyöty on pieni kuten esimerkiksi matkapuhelimiin tai muihin pienesineisiin liittyvissä vahingoissa. Lievälle petokselle ei ole säädetty euromääristä rajaa ja jokaisen yksittäistapauksen kohdalla on otettava huomioon myös kokonaisuus. Esimerkiksi matkapuhelimia koskevia vilpillisiä korvaushakemuksia tulee vakuutusyhtiöihin paljon ja vaikka teko täyttäisikin lievän petoksen tunnusmerkistön, ei vakuutusyhtiöillä ole resursseja kaikkien korvaushakemusten tarkempaan tutkintaan. Koska ilmoittamiskynnys poliisille on suuremmissakin tapauksessa korkea, lieviä petoksia tuskin ilmoitetaan poliisille lainkaan vaikka tekijä jäisikin kiinni vakuutusyhtiön sisällä. Lievä petos vanhenee kahdessa vuodessa, minkä vuoksi teko voi joissakin tapauksissa ehtiä vanhentua jo ennen vilpillisen menettelyn havaitsemista.

---

¹⁰² Oulun käräjäoikeus 1.6.2010, R 10/487; Rovaniemen hovioikeus 12.5.2011, R 10/679.

¹⁰³ HE 66/1988 vp, 128.

Oikeustapausaineistossa ei ollut yhtäkään vakuutuskorvauksiin liittyvää lievää petosta.

Törkeästä petoksesta säädetään RL 36:4:ssä. Petosta arvioidaan törkeänä, mikäli tekoa voidaan pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä ja ainakin yksi neljästä laissa luetelluista törkeän petoksen kvalifiointiperusteista täyttyy.¹⁰⁴

Kahden ensimmäisen kvalifiointiperusteen mukaan petos on törkeä mikäli sillä tavoitellaan huomattavaa hyötyä tai aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa. Tekijän ei tarvitse saada hyötyä tässäkään tapauksessa fyysisesti vallintaansa, vaan pelkkä huomattavan hyödyn tavoittelu riittää tunnusmerkistön täyttymiseen. Sekä hyödyn että vahingon arvioinnissa käytetään objektiivista mittapuuta mutta myös petoksen uhrin näkökulmasta katsottuna huomattavana pidettävää vahinkoa voidaan yksittäistapauksissa pitää perusteena, jolla petosta arvioidaan törkeänä. Tapanin mukaan rahallisesti huomattavana taloudellisena hyötynä voidaan pitää noin 10 000 euroa ja lisäksi teon on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä, kun taas törkeässä velallisen petoksessa rajana voidaan Nuutilan mukaan pitää noin 15 000 – 20 000 euroa. Rovaniemen hovioikeus on ratkaisussaan 2010:15 ottanut kantaa törkeän petoksen euromääräisen rajan määrittämiseen ja ratkaisussa on todettu, että huomattavan taloudellisen hyödyn raja törkeässä petoksessa on vaihdellut 7 000 ja 14 000 euron välillä. Huomioon törkeysarvioinnissa on ratkaisun mukaan otettava muun muassa se, tavoitellaanko hyötyä yhdellä kertaa vai onko kyseessä yhteenlaskettu summa useasta erillisestä petoksesta.¹⁰⁵

10 000 euron eli huomattavan taloudellisen hyödyn raja voi vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa ylittyä suhteellisen helposti. Kolmessa neljästä tuomioistuinaineistossa mukana olleesta hovioikeuden tuomiosta 10 000 euron raja ylittyi, kun tekijä tuomittiin törkeästä petoksesta¹⁰⁶. Rovaniemen hovioikeuden vuonna 2011 antamassa tuomiossa 10 000 euron raja ei ylittynyt ja hovioikeus alensi tuomiota käräjäoikeuden tuomitsemasta törkeästä petoksesta petokseen.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ HE 66/1988 vp, 135: Tapani 2014, 608.

¹⁰⁵ HE 66/1988 vp, 135: Nuutila 2005, 249: Tapani 2014, 608.

¹⁰⁶ Itä-Suomen hovioikeus 8.12.2011, R 11/296: Kouvolan hovioikeus 31.1.2011, R 10/776: Turun hovioikeus 5.10.2012, R 12/277.

¹⁰⁷ Rovaniemen hovioikeus 12.5.2011, R 10/679: Oulun käräjäoikeus 1.6.2010 R 10/487.

Kolmannessa ja neljännessä kohdassa kvalifiointiperusteena on vastuullisen aseman hyväksikäyttö petosta tehtäessä sekä toisen henkilön erityisen heikkouden tai muun turvattoman tilan hyväksikäyttäminen. Lain esitöiden mukaan vastuullisen aseman hyväksikäyttäminen tarkoittaa esimerkiksi julkisen valvonnan alaista toimintaa. Henkilön heikkouden tai muun turvattoman tilan hyväksikäytöstä on kysymys puolestaan silloin, kun erehdyttävänä on esimerkiksi sairas henkilö tai vanhus.¹⁰⁸

Vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa vastuullisen aseman hyväksikäyttö voisi hyvinkin tulla kysymykseen arvioitaessa petoksen törkeysastetta sillä esimerkiksi suuret yritykset ja kaupungit on aina vakuutettu. Näin ollen vastuullisessa asemassa olevien henkilöiden tekemät petokset eivät varmasti ole poissuljettuja. Erehdyttämisen kohteena on kuitenkin aina vakuutusyhtiö, joten neljännen kohdan kvalifiointiperuste ei voi vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten kohdalla tulla kysymykseen.

Hallituksen esityksen mukaan rikosoikeuskomitea ehdotti, että yhdeksi törkeän petoksen kvalifiointiperusteeksi olisi tullut asettaa myös rikosta varten tehdyn väärennetyn asiakirjan valmistaminen. Hallituksen esityksessä päädyttiin kuitenkin siihen lopputulokseen, että petokseen liittyvästä väärennysrikoksesta tulee tuomita erillinen rangaistus ja siksi mahdollinen väärennys petoksen yhteydessä ei vaikuta petoksen törkeysarviointiin.¹⁰⁹

Tutkielmaa varten kerätyssä hovioikeusaineistossa kolmessa tapauksessa törkeän petoksen yritys täyttyi ja yhdessä tapauksessa hovioikeus muutti käräjäoikeuden tuomion törkeästä petoksen yrityksestä petoksen yritykseksi.

Turun hovioikeuden tuomiossa tavoitellun taloudellisen hyödyn määrä oli 44 000 euroa. Suuren euromääräisen summan lisäksi rikosta oli tuomioistuinten perustelujen mukaan pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä.¹¹⁰ Itä-Suomen hovioikeudessa ratkaistavana olleessa tapauksessa petoksella tavoiteltu taloudellinen hyöty oli 12 000 euroa ja tekoa voitiin pitää sen suuren suunnitelmallisuuden vuoksi kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Tapauksessa henkilö oli päättänyt toteuttaa vahinkotapahtuman siinä toivossa, että saisi itselleen taloudellista hyötyä vakuutusyhtiöltä. Suurta suunnitelmallisuutta

---

¹⁰⁸ HE 66/1988 vp, 135: Tapani 2014, 609.

¹⁰⁹ HE 66/1988 vp, 135.

¹¹⁰ Turun hovioikeus 5.10.2012, R 12/277.

osoittaa se seikka, että koko vakuutustapahtuma oli lavastettu ja lavastamisen tarkoituksena oli ainoastaan vakuutuskorvauksen tavoittelu vilpillistä menettelyä hyväksikäyttäen.¹¹¹

Rovaniemen hovioikeuteen edenneessä tapauksessa kärjäoikeus piti petoksen yritystä törkeänä mutta hovioikeus katsoi, että kyseessä oli vain petoksen yritys. Tapauksessa oli kysymys 9 230 euron taloudellisesta hyödystä eli oikeuskirjallisuuden määrittelemän rajan mukainen 10 000 euron raja ei tapauksessa täytynyt. Kärjäoikeus katsoi, että vastaaja oli osoittanut teollaan suunnitelmallisuutta polttaessaan ajoneuvonsa ja arvioi siksi tapausta törkeänä petoksena. Hovioikeudessa puolestaan arvioitiin teon johtuneen päähänpistosta eikä niinkään suunnitelmallisuudesta. Vastaaja ei hovioikeuden perustelujen mukaan ollut tavoitellut vakuutuskorvausta siinä vaiheessa, kun oli ryhtynyt tekonsa suorittamiseen ja näin ollen hovioikeus tuomitsi vastaajan törkeän petoksen yrityksen sijaan petoksen yrityksestä.¹¹² Tapauksessa on annettu enemmän arvoa teon kokonaisvaltaiselle arvioinnille kuin euromääräisen hyödyn määrälle.

Kouvolan hovioikeuden tuomiossa vastaajan antamat tiedot vahinkotapahtumasta ja petoksen kohteena olevien laitteiden toimintakunnosta olivat virheellisiä eikä niille ollut tosiasiallisia perusteita. Korvaushakemuksessa vahinkojen määräksi oli ilmoitettu 14 955 euroa, mutta todellisuudessa tehtävien ikä- ja omavastuuvähennysten jälkeen korvattavaksi tuleva summa ei olisi ollut niin suuri. Tapausta voidaan arvioida törkeänä 10 000 euroa ylittävän taloudellisen hyödyn tavoittelun vuoksi mutta tuomioistuimen perusteissa on annettu suuri rooli sille, että tekoa on pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä.¹¹³

4.3. Taloudellisen hyödyn tavoittelu ja taloudellinen vahinko

Petossäännöksessä kuvattu erehdyttäminen voi tapahtua joko hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa. Vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa tekijän tarkoituksena on selkeästi hyötyä teostaan taloudellisesti, ei niinkään aiheuttaa vahinkoa vakuutusyhtiölle

---

¹¹¹ Itä-Suomen hovioikeus 8.12.2011, R 11/296.

¹¹² Rovaniemen hovioikeus 12.5.2011, R 10/679; Oulun kärjäoikeus 1.6.2010, R 10/487.

¹¹³ Kouvolan hovioikeus 31.1.2011, R 10/776.

vaikka vahingon aiheuttaminen onkin hyödyn tavoittelun sivuseuraus. Petoksen tekeminen hyötymistarkoituksessa on hallituksen esityksen mukaan pääsääntö ja vahingoittamistarkoituksessa tehtyjä petoksia tulee ilmi huomattavasti vähemmän.¹¹⁴

Jotta petoksen tunnusmerkistömukaisuus täytyisi, on uhrin tehtävä erehdyksen vallassa määräämistoimi josta aiheutuu taloudellista vahinkoa tai taloudellisen vahingon vaara. Vahingon määrä arvioidaan tapahtumahetken olosuhteiden mukaisesti ja taloudellisen vahingon määrän laskeminen voi joissakin tapauksissa tuottaa vaikeuksia.¹¹⁵ Tavoitellun taloudellisen hyödyn arviointi vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa on suuressa osassa tapauksia melko yksinkertaista. Aiheutuneena vahinkona pidetään virheelliseen korvaushakemukseen perustuen maksettavaa vakuutuskorvausta.

Yhdessä ruotsalaisessa korkeimpaan oikeuteen edenneessä tapauksessa henkilö oli antanut virheellisiä tietoja vakuutusyhtiölle osoittamassaan korvaushakemuksessa. Vakuutuskenottaja oli ilmoittanut autonsa varastetuksi, vaikka todellisuudessa hän oli kolaroinut auton. Vakuutuskenottaja vaati vakuutusyhtiöltä korvausta korjauskustannuksista, jotka ylittivät auton arvon. Auto oli vakuutettu niin, että vakuutus olisi kattanut myös kolaritilanteen, joten henkilöllä ei ollut syytä korvauksen saamiseksi ilmoittaa korvaushakemuksessa virheellisiä tietoja vahingon syntymisestä. Vakuutusyhtiö olisi kärsinyt ainoastaan 400 kruunun vahingon, joka oli varkaus- ja kolarivahingon omavastuun erotus. Ruotsin korkein oikeus, Högsta domstolen, katsoi että vastuu syntyi ainoastaan petoksen lievemmästä tekemuodosta, jonka yritys ei ole rangaistava. Vaikka korvaussumma oli maksettu erehdystä hyväksikäyttäen, vakuutuskorvausta ei omavastuusuutta lukuun ottamatta pidetty perusteettomana hyötynä.¹¹⁶

4.4. Erehdys, erehdyttäminen ja erehdyksen hyväksikäyttäminen

4.4.1. Petoksen tunnusmerkistössä

---

¹¹⁴ Tapani 2014, 598-600: HE 66/1988, 131-132.

¹¹⁵ Tapani 2014, 598-604.

¹¹⁶ NJA 1992, 421.

Erään määritelmän mukaan erehdys on todellisuutta vastaamaton virheellinen käsitys tai käsitys, joka on olennaisilta osiltaan puutteellinen. Ståhlberg määrittelee erehdyksen ”virheelliseksi, todellisuutta vastaamattomaksi mielikuvaksi jostakin seikasta, joka kykenee vaikuttamaan toisen osapuolen tahdonmuodostukseen”. Erehdyttämällä puolestaan tarkoitetaan virheellisen tiedon antamista jotakin asiaa koskien. Jotta tekijää voitaisiin rangaista petoksesta on erehtyneen tahon suoritettava tietty määräämistoimi, johon hän ei ilman erehtymistä olisi lainkaan ryhtynyt.¹¹⁷

Petossäännös sisältää kaksi tekemuotoa: erehdyttämisen ja erehdyksen hyväksikäyttämisen. Petoksessa erehdyttämisen ja erehdyksen välisessä syy-yhteydessä on kysymys psyykkisestä vaikuttamisesta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä että emme voi olla varmoja siitä, että ihminen tekee joka kerta samanlaisen päätöksen vaikka hänellä olisi joka kerta käytettävissään samat tiedot päätöksensä tueksi. Kyse on siitä, että tekijä antaa uhrille perusteen tietynlaisen päätöksen tekemiseen. Erehdyttämässä on kysymys siitä, että henkilö esimerkiksi antaa virheellistä informaatiota myyntikohteen laadusta tai tekee virheellisen korvaushakemuksen vakuutusyhtiöön.¹¹⁸

Erehdyksen hyväksikäyttäminen voi lain esitöiden mukaan täyttää petoksen tunnusmerkistön vain silloin, kun hyväksikäytöllä tavoitellaan oikeudellista hyötyä tai toisen vahingoittamista. Mikäli hyväksikäyttäjällä ei ole erityistä oikeudellista velvollisuutta korjata syntynyt virheellinen mielikuva, ei tekijän voida katsoa syyllistyneen petokseen. Toisin sanoen, velvollisuus erheellisen mielikuvan poistamiseen perustuu tiettyyn lain säännökseen tai asianomaisen edeltäneeseen toimintaan.¹¹⁹

Tapanin mukaan erehdyksen hyväksikäyttäminen petoksen tunnusmerkistössä on tarpeeton. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa vaikeneminen merkitsee hänen mukaansa tosiasiallisesti informaation välittämistä.¹²⁰

---

¹¹⁷ Nuutila & Majanen päivittyvä verkkojulkaisu Rikosoikeus 2004, petos ja muu epärehellisyys - myyntikohteen laatu: Frände, Matikkala, Tapani, Tolvanen, Viljanen ja Wahlberg 2010, 591: Ståhlberg 1964, 37-38.

¹¹⁸ Frände ym. 2010, 591: Nuutila & Majanen 2009, 975-979.

¹¹⁹ HE 66/1988 vp, 131-132: Tapani 2014, 587.

¹²⁰ Tapani 2014, 594.

Ruotsissa petoksen tunnusmerkistön täyttymiseksi vaaditaan, että uhri tekee rikosentekijän tarkoittaman päätöksen erehdyksen vallassa. Mikäli päätös ei ole se, johon rikosentekijä alun perin on pyrkinyt ei petosta synny sillä tapahtumien välillä ei ole kausaliteettia. Erehdyttämisen tulee tapahtua tietoisesti ja jos seuraus johtuu enemmän sattumasta kuin tekijän aikaansaamasta erehdyksestä, ei tekijää voida tuomita petoksesta. Saa-dun hyödyn tulee olla välittömästi sidoksissa petokseen, mutta teosta aiheutuvien voiton ja vahingon ei tarvitse olla yhtä suuret.¹²¹ Tältä osin ruotsalainen lainsäädäntö on pitkälle samankaltainen suomalaisen oikeuden kanssa. Tahallisuus vaaditaan molempien maiden oikeusjärjestyksessä petoksen toteutumiseksi eikä tekijää voida tuomita petoksesta mikäli seuraus johtui enemmänkin sattumasta kuin tietoisesta, tahallisesta erehdyttämisestä. Tahallisuutta käsitellään tutkielmassa tarkemmin jäljempänä.

Suomessa erehdyttäminen on Tapanin mukaan jaettavissa kahteen eri lajiin, aktiiviseen ja konkludenttiseen erehdyttämiseen. Aktiivisessa erehdyttämisessä esitetään konkreettinen virheellinen väite, esimerkiksi vakuutuskorvaukseen liittyvässä petoksessa vilpillisesti laadittu korvaushakemus. Konkludenttisessa erehdyttämisessä tekijä ei nimenomaisesti anna väärää tietoa vaan petoksen uhri tekee virheellisen johtopäätöksen tekijän käyttäytymisestä ja erehtyy sen vuoksi. Konkludenttisesta erehdyttämisestä esimerkkinä voidaan mainita Tapanin mainitsema tapaus ravintolaan menevästä asiakkaasta, joka ei tilausta tehdessään erikseen ilmoita olevansa maksukykyinen. Ravintolan henkilökunnalla on lupa olettaa näin olevan ja normaalissa kanssakäymisessä tällaista ilmoitusta ei odoteta.¹²²

Tiedonantovelvollisuudella tarkoitetaan sitä, että henkilön on informoitava toista jostakin asiasta.¹²³ RL 3:1.2: mukaan laiminlyönnin rangaistavuuden edellytyksenä on tekijän vastuuasema. Virtasen mukaan tällaisissa tilanteissa vastuussa on henkilö, jolla on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus vahingollisen seurauksen aiheutumisen estämiseen. Olennainen kysymys olisi pidettävä yksinkertaisena ja arvioitava, onko kysymyksessä tekijän tahdonvaltainen toiminta, joka täyttää rikoksen tunnusmerkistön ja on hänen velvollisuksiensa vastainen.¹²⁴

---

¹²¹ Van Kesbeeck Andersson 2011, 202-203.

¹²² Frände ym. 2010, 587.

¹²³ Virtanen 2005, 50.

¹²⁴ Virtanen 2005, 545, 594.

RL 3:1.1:n mukaan laiminlyönti on rangaistava silloin kun tekijä on laiminlyönyt velvollisuutensa seurauksen syntymisen estämiseen, vaikka hänellä olisi ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen. Lain mukaan velvollisuus voi perustua (1) virkaan, toimeen tai asemaan, (2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen, (3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen, (4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan tai (5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn. Laiminlyönnistä voidaan vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa puhua esimerkiksi silloin, kun vakuutuksenottaja ei noudata vakuutus sopimuksessa määriteltyjä suojeluohjeita. Tällöin velvollisuus perustuu vakuutuksenottajan ja vakuutuksenantajan väliseen sopimukseen.

4.4.2. Erehdyttäminen ja erehdyksen hyväksikäyttäminen vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa

Vakuutus korvauksiin liittyvissä petoksissa vakuutuksenantajaa pyritään erehdyttämään tietyn korvaussumman maksamiseen vakuutuksenottajalle tai muulle edunsaajalle. Pääasiassa erehdytettävä henkilö on vakuutusyhtiössä työskentelevä luonnollinen henkilö, korvauskäsittelyyn erikoistunut virkailija. Erehdyksen vallassa tehdystä määräämistöimistä aiheutuu näin ollen taloudellista vahinkoa vakuutusyhtiölle, vaikka todellisuudessa tekijän tarkoitus onkin useimmiten taloudellisen hyödyn hankkiminen.

Osassa vakuutus korvauksiin liittyvistä petoksista tunnusmerkistö täyttyy selkeästi. Selkeissä tilanteissa vakuutuksenottaja esimerkiksi toimittaa vakuutusyhtiölle vilpillisesti laaditun korvaushakemuksen, jolla tavoitellaan taloudellista hyötyä. Virkailija hyväksyy henkilön tekemän korvaushakemuksen, mitä hän ei olisi tehnyt ilman erehtymistä. Korvaushakemuksessa tapahtunutta vahinkoa ei välttämättä ole tapahtunut lainkaan tai todellisuudessa tapahtuneen vahingon määrää on korvaushakemuksessa liioiteltu.

Varsinkin tapauksissa joissa vahinko on todellisuudessa tapahtunut, voi vahingoittuneen omaisuuden arvon määrittäminen olla vaikeaa. Tällaisissa tilanteissa korvauksen hakijan todellisen tarkoituksen toteennäyttäminen voi olla vaikeaa ja todistamatta jää, onko korvauksen hakija toiminut tahallisesti vai antanut korvausta koskevia vääriä tietoja vilpittömässä mielessä. Mikäli virheellisesti annetut tiedot johtuvat vain korvauksen hakijan tietämättömyydestä, ei henkilöä voida asettaa vastuuseen petoksesta. Juuri tämän seikan vuoksi petos on monessa tapauksessa vaikea näyttää toteen ja tutkinta on aikaa vievää.

Vakuutustoiminnassa niin vakuutetulla kuin vakuutuksenottajalla on lain nojalla asetettuja velvollisuuksia vakuutuksiin liittyen. Näin ollen luvussa kolme käsiteltyjen tiedonantovelvollisuuksien laiminlyönti voi vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa tulla rangaistavaksi, sillä tietyt velvoitteet on sovittu täytettäväksi vakuutus sopimuksella. Vakuutuksenottaja tai vakuutettu on siis laiminlyönyt sopimuksella sovitun velvoitteensa ehkäistä seurauksen syntyminen jättämällä ilmoittamatta esimerkiksi ajoneuvon haltijan vaihtumisesta. Vakuutusyhtiötä erehdytetään tietoisesti myös antamalla vakuutuksen kohteesta virheellisiä tietoja tai jättämällä tiedot oikaisematta. Yksistään näiden sopimukseen perustuvien velvoitteiden laiminlyönti ei aseta tekijää rikosoikeudelliseen vastuuseen petoksesta vaan vastuuseen joutumiseksi vaaditaan samalla vakuutustapahtuma joka korvataan siitä vakuutuksesta, josta henkilö on antanut virheellisiä tietoja.

Vakuutuskorvaukseen liittyvässä petoksessa voi olla kyse niin aktiivisesta kuin konkludenttisestakin erehdyttämisestä. Aktiivisessa erehdyttämisessä korvauksenhakija yksinkertaisesti antaa vakuutusyhtiölle virheellisiä tietoja sisältävän korvaushakemuksen siinä toivossa, että virkailija erehtyisi sitä käsitellessään ja vakuutuksenottaja saisi näin ollen itselleen taloudellista hyötyä. Konkludenttisessä erehdyttämisessä henkilö jättää muuttuneen tiedon oikaisematta, vaikka velvoite ilmoittaa siitä on kirjattu sopimukseen. Näin ollen henkilö antaa korvauksesta päättävän virkailijan pitää aikaisemmin ilmoitettua asiailaa totena. Konkludenttinen erehdyttäminen voi vakuutuskorvaukseen liittyvässä petoksessa muuttua aktiiviseksi erehdyttämiseksi jos virkailija esimerkiksi ennen korvauspäätöksen hyväksymistä tiedustelee vakuutuksenottajalta tai vakuutetulta asian oikeaa laitaa ja korvauksenhakija antaa tietoisesti kysymykseen virheellisen vastauksen.

5. Tahallisuus petosrikoksissa

Tahallisten rikosten voidaan katsoa muodostavan koko rikosoikeusjärjestelmän lähtökohdan ja tahallisuuden käsite kuuluu näin ollen rikosoikeuden keskeisimpiin käsitteisiin. Samaan aikaan tahallisuutta käsitteenä pidetään hyvin moniulotteisena sen vahvan teoreettisen ulottuvuuden ja toisaalta käytännönläheisyyden vuoksi. Esimerkiksi rikosoikeuden yhteys moraalifilosofiaan tulee erityisesti esiin tahallisuuden käsitteen kautta: perusajatuksena on, että ihmisten tulee elää vahingoittamatta toisiaan ja siksi tahalliseen tekoon suhtaudutaan ankarammin kuin tuottamukselliseen. Tahallisuus on rikoksen subjektiivinen elementti eli huomio kiinnitetään siihen, miten tekijä on asennoitunut teon ja seurausten väliseen suhteeseen.¹²⁵

Tahallisuuden käsite määritellään RL 3:6:ssä. Suomalaisessa rikosoikeudessa ei ole käytössä ankaran vastuun käsitettä ja näin ollen tietyn teon rangaistavuus edellyttää tekijältä joko tuottamusta tai tahallisuutta. Mikäli rikoslain säännöksestä ei selvästi ilmene että teko on rangaistava myös tuottamuksellisena, rangaistaan teosta ainoastaan tahallisesti tehtynä. Petossäännös on yksi niistä rikoslain kriminalisoinneista, joissa vain tahallisesta teosta rangaistaan vaikkei asiaa erikseen RL 36:1:ssä mainita.¹²⁶

Arvioitaessa teon tahallisuutta kysymys on siitä, mitä tekijä on teon hetkellä mieltänyt ja tahtonut. Tahallisessa rikoksessa tekijä on tehnyt tietoisin päätöksen toteuttaa tietty, rangaistavaksi säädetty teko. Tahallaan toimiva henkilö tietää toimivansa moitittavalla tavalla ja hänellä on tiedossaan teon rangaistavuuden edellytykset (ns. peittämisperiaate, jota tarkastellaan myöhemmin). Tekijä on tietoinen teon hetkellä vallitsevista olosuhteista kuin myös siitä, mitä teon toteuttamisesta aiheutuu (ns. seuraustahallisuus, jota tarkastellaan myöhemmin). Tahallisuus kattaa myös teon oikeudenvastaisuuden. Tekijän tulee teon hetkellä olla tietoinen siitä, ettei tilanteeseen liity oikeuttamisperustetta. Tahallisuuden ei tarvitse kattaa syyllisyyteen kuuluvia seikkoja ja myöskin se, että tekijä mieltää teon rikokseksi jää tahallisuuden ulkopuolelle.¹²⁷

---

¹²⁵ Boucht- Frände 2008, 70; Niskanen 2015, 36; Tapani & Tolvanen 2013, 197.

¹²⁶ Boucht-Frände 2008, 42; Frände 2012, 60-61; Nuutila 1997, 214-217.

¹²⁷ Frände 2012, 107-108; Nuutila 1997, 212-213.

5.1. Tahallisuuden muodot

5.1.1. Tahallisuudesta yleisesti

Tahallisuutta on jaoteltu erilaisiin ryhmiin. Nuutilan mukaan vaikka seurauksen synty ei ole varmaa vielä tekohetkellä tahallisuustyypeillä pyritään arvioimaan sitä, ”millaista suhtautumista etukäteen arvioiden mahdollisen seurauksen tahallisuus edellyttää”. Seuraustahallisuus voidaan jakaa kolmeen asteeseen: tarkoitustahallisuuteen, varmuustahallisuuteen ja todennäköisyystahallisuuteen. Olosuhdetahallisuus puolestaan jaotellaan varmuus- ja todennäköisyystahallisuuteen. Tahallisuuden tyypillä on merkitystä rangaistuksen mittaamisessa eikä rikostunnusmerkistössä tietyin poikkeuksin edellytetä juuri tietyn tyyppistä tahallisuuden muotoa, jotta teko olisi rangaistava. Rikoksen tunnusmerkistö kertoo kunkin rikoksen relevantit seikat ja tahallisuuden kohteena on se seikka, joka toteuttaa rikoksen tunnusmerkistön.¹²⁸

Ruotsissa seuraustahallisuuden kolme lajia ovat tarkoitustahallisuus (*avsiktsuppsåt*), käytännöllinen varmuus seurauksen syntymisestä (*insiktsuppsåt*) sekä välinpitämättömyystahallisuus (*likgiltighetsuppsåt*). Ruotsissa tahallisuuden raja on pitkään määritelty hypoteettisen tahtoteorian mukaan. Teoria edellyttää, että tekijän on pidettävä seurauksen syntymistä mahdollisena teon hetkellä. Toiseksi arvioidaan olisiko tekijä päätenyt tekemään teon, jos hän olisi tiennyt seurauksen syntymisen varmaksi. Hypoteettinen tahtoteoria on saanut osakseen paljon kritiikkiä, ja lähiaikoina Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä onkin hiljattain alettu käyttämään erilaista mallia tahallisuuden arviointiin. Tahallisuuden alimpana lajina on pidetty välinpitämättömyystahallisuutta jonka mukaan tekijällä on oltava teon hetkellä epäily siitä, että seuraus syntyy. Lisäksi vaaditaan tekijän välinpitämättömyyttä seurauksen syntymistä kohtaan.¹²⁹

---

¹²⁸ Boucht & Frände 2008, 70-71; Nuutila 1997, 217.

¹²⁹ Asp, Ulväng, ja Jareborg 2012, 310-320, 321-325.

5.1.2. Tarkoitustahallisuus, *dolus determinatus*

RL 3:6:n mukaan tekijä on aiheuttanut teon tahallaan jos hän on alun perin tarkoittanut aiheuttaa tunnusmerkistössä edellytetyn seurauksen. Kysymys on tällöin tarkoitustahallisuudesta, jota pidetään tahallisuuden raskaimpana lajina. Tekijä toimii tavoitellen tiettyä päämäärää ja seurauksen syntymisen todennäköisyydelle ei anneta juurikaan arvoa. Samalla kun seurausrikoksille ominaista on toiminnan ja rikosoikeudellisesti moitittavan seurauksen välinen kausaalisuhde, tarkoitustahallisuudessa mielenkiinto kohdistuu tekijän päätökseen suorittaa teko.¹³⁰

Fränden mukaan tekijän tarkoitusta ei tule sekoittaa tekijän toiveen tai halun käsitteisiin. Tarkoitustahallisuuden täytyminen ei siten edellytä, että tekijä haluaisi tai toivoisi seurausta sen itsensä vuoksi.¹³¹

Tekijän arvioimalle seurauksen syntymisen todennäköisyydelle ei tässä tahallisuuden tyyppissä anneta juurikaan merkitystä mutta se ei myöskään ole täysin merkityksetön. Tarkoitustahallisuuden määritelmä täyttyy vielä silloin, kun tekijä olettaa seurauksen syntyvän. Mikäli tekijä arvioi seurauksen syntymisen poissuljetuksi, ei voida puhua tarkoitustahallisuudesta. Tarkoitustahallisuuden arvioinnissa kiinnitetään huomiota yksittäisiin seikkoihin osana tekokokonaisuutta ja arvioidaan niiden perusteella viittaavatko seikat tiettyyn tarkoitukseen.¹³²

Tapanin ja Tolvasen mukaan valitaan usein ”helpommalta vaikuttava tie” arvioitaessa tarkoitustahallisuuden toteutumista. Tarkoitustahallisuuden analysointi vaihdetaan keveinkin perustein jäljempänä käsiteltävän todennäköisyystahallisuuden arvioinniksi. On haastavaa esittää tarkkaa näyttöä siitä, millä objektiivisella todennäköisyydellä teosta aiheutuu tietynlainen seuraus.¹³³

Tarkoitustahallisuus edellyttää tekijältä todennäköisyysarviointia eikä pelkkä seurauksen pitäminen mahdollisena riitä arvioimaan tahallisuutta tarkoitustahallisuuden näkökulmasta. Pääkysymyksenä Fränden mukaan onkin, mikä on alhaisin toteutuva tahallisuuden

---

¹³⁰ Nuutila 1997, 216-218; Boucht & Frände 2008, 72-73; Tapani & Tolvanen 2013, 199-200.

¹³¹ Frände 2012, 114.

¹³² Nuutila & Majanen 2013, 200.

¹³³ Nuutila & Majanen 2013, 202.

aste jota tarkoitustahallisuus edellyttää. Tekijä voi käsittää seurauksen syntymisen täysin varmaksi, vaikka objektiivisesti arvioiden se ei ole sitä. Tarkoitustahallisuuden voidaan katsoa täyttyvän vielä silloin, kun tekijä arvioi seurauksen oletettavaksi eli ei täysin epätodennäköiseksi. Mikäli tekijä arvioi seurauksen syntymisen täysin epätodennäköiseksi, ei tarkoitustahallisuuden voida katsoa täyttyneen. Bouchtin ja Fränden mukaan lähtökohdana on oltava järjellinen todennäköisyys seurauksen syntymisestä, mikä tekee toiminnan ymmärrettäväksi.¹³⁴

Matikkalan mukaan joissakin tapauksissa on selkeämmin nähtävissä, että tietyllä teolla voidaan saada aikaan vain tiettytyyppinen seuraus.¹³⁵ Tarkoituksen arvioiminen voi jälkikäteen olla haastavaa ja mikäli tekijä ei itse tunnusta tarkoitusta, jää sen arvioiminen tuomioistuimelle. Tuomioistuin kokoaa yksittäistä tapauksista ja olosuhteista kokonaisuuden, joka viittaa tiettyyn tarkoitukseen.¹³⁶ Tästä seuraa, että tarkoitustahallisuutta arvioidaan tuomioistuimissa käytännössä usein todennäköisyystahallisuuden näkökulmasta.¹³⁷

Tapanin ja Tolvasen mukaan tarkoitustahallisuudesta on käsitteellisesti erotettava ne rikoslain säännökset, joiden tunnusmerkistö edellyttää tekijältä tiettyä tarkoitusta tai tavoitetta. Käsitteellisen erottelun esimerkkinä käytetään petossäännöstä, joka voidaan tahallisuutta arvioitaessa jakaa kolmeen osaan: (1) tekijän tarkoituksena on oltava oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen tai toisen vahingoittaminen, (2) tekijän on oltava tietoinen antamansa informaation virheellisyydestä, puutteellisuudesta tai harhaanjohtavuudesta sekä siitä, että uhri erehtyy, ja (3) tekijän on mielletävä vähintään varsin todennäköiseksi, että uhrille aiheutuu teon seurauksena taloudellista vahinkoa.¹³⁸

5.1.3. Varmuustahallisuus, dolus directus

Varmuustahallisuudessa tekijä ei tietoisesti pyri saamaan aikaan seurausta, mutta kuitenkin pitää seurauksen syntymistä ”käytännöllisesti varmana”. Varmuustahallisuus

---

¹³⁴ Boucht & Frände 2008, 73; Frände 2012, 114-117; Tapani & Tolvanen 2013, 200.

¹³⁵ Matikkala 2005, 96.

¹³⁶ Boucht & Frände 2008, 73; Tapani & Tolvanen 2013, 200.

¹³⁷ Tapani & Tolvanen 2013, 202-203.

¹³⁸ Tapani & Tolvanen 2013, 204.

edellyttää erilaista tiedon ja toimintapäätöksen suhdetta kuin edellä kuvattu tarkoitustahallisuus. RL 3:6:ssä mainitaan kaksi varmuustahallisuuden tyyppiä.¹³⁹

Ensimmäisessä tyypissä teon tarkoitus ei ole aiheuttaa tiettyä seurausta vaan tekijä pitää varmana, että hänen toiminnastaan aiheutuu tietty seuraus. Esimerkkinä voidaan pitää tapusta, jossa henkilö havittelee itselleen oikeudetonta vakuutuskorvausta räjäyttämällä koko laivan. Hänen päämääränään on laivan uppoaminen mutta ei laivalla olevien ihmisten hukkuminen. Hän on tekoa tehdessään kuitenkin varma, että ihmiset tulevat hukku-
maan.¹⁴⁰

Toiseksi henkilö on voinut pitää syntyneitä seurausta tavoittelemaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Tätä varmuustahallisuuden muotoa voidaan kutsua myös ehdolliseksi varmuustahallisuudeksi. Tässä tapauksessa henkilö on pitänyt varmana, että teon toteutuessa siitä seuraa myös rikosoikeudellinen oheisseuraus. Tekijä voi mieltää sivuseurauksen syntymisen varsin epätodennäköiseksi mutta pelkkä toiveajattelu ei riitä poistamaan tahallisuutta. Varmuustahallisuudesta voidaan puhua myös silloin, kun tekijä on varma sivuseurauksen syntymisestä. Kuvaava esimerkki tästä varmuustahallisuuden muodosta on terroristi, joka tappaakseen lennolla olevan tietyn henkilön kuljettaa pommin koneeseen. Henkilö tietää, että korkeista turvatoimista johtuen onnistuminen ei kovin todennäköistä. Onnistuessaan hän kuitenkin tappaa tarkoittamansa henkilön lisäksi myös muut koneessa olevat matkustajat.¹⁴¹

Välttämättömät keinot tarkoitukseen pääsemiseksi sekä välitavoitteet eivät kuulu varmuustahallisuuden alaan, vaan niitä arvioidaan tarkoitustahallisuuden näkökulmasta.¹⁴²

Vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa henkilö ei luultavasti miellä, että teosta aiheutuu tietty seuraus, ellei kyseessä ole edellä mainitun kaltainen tilanne esimerkiksi autokolarin lavastamisesta ja sen seurauksena matkustajille tapahtuvista henkilövahingoista.

---

¹³⁹ Frände 2012, 117; Nuutila 1997, 218-219.

¹⁴⁰ Boucht & Frände 2008, 76; Frände 2012, 117-118; Tapani & Tolvanen 2013, 207-208.

¹⁴¹ Boucht & Frände 2008, 76; Frände 2012, 117-118; Tapani & Tolvanen 2013, 208.

¹⁴² Frände 2012, 18.

5.1.4. Todennäköisyystahallisuus

Suomalaisessa oikeuskäytännössä ja –kirjallisuudessa oli pitkään vallalla niin sanottu positiivinen tahtoteoria. Teorian mukaan tahallisuuden moitittavuus ymmärretään moitittavana tahdonmuodostuksena ja tekijä toimii tahallisesti, mikäli hän pitää seurauksen syntymistä todennäköisenä ja sen tiedostaessaan jatkaa teon suorittamista. Positiivinen tahtoteoria sai kuitenkin väistyä uuden korkeimman oikeuden ratkaisulinjan mukana. Uudessa teoriassa tahallisuuden alin aste perustuu siihen, kuinka todennäköiseksi tekijä on mieltänyt seurauksen. Nämä kaksi teoriaa ovat esiintyneet rinnakkain alempien oikeusasteiden ratkaisuissa vielä 2000-luvun alussa.¹⁴³

Todennäköisyystahallisuutta voidaan pitää seuraustahallisuuden alimpana asteena. Todennäköisyystahallisuudessa tekijän varsinainen päämäärä ei ole tietyn seurauksen aiheuttaminen, eikä tekijä näin ollen miellä seurauksen syntymistä varmaksi. Lain määritelmän mukaan tekijän on pidettävä tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä. Mikäli tekijä mieltää molemmat vaihtoehdot yhtä todennäköisiksi, tahallisuutta ei synny lainkaan.¹⁴⁴

Teoriat liittyen todennäköisyystahallisuuteen on jaettu mieltämis- ja tahtoteorioihin. Niimensä mukaisesti mieltämisteorioissa keskitytään siihen, millä todennäköisyydellä tekijä on mieltänyt seurauksen syntyvän kun taas tahtoteorioiden mukaan on katsottu, ettei tahallisuuteen riitä pelkän todennäköisyyden arviointi. Teorioiden mukaan teon moitittavuuteen kuuluu myös se, suhtautuuko tekijä vahinkoseuraukseen hyväksyvästi vai välinpitämättömästi.¹⁴⁵

Todennäköisyystahallisuuden kannalta on relevanttia kenen näkökulmasta seurauksen todennäköisyyttä tulee arvioida ja mikä on vaadittava todennäköisyyden aste.¹⁴⁶ Hallituksen esityksen mukaan todennäköisyyttä arvioidaan tekijän näkökulmasta teon hetkellä. Ei riitä, että tekijän olisi pitänyt tietää seurauksen todennäköisyydestä jos hän ei todellisuudessa ollut siitä tietoinen.¹⁴⁷

---

¹⁴³ Tapani & Tolvanen 2013, 210

¹⁴⁴ Boucht & Frände 2008, 76-77; Frände 2012, 118; Tapani & Tolvanen 2013, 209-210.

¹⁴⁵ Matikkala 2005, 459, 475; Tapani & Tolvanen 2013, 209.

¹⁴⁶ Frände 2012, 118-119.

¹⁴⁷ HE 44/2002 vp, 87-88.

Käytännössä juurikin tahallisuuden osoittaminen tuomioistuimissa voi olla haastavaa ja mikäli tahallisuutta vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa ei voida tuomioistuimessa osoittaa, petosta ei ole olemassa. On hankala osoittaa jälkikäteen, millä todennäköisyydellä tekijä on olettanut seurauksen syntyvän tai miten tekijä on suhtautunut suorittamaansa petokseen.

Todennäköisyystahallisuutta voidaan arvioida myös objektiivisen ja subjektiivisen elementin kannalta. Seurauksen syntymisen todennäköisyyttä on arvioitava objektiivisesti nojautuen seikkoihin, jotka ovat myös ulkopuolisen arvioijan havaittavissa. Todennäköisyystahallisuudessa seurauksen syntymisen objektiivinen todennäköisyys on oltava yli 50 prosenttia jotta tahallisuusvaatimus täyttyy. Mikäli seurauksen syntymisen ja syntymättä jäämisen todennäköisyydet ovat yhtä suuret, tahallisuus jää täyttymättä. Periaatteessa on mahdollista ettei tekijän katsota toimineen tahallisesti, vaikka hän itse olisi niin ajatellutkin. Näin voi tapahtua esimerkiksi silloin kun tuomari katsoo, ettei seuraus teon hetkellä ole ollut varsin todennäköinen.¹⁴⁸

Tekijän oma arvio seurauksen syntymisen todennäköisyydestä eli subjektiivinen todennäköisyys sekoittuu väistämättä objektiivisen todennäköisyyden arviointiin sillä tahallisuuden on oltava todennettavissa objektiivisten seikkojen perusteella. Tahallisuutta joudutaan arvioimaan ulkoisesti todennettavien seikkojen perusteella eikä tekijän oma sana asioiden laidasta riitä tuomion perustaksi. Teko- tai tuomitsemishetkellä tietyn seurauksen subjektiivisesta todennäköisyydestä on mahdotonta saada tietoa.¹⁴⁹

Vaikka ohjenuorana todennäköisyystahallisuuden täyttymisessä voidaan pitää yli 50 prosentin objektiivista todennäköisyyttä, ei luvuilla voi silti arvioida kaikkea. Harkinnan tuki onkin tavallisesti käytetty ennakoitavuutta. Vain sellainen seikka voidaan ottaa huomioon, josta tekijän voidaan katsoa yleisen elämäkokemuksensa tai erityistaitonsa perusteella olleen tietoinen.¹⁵⁰

Tuottamuksen ja todennäköisyystahallisuuden välinen raja on myös tuottanut aika-ajoin vaikeuksia ja ongelmaan on kiinnitetty huomiota oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa.

---

¹⁴⁸ Boucht & Frände 2008, 78; Frände 2012, 120; Tapani & Tolvanen 2013, 211-212;

¹⁴⁹ Boucht & Frände 2008, 78; Tapani & Tolvanen 2013, 211-212.

¹⁵⁰ Boucht & Frände 2008, 78; Frände 2012, 121; Tapani & Tolvanen 2013, 212.

Osa ihmisten inhimillisestä toiminnasta on tiedostamatonta. Arvioitaessa tekoa tuomioistuimessa on ilman tekijän tunnustamista vaikeaa saada selville mitä hänen mielessään on todellisuudessa liikkunut teon hetkellä. Tästä johtuen tuomioistuimissa tekijän ajatus-toimintaa teon hetkellä arvioidaan todennäköi yksin ja esimerkiksi ilmaisuilla ”on täytynyt pitää ” tai ”on täytynyt käsi tä ”.¹⁵¹

5.1.5. Olosuhdetahallisuus

Jotta tekijä voisi joutua teostaan rikosoikeudelliseen vastuuseen, monissa tapauksissa edellytetään tekijän olevan tietoinen vastuun perustavista seikoista ja olosuhteista. Klassisimpana esimerkkinä voidaan esittää RL 20:6:n mukainen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö jossa tekijän edellytetään olevan tietoinen siitä, että kumppani ei ole täyttänyt 16- vuotta.¹⁵²

Olosuhdetahallisuutta tarkasteltaessa pyritään kiinnittämään huomiota tekijältä odotettavissa olevaan tietoisuuteen niistä tosiseikoista, joiden avulla päätellään muiden seuraus-tunnusmerkkien täytyminen. Arvioinnin kohteena ei siis ole ainoastaan teon objektiivinen tunnusmerkistö vaan nimenomaan ne seikat, jotka toteuttavat kyseisen tunnusmerkistön.¹⁵³

Hallituksen esitykseen perustuvan lakivaliokunnan mietinnön perusteella olosuhdetahallisuus päätettiin jättää oikeuskäytännössä ratkaistavaksi siten, että arvioinnissa on huomioitava tunnusmerkistöerehdystä koskeva RL 4:1.¹⁵⁴

Yhtenä kysymyksenä olosuhdetahallisuuden näkökulmasta esiin nousee se, millaista tietoa olosuhdetahallisuuden toteutuminen tosiasiasa tekijältä vaatii. Tekijän voidaan edellyttää arvioivan tietyn tunnusmerkistössä mainitun tekijän olemassaolon yhtä todennäköiseksi kuin epätodennäköiseksi. Toisena mahdollisuutena on tekijän tietoisuus olosuhteen olemassaolosta varteenotettavana mahdollisuutena mutta tekijä suorittaa teon siitä

---

¹⁵¹ Boucht & Frände 2008, 78; Frände 2012, 121; Tapani & Tolvanen 2013, 210-211

¹⁵² Boucht & Frände 2008, 79; Tapani & Tolvanen 2013, 220.

¹⁵³ Matikkala 2005, 530, 544, 564-571

¹⁵⁴ LaVM 28/2008 vp, 10.

huolimatta. Kolmannessa mallissa tekijältä vaadittava tieto arvioidaan yksittäistapauksittain kyseessä olevan rikostyyppin ja sen tunnusmerkkien perusteella. Todellisuudessa olosuhdetahallisuuden alaraja on pikkuhiljaa muokkautunut tuomioistuinkäytännössä ja olosuhdetahallisuuden tietovaatimus täyttyy, kun tekijä tietää olosuhteen olevan käsillä tai pitää sitä varsin todennäköisenä.¹⁵⁵

5.1.6. Peittämisperiaate

Peittämisperiaate on yksi keskeisimmistä termeistä puhuttaessa tahallisuuden kohteesta. Merkityksellistä on asiantila, joka toteuttaa rikoksen tunnusmerkistön. Tahallisuuden tulee kattaa niin teon hetkellä käsillä olevat olosuhteet kuin teosta riippuvat seuraukset eli toisin sanoen kaikki yksittäisen rikoksen tunnusmerkistöön sisältyvät elementit. Jotta peittämisperiaate toteutuu, jälkikäteen objektiivisesti arvioituna tekoa on voitava pitää tahallisuutena. Tahallisuus ei näin ollen voi niin sanotusti täydentyä jälkikäteen.¹⁵⁶

Ensimmäisenä tarkastelun kohteena ovat oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen tai toisen taloudellisten etujen vahingoittaminen. Tämä merkitsee Tapanin ja Tolvanen mukaan korotettua tahallisuusvaatimusta. Kyseessä on normaalin tahallisuuden ylittävä tahallisuusvaatimus. Petosrikoksissa tekijän on miltei mahdotonta kiistää hyötymistarkoituksen täyttyminen sen jälkeen kun petoksen muun tunnusmerkistön voidaan katsoa täyttyneen.¹⁵⁷

Toisena ehtona mainitaan tekijän tietoisuus antamansa informaation virheellisyydestä ja siitä, että petoksen uhri erehtyy virheellisen tiedon seurauksena. Näin ollen huolimattomasti annettujen väärin tai oikeaksi luultujen tietojen antaminen ei täytä petoksen tunnusmerkistöä vaikka toiselle aiheutuisi tästä taloudellista haittaa. Kyseinen säännös voi aiheuttaa tulkintaongelmia kun on kysymys siitä, milloin tekijän voidaan katsoa olleen tietoinen antamiensa tietojen virheellisyydestä.¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ Boucht & Frände 2008, 79-81; Frände 2012, 122-128; Niskanen 2015, 42; Tapani & Tolvanen 2013, 222-228

¹⁵⁶ Boucht-Frände 2008, 70-71; Niskanen 2015, 43; Nuutila 1997, 227; Tapani & Tolvanen 2013, 198.

¹⁵⁷ Tapani 2014, 604; Tapani & Tolvanen 2013, 204-205.

¹⁵⁸ Tapani 2014, 605; Tapani & Tolvanen 2013, 204-205.

Kolmannen ehdon mukaan tekijän on varsin todennäköisesti tiedettävä, että teosta aiheutuu uhrille taloudellista vahinkoa. Tekijän on siis pidettävä seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä. Näin ollen mikäli molemmat vaihtoehdot ovat yhtä todennäköisiä, tekoa ei voida pitää tahallisenä.¹⁵⁹

5.1.7. Peittämisperiaatteen ja tahallisuuden arviointia vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa

Ensimmäinen kriteeri peittämisperiaatteen toteutumiseksi on oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen, joka täyttyy vakuutuskorvaukseen liittyvissä petostapauksissa yksiselitteisesti. Hakijan tarkoituksena on korvaushakemuksessaan ilmoittaa tapahtumasta, jota ei ole todellisuudessa tapahtunut lainkaan tai liioitella todellisuudessa tapahtuneen vahingon määrää tavoitellen näin taloudellista hyötyä itselleen.

Jotta peittämisperiaate toteutuisi vakuutuskorvaukseen liittyvässä petoksessa, on tekijän oltava tietoinen antamansa tiedon virheellisyydestä. Jos henkilö esimerkiksi lavastaa vakuutustapahtuman vakuutuskorvauksen saamisen toivossa, lisää todellisuudessa tapahtuneen vakuutustapahtuman vahinkoihin muuta kuin tuhoutunutta omaisuutta tai liioittelee vahingon suuruutta, on tekijä varmuudella tietoinen antamansa informaation virheellisyydestä. Tällaisissa tapauksissa voi kuitenkin olla vaikeuksia selvittää tekijän tietoisuus jälkikäteen, mikäli tekijä väittää toimineensa vilpittömässä mielessä tietämättä vahingon todellista suuruutta.

Edellä kolmannessa luvussa on käsitelty vakuutuksenottajan ja vakuutetun vakuutussopimukseen kirjattuja velvoitteita ennen vakuutussopimuksen päättämistä, sen voimassaoloaikana ja vakuutustapahtuman sattuessa. Velvoitteiden laiminlyöntien seuraukset säännelty lain tasoisesti ja velvoitteiden laiminlyöjä ei voi vedota tietämättömyyteensä laiminlyödessään esimerkiksi tiedonantovelvollisuutensa ennen sopimuksen solmimista oli hän sitten oikeasti tietoinen velvoitteestaan tai ei. Tekijän on siis oltava tietoinen velvollisuuksistaan, jotta hän olisi tietoinen niiden rikkomisesta. Tosiasiassa useinkaan henkilö

---

¹⁵⁹ HE 44/2002 vp, 87: Tapani & Tolvanen 2013, 204-205.

ei ole välttämättä tietoinen vakuutussopimuksen sisällöstä tai ei todellisuudessa ymmärrä sen sisältöä.

Tekijän tulee myös mieltää varsin todennäköiseksi, että uhrille aiheutuu teon seurauksena taloudellista vahinkoa. Tekijän ajatuksenkulkua on mahdotonta arvioida mutta voidaan olettaa, että ainakin jollain tasolla tekijä tiedostanee sen että pyrkiessään saamaan vilpillisellä menettelyä taloudellista hyötyä itselleen, uhrille aiheutuu puolestaan taloudellista vahinkoa.

7. Vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten havaitseminen ja ennaltaehkäisy

Vakuutusala kokonaisuudessaan perustuu pitkälti vakuutuksenottajan ja vakuutusyhtiön väliseen luottamukseen ja aina on olemassa henkilöitä, jotka käyttävät tätä luottamusta hyväkseen. Suurimmassa osassa tarkempaan tutkintaan otettavista tapauksista kaikki on kunnossa, eikä aihetta toimenpiteisiin tutkinnan jälkeen ilmene. Petosrikollisuuden ennaltaehkäisemiseksi kuitenkin tapauksia on tutkittava riittävästi, jotta suuresta joukosta voidaan löytää ne tapaukset, joihin liittyy rikos. Tutkinnan lähtökohtana ei ole petoksen epäileminen, vaan totuuden selvittäminen ja tutkinta pyrkii turvaamaan rehellisten vakuutuksenottajien aseman. Ilman vakuutusetsivien tekemää työtä vakuutusala olisi petoksien suhteen kaaoksen partaalla.¹⁶⁰ Vakuutussopimusta solmittaessa on aina otettava huomioon vakuutusyhtiöiden velvollisuus torjua rikollisuutta ja rahanpesua ja yhtiöllä on oikeus kieltäytyä sopimuksen tekemisestä näihin syihin vedoten.¹⁶¹

Petostapaukset aiheuttavat vakuutusyhtiöille noin sadan–kahden sadan miljoonan euron tappiot vuosittain ja petosten kustannukset näkyvät suoraan vakuutuksenottajien vakuutusmaksuissa. Vakuutuksenottajan on voitava luottaa siihen, että vakuutusyhtiöt tekevät aktiivista työtä petosrikollisuuden torjumiseksi.¹⁶² Vähemmistönä tilastoissa ovat suunnitelmalliset petokset ja tahalliset vahingon järjestämiset, joissa korvaussummat voivat nousta miljooniin euroihin.¹⁶³ Yleisimmät petostapaukset liittyvät matkapuhelimiin sekä tietokoneisiin, varsinkin uuden mallin tullessa markkinoille vanhojen mallien tekaistut vahingot ovat huipussaan. Tahallisia kiinteistö- ja autopaloja ei ole määrällisesti vuosittain montaa, mutta euromääräisesti korvaussummat kohoavat korkealle.¹⁶⁴ Petosrikollisuuden torjuntaa vakuutusyhtiöiden toimesta voidaan pitää myös osana vakuutusyhtiöiden yhteiskuntavastuuta.¹⁶⁵

---

¹⁶⁰ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

¹⁶¹ Vakuutusyhtiöiden keskusliitto, vastuunvalinnan yleiset periaatteet vakuutustoiminnassa, 1-2.

¹⁶² Tietosuojalautakunnan päätös 4/2009

¹⁶³ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

¹⁶⁴ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016.

¹⁶⁵ Tietosuojalautakunnan päätös 4/2006.

Finanssialan keskusliiton mukaan hyvään vakuutustapaan kuuluu vakuutusyhtiöiden oma tutkintatoiminta, joka on tärkeä väline vakuutustoimintaan kohdistuvan petosrikollisuuden torjunnassa. Tutkintatoiminnan tarkoituksena on lisätä tekijöiden kiinnijäämisriskiä, vähentää teon houkuttelevuutta, kehittää toimintatapoja rikollisuuden havaitsemiseksi sekä tarvittaessa viedä asia eteenpäin poliisille ja syyttäjälle asti.¹⁶⁶

Petoksia ja niiden yrityksiä liittyen vakuutuskorvauksiin havaitaan vuodessa useita kymmeniä, jopa useita satoja. Tärkeintä petostapausten havaitsemisessa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on koulutettu henkilökunta ja henkilökunnan kyky havaita korvaushakemuksissa huomiota herättäviä piirteitä. Silloin tällöin vakuutusetsivät saavat henkilökohtaisesti annettuja ilmiäntoimia petoksen tekijän lähipiiristä.¹⁶⁷ Toinen tärkeä työkalu vilppitapausten ennaltaehkäisyssä on vakuutusyhtiön korvauksenhakijalle esittämä vaatimus korjauttaa rikkoutuneeksi ilmoitettu esine tai hakea siitä ammattilaisen korjausarvio.¹⁶⁸

Nykypäivänä joissakin yhtiöissä on käytössä IT-pohjainen analyysijärjestelmä, joka poimii automaattisesti esiin huomiota herättävät tapaukset ohjelmaan syötettyjen kriteerien perusteella. Automaatiolle asetetut kriteerit on asetettu käsiteltyjen petostapausten myötä opittuihin kriteereihin.¹⁶⁹ On toki selvää, ettei mikään automaattinen tietokoneohjelma voi havaita petostapauksia täydellisesti. Uusin työkalu vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten torjunnassa on vakuutusyhtiöiden yhteinen vahinkorekisteri, jonka avulla korvauskäsittelijällä on mahdollisuus pyytää asiakkaan vahinkotiedot edellisestä yhtiöstä halualmaltaan ajanjaksolta. Vahinkorekisteriä käsitellään omassa luvussaan jäljempänä.

Ennaltaehkäisyyn tulisi keskittyä nykyistä enemmän, jotta petostapauksia ei pääsisi lainkaan syntymään. Suurimpana ongelmana nykypäivänä on vakuutusyhtiöiden keskinäinen kilpailu asiakkaista, ja näin ollen kilpailu korvauskäsittelyn helppoudesta ja nopeudesta. Ennaltaehkäisyssä tulisi keskittyä asiakkaille avoimeen tiedottamiseen siitä, mitä petos todellisuudessa tarkoittaa ja millainen sanktio siitä voi tekijälle seurata. Vahinkorekisterin käyttöönotosta on jo 14 vuotta aikaa joten ihmiset tänä päivänä eivät välttämättä tiedä sen olemassaolosta ja luulevat petoksen olevan liiankin helposti toteutettavissa.¹⁷⁰ Kuten

---

¹⁶⁶ Finanssialan keskusliitto, hyvä vakuutustapa.

¹⁶⁷ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

¹⁶⁸ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016.

¹⁶⁹ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö D, 20.9.2016.

¹⁷⁰ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016

monen muunkin rikoksen kohdalla, ennaltaehkäisyyn tulisi kohdentaa enemmän resursseja ja ihmisten suhtautumiseen tulisi pyrkiä vaikuttamaan muutoksen aikaansaamiseksi.

Toinen toimiva keino ennaltaehkäistä petoksia olisi näkyvä kampanjointi. Esimerkiksi verohallinto toteutti muutama vuosi sitten kampanjan harmaata taloutta vastaan ja lisäksi tällä tavoin ihmisten tietoisuutta harmaan talouden vaikutuksiin liittyen. Asian käsitteleminen laajemmin eri tiedotusvälineissä lisää ihmisten tietoisuutta ja rikoksen luonnetta koskevan julkisen kuvan muokkaaminen olisi omiaan vaikuttamaan myös vakuutuskorvauksiin liittyvään petosrikollisuuteen.¹⁷¹

Ainakin Ruotsissa on käytössä myös puhelinnumero, johon soittamalla kuka tahansa voi ilmiantaa epäillyn petoksentehtäjän vakuutusyhtiölle ja tällä tavoin auttaa yhtiötä huomaamaan mahdolliset väärinkäytökset ottamalla henkilön tarkempaan seurantaan. Toisaalta ilmiantopuhelimen olemassaolo voi myös aiheuttaa perättömiä tai liian hatarin perustein annettuja ilmiantotoja, jotka syövät jo ennestään tiukassa olevia resursseja aitojen ja vakavampien petostapausten tutkinnalta.

7.1. Vahinkorekisteri

Tietosuojalautakunnan luvalla vuonna 2001 perustettiin vakuutusyhtiöiden yhteinen vahinkorekisteri henkilötietolain (523/1999) 43 §:n lupasäännösten nojalla petostapausten tunnistamiseksi. Vakuutusyhdistyslain 16 luvun 10 §:n mukaan vakuutusyhtiöllä on oikeus luovuttaa vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja toiselle vakuutusyhtiölle rikosten ennaltaehkäisyä tarkoituksessa. Henkilötietolain 8 §:n 1 momentissa säädetään henkilötietojen käsittelyn edellytyksistä ja momentin 4 kohdan mukaan henkilötietoja saa käsitellä vain, jos niiden käsittelystä säädetään laissa. Päätös antaa vakuutusyhtiöille valtuudet, joilla yhtiöt voivat luovuttaa tietoja niille ilmoitetuista vahingoista toiselle vakuutusyhtiölle.¹⁷² Määräaikaista lupaa rekisterin käyttämisestä jatkettiin vuonna 2006¹⁷³ ja vuonna 2009 lupa muutettiin olemaan voimassa toistaiseksi¹⁷⁴.

---

¹⁷¹ Virén & Wiberg 1998, 41.

¹⁷² Tietosuojalautakunnan päätös 1/2001.

¹⁷³ Tietosuojalautakunnan päätös 4/2006.

¹⁷⁴ Tietosuojalautakunnan päätös 4/2009.

Yhtiöiden välisellä vahinkorekisterillä pyritään ennen kaikkea petosten ennaltaehkäisyyn. Keskeinen tavoite on varmistaa, että tekijän kiinnijäämisriski lisääntyy ja rikoksen uusimiskäsky pienenee.¹⁷⁵ Vahinkorekisterillä on sekä yleis- että erityisestävä vaikutus¹⁷⁶, mutta petostutkijoilta saatujen haastattelujen mukaan asiakkaiden tietoisuutta rekisterin olemassaolosta tulisi lisätä, jotta vaikutus toteutuisi myös käytännössä. Nyt vaikutukset ulottuvat vain rekisteristä tietoisien henkilöiden piiriin.¹⁷⁷

Vahinkorekisteriä voidaan käyttää ainoastaan petosrikollisuuden torjunnassa, ei yhtiön asiakasvalinnassa.¹⁷⁸ Rekisterin tietoja saa luovuttaa ainoastaan silloin, kun tietoja pyytävälle yhtiölle on tehty korvaushakemus tai muuten ilmenee sellaista tietoa, jonka perusteella jo käsitelty korvaushakemus on otettava uuteen käsittelyyn. Tietoja pyydettyä on oltava olemassa perusteltu epäily siitä, että useille vakuutusyhtiöille on tehty korvaushakemus saman vahingon perusteella, korvauksenhakijalla on useita samantyyppisiä vahinkoja tai korvauksenhakija on tehnyt lyhyen ajan sisällä useita korvaushakemuksia. Tietoja voidaan luovuttaa vain siinä laajuudessa kuin asian käsittelemiseksi on tarpeen. Terveystilaa koskevien tietojen luovuttamiseen vaaditaan korvausta hakeneen henkilön suostumus ja vakuutuksenottajaa on informoitava vahinkorekisterin käytöstä vakuutusenteissa sekä korvauskäsittelyn yhteydessä.¹⁷⁹

7.2. Väärinkäytösrekisteri

Vakuutusyhtiöiden käyttämä väärinkäytösrekisteri perustuu tietosuojalautakunnan antamaan päätökseen vuodelta 1995. Kullakin vakuutusyhtiöllä on oma rekisterinsä. Vakuutusyhtiöillä on lupa kerätä, tallentaa ja käyttää rekisteriin tallennettuja tietoja yhtiöön kohdistuneista väärinkäytöksistä, joista on tehty rikosilmoitus poliisille. Rekisteristä on saatavissa yksityiskohtaiset tiedot vahinkotapahtumasta ja vakuutusyhtiö saa luovuttaa tietoja toiselle yhtiölle vain mikäli tietojen luovuttaminen on tarpeen yhtiötä kohtaan tehdyn rikoksen ennaltaehkäisemiseksi tai tekijöiden kiinnisaamiseksi. Rekisterissä olevat tiedot on poistettava rekisteristä viimeistään viiden vuoden kuluttua merkinnän tekohetkestä.

---

¹⁷⁵ Tietosuojalautakunnan päätös 4/2006.

¹⁷⁶ Tietosuojalautakunnan päätös 4/2006.

¹⁷⁷ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016.

¹⁷⁸ Tietosuojalautakunnan päätös 4/2006: sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016.

¹⁷⁹ Tietosuojalautakunnan päätös 4/2006.

Tieto poistetaan välittömästi kuitenkin silloin, kun syyte petoksesta on hylätty tuomioistuimessa, kun syyttäjä on luopunut syytteestä, rikostutkinnasta on luovuttu tai rikosprosessi on muutoin jätetty sillensä.¹⁸⁰ Rekisteristä saatavia tietoja on mahdollista käyttää vakuutus sopimuksen tekovaiheessa ja luottopäätöstä tehtäessä.¹⁸¹ Käytännössä vakuutusyhtiön virkailija saa tiedon merkinnästä väärinkäytösrekisterissä silloin, kun uudelle asiakkaalle aletaan solmimaan vakuutus sopimusta. Virkailijan on selvitettävä merkinnän syy ennen kuin hän voi jatkaa uuden vakuutus sopimuksen solmimista vakuutus otettajan kanssa.

Tietosuojalautakunnan päätöksen mukaan poliisin rooli myös vakuutus korvauksiin liittyvien petos rikosten osa-alueella alkaa vasta, kun rikos on jo tapahtunut. Vastuu ennalta ehkäisystä ja taloudellisten seurauksien minimoimisesta jää vakuutus yhtiön itsensä hoidettavaksi. Nykyisen tietoyhteiskunnan yksi tehokkaimmista tavoista ehkäistä rikollisuutta on kerätä ja tallentaa rikollisuuden torjuntaan vaadittavia tietoja automaattisen tietojenkäsittelyn avulla. Myös valtuudet tietojen siirtämiseen vakuutus yhtiöiden välillä ovat avainasemassa rikollisuuden ennalta ehkäisyssä.¹⁸²

---

¹⁸⁰ Tietosuojalautakunnan päätös 24/1995.

¹⁸¹ Lohiniva & Muttilainen 2008, 8.

¹⁸² Tietosuojalautakunnan päätös 4/2001.

8. Rangaistuksista vakuutuskorvauksiin liittyvissä petoksissa

8.1. Rangaistukset petoksista yleisesti

Kaiken kaikkiaan vuonna 2015 poliisiin tietoon tuli yhteensä 26 100 petosrikosta. Määrä on 11 prosenttia korkeampi kuin vuonna 2014 ja yli kaksinkertainen verrattuna vuoteen 2006¹⁸³. Vuosina 2012-2014 käräjäoikeuksissa petoksesta tuomittuja oli yhteensä 6009 kappaletta, joista 7,7 % tuomittiin vankeusrangaistukseen keskimäärin 4,5 kuukaudeksi. Törkeästä petoksesta puolestaan tuomittiin yhteensä 904 henkilöä, joista 20,7 % vankeuteen yhteensä keskimäärin 16,2 kuukaudeksi.¹⁸⁴

RL 36:1:n mukaan henkilö voidaan tuomita petoksesta sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen. Petoksen yritys on rangaistava. Törkeästä petoksesta henkilö voidaan tuomita vankeuteen neljästä kuukaudesta neljään vuoteen ja puolestaan lievässä petoksessa rangaistuksena on RL 36:3:n mukaan sakko.

Mitä suurempaa hyötyä tekijä objektiivisesta näkökulmasta arvioiden saa, sitä suuremmat perusteet on langettaa hänelle teon seurauksena rikosoikeudellinen sanktio. Myös uhrin subjektiivisesta näkökulmasta katsottuna vahingon määrä vaikuttaa siihen kuinka suuren sanktion tekijä saa. Toisaalta mitä suurempaa suunnitelmallisuutta ja järjestelmällisyyttä tekijän toiminta ilmaisee, sitä lähempänä liikutaan rikosoikeudellisen rangaistuksen rajaa.¹⁸⁵

8.2. Sanktiot vakuutusyhtiön sisällä

Petostutkinta etenee vakuutusyhtiöstä poliisitutkintaan silloin, kun se täyttää selvästi rikoksen tunnusmerkistön.¹⁸⁶ Raja näytön riittävydestä tutkintapyynnön tekemiseksi on korkealla ja onkin puhuttu, että petos on yksi vaikeimmista toteennäytettävistä rikoksista. Usein heikoin perustein tehty tutkintapyyntö ei johda toivottuun lopputulokseen ja lopullinen ratkaisu viivästyy.¹⁸⁷ Se petosepäily josta tutkintapyyntö tehdään, sisältää usein

---

¹⁸³ Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti katsauksia 14/2016, 122.

¹⁸⁴ Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti katsauksia 12/2016 tiivistelmä, 9.

¹⁸⁵ Virtanen 2005, 562.

¹⁸⁶ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö D, 20.9.2016.

¹⁸⁷ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

enemmän suunnitelmallisuutta ja väärennöksen petoksen yhteydessä. Poliisitutkintaan siirtämiseen vaikuttaa osaltaan myös taloudellisen hyödyn konkreettinen euromäärä.¹⁸⁸ Poliisitutkintaan edenneet tapaukset merkitään väärinkäytösrekisteriin mutta poliisille ilmoittamattomia tapauksia rekisteriin ei saa merkitä. Merkintä näkyy asiakkaan asiakas-tietoja tarkistettaessa ja näin ollen estää uusien vakuutusten myöntämisen.

Kaikista epäilyistä petoksista on mahdotonta tehdä tutkintapyyntöä poliisille huomioiden poliisin ja syyttäjän voimavarat rikoksen selvittämiseen.¹⁸⁹ Rikosprosessi ei kuitenkaan ole ainoa tie asian saattamiseksi tuomioistuimeen. Tapauskohtaisesti voidaan määritellä myös jutun menestymismahdollisuudet siviiliprosessissa ja joissain tapauksissa turvautuminen siviiliprosessiin onkin luontevampaa kuin jutun käsitteleminen rikosprosessissa.¹⁹⁰

Vakuutusyhtiöissä on koettu ongelmalliseksi rikosprosessin pitkä kesto sekä lopputuloksen epävarmuus ja ennakoimattomuus.¹⁹¹ Alhaista ilmoitusaktiivisuutta pohdittaessa tulee pitää mielessä vakuutusyhtiöiden toiminnan liiketaloudellinen luonne ja kilpailu asiakkaista yhtiöiden välillä. Suuria rahamääriä sisältävien petosrikosten selvittäminen tuo vakuutusyhtiölle onnistumisen tunnetta.¹⁹²

Vakuutustutkijat toimivat jokamiehenoikeudella ja tietoa on saatavilla runsaasti jos sitä osaa etsiä. Oleellista on hyödyntää oikeita välineitä ja julkista tietoa.¹⁹³ Kun petosepäilystä tehdään tutkintapyyntö poliisille, vain poliisin käytössä olevat pakkokeinot saadaan käyttöön petostutkinnassa. Pakkokeinojen käytössä poliisi tekee tarpeellisuusharkinnan itsenäisesti mutta esimerkiksi tavallista petosta epäiltäessä rangaistusmaksimi ei ole niin suuri, että se sallisi televalvontatietojen käytön edes poliisille. Suuri osa vakuutusyhtiöissä käsiteltävänä olevista tapauksista jää tämän rajan alle.¹⁹⁴

Suurin osa tapauksista hoidetaan yhtiön sisäisesti antamalla kielteinen korvauspäätös, irtisanomalla henkilön vakuutukset ja asettamalla henkilö myyntikieltoon yhtiön sisällä.¹⁹⁵

---

¹⁸⁸ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö B, 13.9.2016.

¹⁸⁹ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016; Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö D, 20.9.2016.

¹⁹⁰ Muttilainen & Lohiniva 2009, 35.

¹⁹¹ Muttilainen & Lohiniva 2009, 36.

¹⁹² Muttilainen & Lohiniva 2009, 47.

¹⁹³ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

¹⁹⁴ Muttilainen & Lohiniva 2009, 39; Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

¹⁹⁵ Sähköpostihaastattelu vakuutusyhtiö A, 16.9.2016.

Vakuutuksenantajalla on velvollisuus päätöksen perustelemiseen ja perusteen on oltava lain ja hyvän vakuutustavan mukainen.¹⁹⁶

Tyypillisesti vakuutusyhtiö tekee rikostapauksista itse ilmoituksen poliisille ja vain pieni osa tapauksista tulee poliisiin tietoon jonkin muun rikoksen tutkinnan yhteydessä. Sen jälkeen kun vakuutusyhtiö on ilmoittanut tapauksen poliisille ja poliisi on suorittanut esitutkinnan, suurin osa tapauksista etenee edelleen syyttäjälle asti. Asian eteneminen vakuutusyhtiöstä tuomioon asti vie keskimäärin aikaa noin viisitoista kuukautta ja yleensä tuomiot ovat ehdollisia vankeusrangaistuksia.¹⁹⁷

8.3. Rangaistukset tuomioistuimissa

8.3.1. Vakuutuskorvauksiin liittyvän petoksen yritys ja törkeä petoksen yritys

Hovioikeusaineistossa oli kaksi tapausta, joissa kysymyksessä oli petoksen yritys ja kolme tapausta, joissa kyseessä oli törkeä petoksen yritys.

Turun hovioikeuden vuonna 2002 antamassa tuomiossa¹⁹⁸ hovioikeus tuomitsi tekijälle 30 päiväsakkoa, joiden yhteenlaskettu määrä oli 180 euroa. Rovaniemen hovioikeuden vuonna 2011¹⁹⁹ hovioikeus tuomitsi tekijän petoksen yrityksestä kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Jälkimmäisessä tapauksessa Oulun kärjäoikeus tuomitsi tekijän ensin neljän kuukauden ja viidentoista päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen, mutta rikosnimike kärjäoikeudessa oli törkeä petoksen yritys.

Turun hovioikeuden tapauksessa henkilö oli jättänyt vakuutusyhtiöön korvaushakemuksen tuhoutuneesta ajoneuvosta ja ilmoittanut ostohinnaksi 2 500 euroa vaikka todellisuus-

---

¹⁹⁶ HE 63/2009 vp, 1.

¹⁹⁷ Haaste 4/2009, Vakuutuspetokset poliisiin ja vakuutusalan näkökulmasta.

¹⁹⁸ Turun hovioikeus 1.4.2011, R 10/885.

¹⁹⁹ Rovaniemen hovioikeus 15.5.2011, R 10/679; Oulun kärjäoikeus 1.6.2010, R 10/487.

nessa hän oli maksanut ajoneuvosta 900 euroa. Näin ollen henkilö on pyrkinyt erehdyttämään yhtiötä ja saamaan vilpillisen korvaushakemuksen johdosta noin 1 600 euron taloudellisen hyödyn. Toisessa tapauksessa tavoiteltu taloudellinen hyöty oli 9 230 euroa.

Kahden käsitellyn tapauksen välillä on euromääräisesti 7 630 euroa mutta rangaistukset poikkeavat toisistaan huomattavasti. Taustalla rangaistusten huomattavaan eroon voi olla esimerkiksi se, että tapauksen on katsottu sijoittuvan lähelle törkeän petoksen alarajaa.

Kolmessa hovioikeuden tuomiossa oli kysymys törkeästä petoksen yrityksestä. Turun hovioikeuden ratkaisemassa tapauksessa²⁰⁰ tavoiteltu taloudellinen hyöty oli noin 44 000 euroa. Hovioikeus tuomitsi tekijälle viisi kuukautta ehdollista vankeutta sekä viisikymmentä päiväsakkoa. Kouvolan hovioikeudessa käsiteltävänä olleessa tapauksessa²⁰¹ tavoiteltu taloudellinen hyöty oli noin 15 000 euroa ennen vakuutuksen kohteelle tehtäviä ikä- ja muita vähennyksiä. Rangaistukseksi tekijä sai neljä kuukautta ehdollista vankeutta. Itä-Suomen hovioikeuden tuomiossa²⁰² rangaistus oli kuusi kuukautta ehdollista vankeutta ja tavoiteltu taloudellinen hyöty noin 12 000 euroa.

Törkeän petoksen kohdalla hovioikeuden tuomiokäytännössä on havaittavissa yhtenäisyyttä ja samasta rikosnimikkeestä on annettu tutkielmassa tarkasteltavana olevissa tapauksissa suurin piirtein samansisältöinen sanktio.

8.3.2. Vakuutuskorvaukseen liittyvä petos ja törkeä petos

Hovioikeusaineistossa oli yksi tapaus, jossa kysymyksessä oli rikoslain 36 luvun 1 momentissa tarkoitettu petos. Tapauksessa oli kysymys 6 155 euron taloudellisen hyödyn tavoittelusta ja tekijä tuomittiin viidenkymmenen päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen.²⁰³

---

²⁰⁰ Turun hovioikeus 5.10.2012, R 12/277.

²⁰¹ Kouvolan hovioikeus 31.1.2011, R 10/776.

²⁰² Itä-Suomen hovioikeus 8.12.2011, R 11/296.

²⁰³ Rovaniemen hovioikeus 11.5.2011, R 10/520.

Itä-Suomen hovioikeuden vuonna 2015 ratkaisemassa tapauksessa²⁰⁴ syyttäjä vaati tekijälle rangaistusta törkeästä petoksesta, mutta syyte hylättiin niin käräjä- kuin hovioikeudessakin puuttuvan näytön vuoksi. Syyttäjä vaati tekijälle rangaistusta törkeästä petoksesta, vaikka taloudellinen hyöty oli vain noin 6 500 euroa eli alle oikeuskirjallisuudessa määritellyn törkeän petoksen rajan. Tekoa oli pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Kouvolan hovioikeuden vuonna 2011 antamassa tuomiossa²⁰⁵ hovioikeus tuomitsi tekijän yhteiseen yhden vuoden ja kymmenen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen törkeästä petoksesta ja törkeästä vahingonteosta. Törkeän vahingonteon rangaistusasteikko RL 35 luvun 2 §:n mukaan on vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen. On siis mahdoton sanoa, millainen rangaistus pelkästä törkeästä petoksesta olisi kyseisessä tapauksessa annettu. Tavoiteltu taloudellinen hyöty oli tapauksessa 130 000 euroa, joten rangaistus yksittäinkin olisi luultavasti ollut tutkielmassa käsitellyistä tapauksista ankarin.

---

²⁰⁴ Itä-Suomen hovioikeus 29.1.2015, R 14/282: Kymenlaakson käräjäoikeus 11.2.2014, R 14/52.

²⁰⁵ Kouvolan hovioikeus 15.2.2011, R 10/115.

9. Lopuksi

Vakuutuskorvauksiin liittyvät petokset on vaikea näyttää toteen. Oman osansa toteen näyttämisen vaikeuteen tuovat alalle ominaiset piirteet. Jokaisen vakuutuksenottajan voidaan olettaa olevan tietoinen vakuutus sopimuksensa sisällöstä ja näin ollen myös siihen kuuluvista vastuista ja velvoitteista. Tosiasiassa näin ei läheskään aina ole. Myös itse olin tietämätön vakuutus sopimuksella sovitusta velvoitteistani niin kauan, kunnes työskentelin itse vakuutusyhtiössä ja paneuduin asiaan työni puolesta. Monet ottavat kotivakuutuksen siksi, että se on vuokra-asunnon saannin edellytys eivätkä välttämättä ole edes tietoisia vakuutusturvansa kattavuudesta. Vahingon sattuessa vakuutuksenottaja ei voi vedota siihen, ettei tiennyt velvollisuuksistaan. Sopimuksen hyväksyjän oletetaan lukevan sopimuksen ja perehtyvän niihin seikkoihin, joihin sopimuksella sitoutuu.

Vaikka vakuutuksenottaja olisikin tietoinen vakuutus sopimuksen sisällöstä, voivat muut asiat tosiasiassa tuottaa tavalliselle vakuutuksenottajalle ongelmia. Korvauksen hakija ei välttämättä ole tietoinen esimerkiksi siitä, onko tuhoutuneen esineen hinta ilmoitettava sen mukaan mitä uusi vastaava esine maksaa kaupassa vai sen mukaan, mitä asiakas on itse esineestään aikoinaan maksanut. Kysymyksessä voi olla myös esineen arvosta johdettu erimielisyys eikä niinkään tahallinen petos²⁰⁶. Vilpittömässä mielessä tehtyä korvaushakemusta ei voida arvioida petoksena vaan henkilöllä täytyy olla tarkoitus tahallisesti pyrkiä saamaan itselleen liian suuri vakuutus korvaus.

Henkilön todellisen tarkoituksen osoittaminen jälkikäteen vakuutus korvauksiin liittyvissä petoksissa voi olla haasteellista. Henkilö voi esimerkiksi ”koettaa onneaan” jättämällä yhtiöön tahallisesti vilpillisesti laaditun korvaushakemuksen ja myöhemmin vedota esimerkiksi väärinkäsitykseen. Samankaltaisesta tilanteesta oli kysymys Turun hovioikeudessa ja Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa ratkaistavana olleessa tapauksessa, jossa tekijä vetosi huonoon suomenkielentaitoonsa ja väitti luullensa kysymyksessä olevan vain alustavan listan tuhoutuneesta omaisuudesta, ei virallisen korvaushakemuksen²⁰⁷.

---

²⁰⁶ Niemi 1991, 2.

²⁰⁷ Turun hovioikeus 5.10.2012, R 12/277; Varsinais-Suomen kärjäoikeus 22.12.2011, R 11/4408.

Todellisen tarkoituksen toteennäyttäminen voi koitua vaikeaksi ja aikaa vieväksi prosessiksi ja mieleen nousee väistämättä kysymys siitä, kuinka tarkkoihin selvityksiin on tarkoituksenmukaista ryhtyä, mikäli tavoitellun hyödyn määrä on melko vähäinen.

Muun muassa edellä mainitulla perusteella vakuutuskorvauksiin liittyviä petostapauksia etenee vakuutusyhtiöistä tuomioistuimiin melko vähän. Tuomioistuimen toiminta on hidasta ja resursseja ei haluta viedä ns. vakavampien juttujen tutkinnasta. Ennaltaehkäisy tulisi myös pidemmän päälle vakuutusyhtiölle edullisemmaksi kuin epäselvien tapausten tutkiminen. Yhtiön turhaan maksamat korvausmenot vähentyisivät samalla, kun vakuutustutkijoiden työ voisi keskittyä olemassa olevien tapausten tarkkaan tutkintaan.

Yksi tehokas keino vakuutuskorvauksiin liittyvien petosten ennaltaehkäisemiseksi olisi Ruotsin mallin seuraaminen tiedonantovelvollisuudesta sopimuksentekotilanteessa. Mikäli vakuutuksenottaja jäisi vakuutussopimuksen solmimisen jälkeen kiinni tahallaan virheellisten tietojen antamisesta vakuutuksen kohteesta, hänelle koituisi menettelystä sanktio. Toimintamalli olisi omiaan vähentämään virheellisten tietojen antamista vakuutuksen kohteesta ja näin ollen myös omiaan vähentämään petostapauksia liittyen vakuutuskorvauksiin.

Jotta resurssien riittävyys niin vakuutusyhtiön sisällä kuin viime kädessä tuomioistuimissakin voitaisiin taata, on petosrikollisuuden ennaltaehkäisy avainasemassa. Ihmisten tietoutta niin rikollisuuden vaikutuksista muihin vakuutuksenottajiin kuin petosrikollisuuden sanktioista tulisi lisätä. Tällä hetkellä vakuutusyhtiöiden keskinäiset tietokoneohjelmat petosten havaitsemiseksi tuottavat varmasti tulosta, mutta eivät korvaa korvauskäsittelijän inhimillistä intuitiota. Vakuutusyhtiöiden käyttämien erilaisten rekistereiden lailisuus on pystyttävä takaamaan ja yhtiöiden on niitä käyttäessään oltava tarkkana, ettei ohjelmien käyttö ylitä esimerkiksi henkilötietolaissa säädettyjä reunaehtoja. Vakuutusyhtiöiden itsensä näkökulmasta erilaiset rekisterit ovat totta kai hyvä asia, sillä ne estävät vakuutusyhtiöitä ottamasta asiakkaikseen riskiluokiteltuja henkilöitä, jotka eivät ole kannattavia asiakkaita.

Rikollisuuden torjuminen niin petosrikoksissa kuin missä tahansa rikollisuuden lajissa on meidän kaikkien vastuulla ja muutos saadaan aikaan pienillä askelilla: monen eri tahon välisellä yhteistyöllä ja toimintatapojen hiljattaisella muutoksella.

LIITE 1.

Vakuutusyhtiöille sähköpostitse esitetyt haastattelukysymykset

1. Montako vilppitapausta yhtiössänne havaitaan vuosittain ja paljonko yhtiö häviää niiden johdosta rahaa?
2. Millä keinoilla petos havaitaan yhtiössänne?
3. Missä vahinkolajeissa petoksia havaitaan eniten?
4. Mitä keinoja yhtiöllänne on petosten ennaltaehkäisyyn?
5. Millä keinoilla ennaltaehkäisyä voitaisiin parantaa?
6. Miten petoksen tutkinta yhtiössänne etenee ja mitä keinoja yhtiössänne on käytettävissä tutkinnan apuvälineenä?
7. Millaiset yhtiön sisäiset sanktiot petoksen tekijälle aiheutuu?
8. Kuinka suuri osa petoksista etenee poliisille ja millä perusteella?